

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอความสัมพันธ์ในครอบครัวเกษตรกรหลังการเปลี่ยนอาชีพ ทัศนศึกษา บ้านถวาย หมู่ที่ 2 ตำบลขุนคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ประกอบด้วย

- ที่ตั้งหมู่บ้าน
- อาณาเขตของหมู่บ้าน
- ประวัติหมู่บ้าน
- สภาพทั่วไป
- สภาพทางสังคม
- จำนวนประชากร
- การศึกษา
- บริการสาธารณสุข
- การปกครองและการพัฒนา
- การสาธารณสุข
- กลุ่มองค์กรในชุมชน
- ศาสนา ความเชื่อ และประเพณี
- เศรษฐกิจ และอาชีพของชุมชน

ตอนที่ 2 วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ในครอบครัวเกษตรกรหลังการเปลี่ยนอาชีพ ประกอบด้วย

- วิถีชีวิตของครอบครัว
- ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
- ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเครือข่าย
- ระบบคิของครอบครัว

โดยแต่ละตอนมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

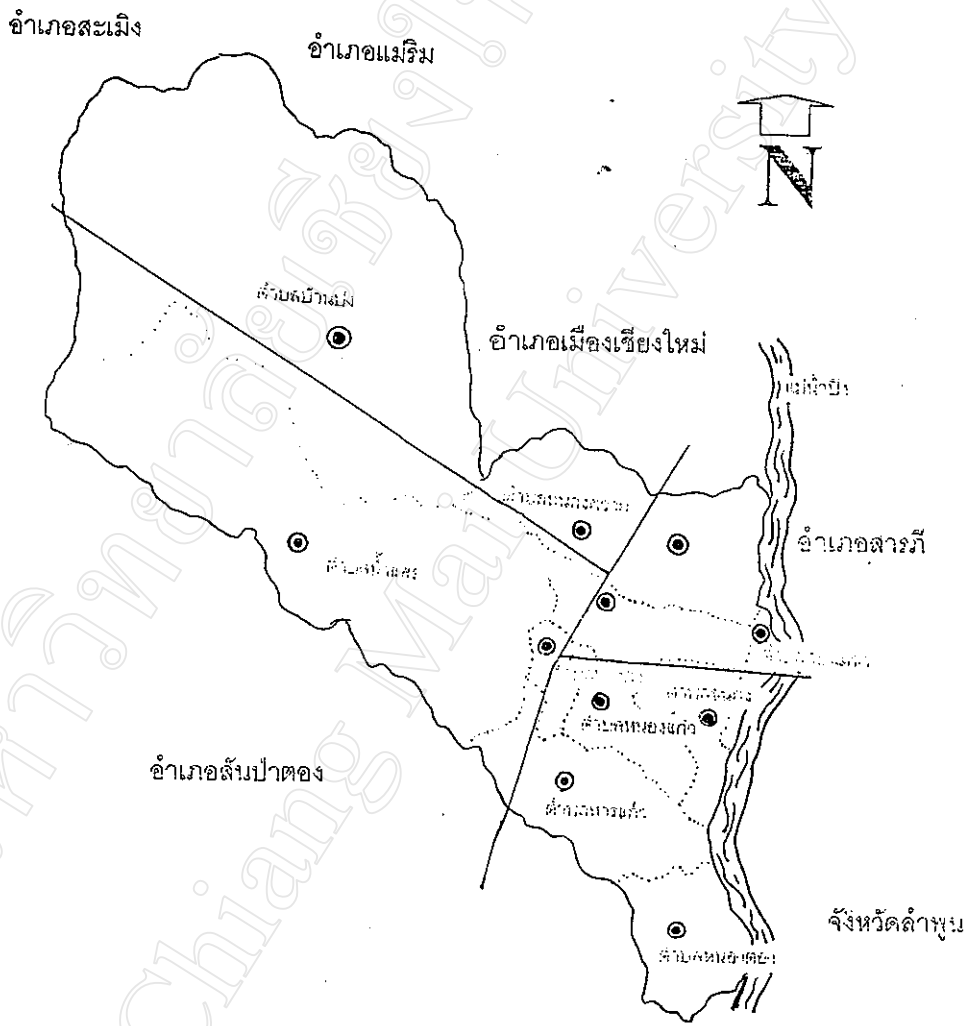
ที่ตั้งของหมู่บ้าน

บ้านถวายเป็นหมู่บ้าน หมู่ที่ 2 ของตำบลขุนคอง อำเภอลำดอง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 19 กิโลเมตร การเดินทางไปหมู่บ้านถวาย เริ่มจากสี่แยกสนามบินไปตามถนนสายเชียงใหม่ – ฮอด (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108) เมื่อถึงทางแยกเมืองตลาดหางดง เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนสายหางดง – สารภี (ถนนกรมโยธาธิการ) ระหว่างกิโลเมตรที่ 11 และ 12 ไปอีก 2.7 กิโลเมตร เข้าสู่หมู่บ้านป่าหมาก จะพบกับสี่แยก และมีป้ายขนาดใหญ่บอกทางเข้าหมู่บ้านถวาย เลี้ยวขวาผ่านศูนย์หัตถกรรมบ้านป่าหมาก ประมาณ 150 เมตร จะพบสามแยกที่มีขุมประตูดงใหญ่ศิลปะล้านนา ทางด้านซ้ายมือซึ่งหมายถึงถึงการเข้าสู่หมู่บ้านถวาย ทางเข้าบ้านถวายอีกเส้นทางหนึ่งเลยจากสี่แยกบ้านป่าหมากไปอีก 50 เมตร เลี้ยวขวาผ่านทุ่งนาที่มีการปลูกต้นสนในกระถางไว้เป็นระยะ อีกประมาณ 200 เมตร เข้าสู่กลางหมู่บ้านถวายซึ่งจะพบกับศูนย์หัตถกรรมสองฝั่งคลอง ของชาวบ้านถวายเป็นตลอดสองฟากของถนน การเดินทางไปหมู่บ้านถวายสะดวกเพราะเป็นถนนลาดยาง และหากไม่มีรถส่วนตัวก็สามารถใช้รถประจำทางซึ่งมีอยู่หลายสายโดยขึ้นจากท่ารถตลาดประตูเชียงใหม่มาลงที่ตลาดสดเทศบาลตำบลหางดงจะมีรถมอเตอร์ไซด์ 3 ล้อที่ชาวบ้านเรียกว่า “รถสกายแลบ” จอดให้บริการโดยการตกลงราคาในอัตราประมาณ 30-100 บาท แล้วแต่จำนวนผู้โดยสารและสัมภาระ

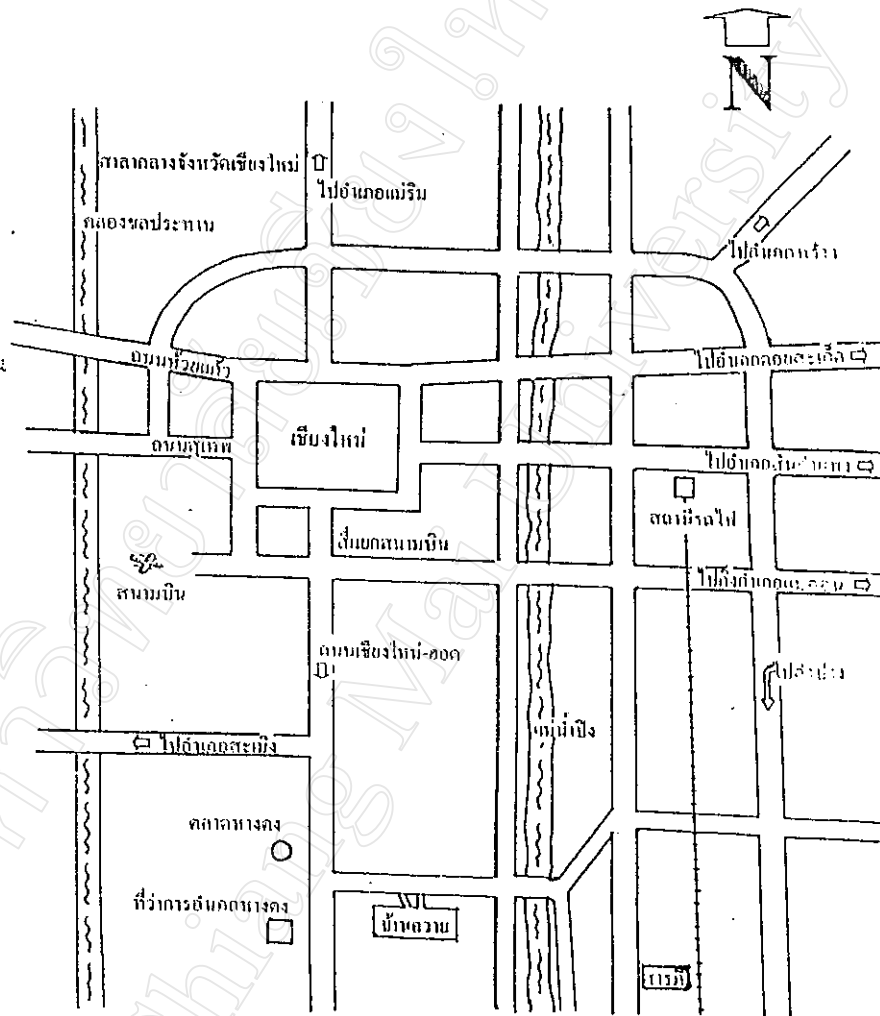
อาณาเขต

- ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านป่าหมาก หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านแหวน
- ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านต้นแก้ว หมู่ที่ 6 ตำบลขุนคอง
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับทุ่งนาและบ้านกลาง หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านแหวน
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านป่าหมาก หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านแหวน และบ้านหนองโจง ตำบลขุนคอง

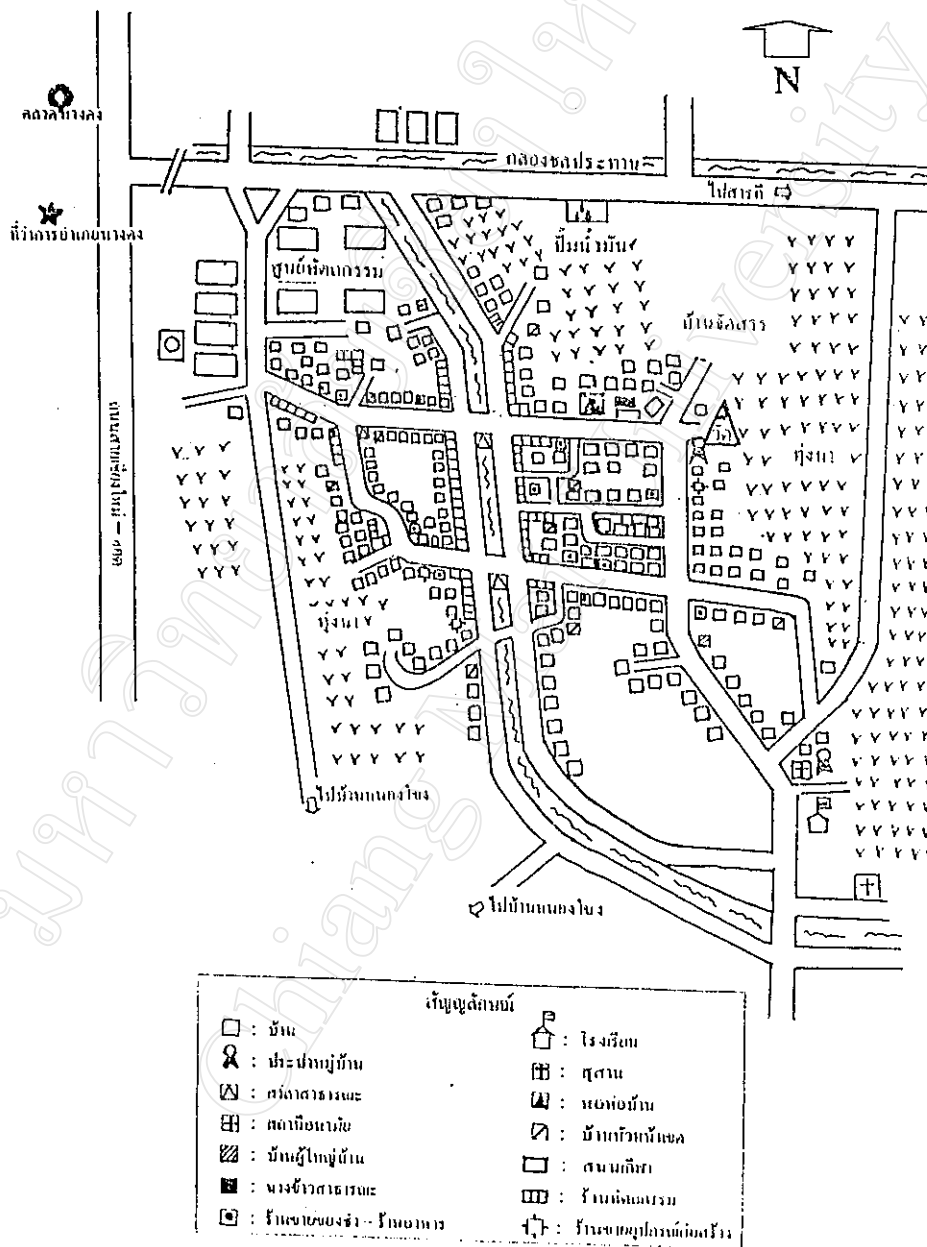
แผนที่ 1 ที่ตั้งอำเภอหางดง

แผนที่ 2 ที่ตั้งบ้านถวายน

แผนที่ 3 สถานที่สำคัญบ้านถวาย

ประวัติหมู่บ้าน

จากหลักฐานการสร้างวัดถวายเป็นเมื่อ พ.ศ. 2284 (ประวัติวัดที่วราชอาณาจักรเล่มที่ 9, หน้า 159) ซึ่งเป็นช่วงที่เมืองเชียงใหม่เป็นอิสระจากการยึดครองของพม่า (สร้อยศรี อ่องสกุล, เวียงกุมกาม, หน้า 71) จึงสันนิษฐานว่าบ้านถวายเป็นมีอายุไม่ต่ำกว่า 259 ปี เพราะการสร้างวัดมักเกิดจากความศรัทธาของชาวบ้าน ชุมชนหมู่บ้านจึงเกิดก่อนการมีวัด หรืออย่างน้อยที่สุดก็เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน ปัจจุบันสิ่งที่แสดงถึงความเก่าแก่ของบ้านถวายเป็นได้แก่ เจดีย์ที่สร้างครอบของเก่า (สัมภรณ์พ่อนานคำ พันธุศาสตร์, วันที่ 15 มิถุนายน 2543) ชุ่มพระพุทธรูปเคียงข้างเจดีย์ และหอพระไตรปิฎก ที่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2497

สภาพทั่วไปของชุมชน

บ้านถวายเป็นมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบ มีลำห้วยแม่ตาช้างไหลผ่าน ในอดีตมีทุ่งนาล้อมรอบ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมีอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่ไม่ค่อยได้ผลเพราะเป็นหมู่บ้านที่อยู่เกือบท้ายของลำห้วยแม่ตาช้าง ซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำปิงที่บ้านหนองคำ ต.สบแม่จ่า ทำให้ฤดูในการทำนามีน้ำมาไม่เพียงพอต่อความต้องการ เพราะน้ำถูกแย่งจากหมู่บ้านอื่นๆ ของลำห้วย พอถึงฤดูทำนาชาวบ้านถวายเป็นต้องรวมตัวกัน 4-5 คนเพื่อไปเอาน้ำที่บ้านเบือ ที่อยู่ห่างไปหลายกิโลเมตร บางครั้งต้องนั่งฝ่าทางน้ำเพราะไม่อย่างนั้นก็จะมีคนมาแอบเปิดทางน้ำ บางทีทะเลาะกันเพราะแย่งน้ำก็มี ฉะนั้นผลผลิตข้าวส่วนใหญ่จึงขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนที่ตก เช่น ถ้าฝนมาเร็วก็จะได้ทำนาเร็ว ฝนมาช้าก็ได้ทำนาช้า หากมีฝนสม่ำเสมอผลผลิตก็จะได้มาก หากฝนมากหรือน้อยเกินไป ก็จะสร้างความเสียหายให้กับนาข้าว ต่อมาในปี 2511 กรมชลประทานได้สร้างคลองชลประทานตัดผ่านหมู่บ้าน ทำให้สามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง และยังมีน้ำทำสวนผัก ปลูกถั่วเหลือง ข้าวโพด ไร่บริโภค และจำหน่ายเป็นรายได้เงินจือครอบครัว ส่งผลให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิมในระหว่างนี้ทางราชการได้มีการปรับถนนลูกรังหลายครั้ง และจากนั้นในปี พ.ศ. 2512 ได้มีการวางระบบสายไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น เริ่มมีการใช้เครื่องไฟฟ้า รวมถึงเริ่มมีการใช้รถจักรยานยนต์แทนจักรยานมากขึ้น

สำหรับการสร้างบ้านและแนวการขยายตัวของหมู่บ้านนั้น แต่เดิมการสร้างบ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีถนนอ้อมเป็นวงกลมและผ่านบ้านเรือนส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อมีการสร้างคลองชลประทานและทำถนนลาดยาง ทำให้มีการสร้างบ้านตามแนวคลองชลประทานและถนน ส่วนลักษณะการสร้างบ้านพักอาศัยจะมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ บ้านแบบล้านนาที่นิยมทำจั่วหลังคาเป็น 2 จั่ว พื้นยกสูงตัวบ้านโปร่ง มุงหลังคาด้วยดินขอ หรือบางหลังก็เปลี่ยนเป็นกระเบื้องปู มีม้านั่งยาวสำหรับให้แขกพักที่หัวบันไดบางบ้านมี “จานฮ้านน้ำ” (ที่ตั้งหม้อน้ำต้มอยู่หัว

บันไดบนบ้านหรือทางขึ้นบันได) สำหรับให้แขกคืบด้วย บ้านลักษณะนี้มีประมาณ 5-6 หลัง อีกลักษณะหนึ่งเป็นบ้านประยุกต์ที่สร้างขึ้นในช่วงที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีการมุงหลังคา จากดินขอเป็นกระเบื้องปูรุ่นแรก เป็นบ้านยกสูง มีจั่วเดี่ยว ตัวบ้านทำด้วยไม้ อาจมี “ข่ม” (ลักษณะการยกพื้นบ้านให้สูงกว่าพื้นบันไดขั้นสุดท้ายเพื่อให้แขกได้นั่งหย่อนขา) หรือไม่มีก็ได้ ไม่มีจานฮ้านน้ำ และที่นั่งพักของแขกที่มาเยือนตรงหัวบันได ส่วนมากมักจะต่อเติมด้านล่างเป็นที่พักผ่อนรับแขก หรือเป็นร้านขายสินค้าหัตถกรรม บ้านลักษณะที่สาม เป็นบ้านสมัยใหม่ มักก่อสร้างด้วยปูนเป็นส่วนใหญ่ ปูพื้นด้วยกระเบื้องเซรามิก มุงกระเบื้องลอนหรือซีแพค มีทั้งสองชั้นและชั้นเดี่ยว บางหลังจะมีประตูเหล็กม้วน หรือเป็นประตูกระจก มีทั้งเป็นที่พักอาศัย และร้านค้า สภาพโดยทั่วไปยังมีต้นไม้ปกคลุมพื้นที่อยู่เป็นจำนวนมาก ตัวบ้านที่ติดถนนส่วนมากจะมีรั้วคอนกรีตที่มั่นคงถาวรส่วนที่อยู่ลึกในถนนซอยรั้วจะมีลักษณะไม่มั่นคง บ้านบางหลังก็รั้วด้วยไม้ไผ่ หรือปลูกต้นไม้ให้ทรายแนวเขตเท่านั้น และส่วนใหญ่จะทำประตูเล็ก ๆ ที่มีไว้สำหรับการเดินไปมาหาสู่กัน หรือเป็นทางลัดในการสัญจรไปมา ภายในชุมชนครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่นิยมเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้งานหรือเพื่อบริโภค เช่น เป็ด ไก่ หมู วัว ควาย แต่มักจะเลี้ยงสัตว์ที่สร้างความเพลิดเพลิน เช่น นกชนิดต่างๆ หรือเลี้ยงสัตว์ที่เป็นเพื่อน เช่น สุนัขและแมว มากกว่า การคมนาคมที่ใช้ติดต่อในหมู่บ้าน ติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง หรือติดต่อกับส่วนราชการ อำเภอ ตลาดสด มีความสะดวกเพราะเป็นถนนลาดยาง ภายในหมู่บ้านจะรักษาความสะอาด มีถังขยะตั้งเป็นระยะเพื่อให้พนักงานเก็บขยะที่มาซื้อสินค้าหัตถกรรมประทับใจ ในความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้าน

สภาพทางสังคม

ชุมชนบ้านถวายเป็นมีความตึกคักตลอดทั้งวัน ตอนเช้าก็จะมีรถวิ่งไปมา ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ รถส่วนตัวกับรถรับจ้าง รถส่วนตัวเป็นรถที่เจ้าของขับไปเรียนหนังสือ ไปทำธุรกิจนอกบ้าน หรือไปทำงานในเมืองมีทั้งรถกระบะปิคอัพ รถเก๋งสวนบุคคล และรถมอเตอร์ไซด์ ส่วนรถรับจ้างจะเป็นรถกระบะปิคอัพที่ดัดแปลงเป็นรถรับ-ส่งนักเรียน รถปิคอัพใส่กรงที่มีกรรมกรก่อสร้างยืนอยู่เต็มกระบะ หรือรถตู้ที่ใช้รับ-ส่งนักเรียน บางส่วนเป็นรถจากหมู่บ้านที่อยู่ด้านในพากองงานไปทำงานหรือเรียนหนังสือในเมือง ส่วนรถที่เข้ามามักจะเป็นพวกคนงานที่มาทำงานตามโรงงาน และบ้านนายจ้างในหมู่บ้าน บางส่วนเป็นรถที่เอาหุ่นไม้แกะสลักมาส่ง รถขนส่งพัสดุ หรือบางส่วนก็จะไปหาซื้อของสดในตลาดมาทำอาหารเช้า ตอนสายประมาณ 8.00-9.00 นาฬิกา ร้านค้าหัตถกรรมเริ่มเปิด ก็จะมีรถนักท่องเที่ยว เริ่มทยอยกันเข้ามาพร้อมกับแม่ค้าเร่ที่เข้ามาขายของให้กับนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่

เป็นอย่างนี้จนบ่าย ประมาณ 15.00-16.00 นาฬิกา คนเริ่มซาลงบ้างหลังจากนั้นจะเลิกอีกครั้งจากการกลับบ้านของคนทำงาน และคนที่ซื้อหาของสดมาประกอบอาหารในตอนเย็น หมู่บ้านถวายเป็นจะมีคนจากต่างถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่เคยมีคดีความที่รุนแรง ร้านจำหน่ายหัตถกรรมปิดไว้โดยไม่มีคนเฝ้า (สัมภาษณ์ นายสุวรรณ โปธิ, วันที่ 16 พฤษภาคม 2543)

ด้านการหาอาหารของชาวบ้านถวายเป็นส่วนใหญ่ ซื้อของสดอาหารสำเร็จรูปจากตลาดร้านขายของชำในหมู่บ้านและแม่ค้าเร่ตลอดทั้ง 3 มื้อ ภายในหมู่บ้านยังมีร้านขายอาหารสำเร็จรูปพื้นเมือง 2 ร้าน ร้านขายขนมจีน และก๋วยเตี๋ยว 4 ร้าน สำหรับอาหารที่ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมรับประทานก็จะมีอาหารแบบพื้นเมืองเป็นหลัก อาหารที่ถือว่าเป็นมื้อสำคัญของแขกพิเศษจะเป็นพวกลาบ ส้า พร้าเนื้อ ต้มไก่ (สัมภาษณ์นายสุทัศน์..., วันที่ 12 พฤษภาคม 2543)

ส่วนในการจัดกิจกรรมของชุมชน เช่น การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรืองานเลี้ยงที่เจ้าภาพออกปากเชิญ ชาวบ้านจะถือว่าเป็นเกียรติที่เจ้าภาพเชิญ จะไปช่วยเจ้าภาพจัดสถานที่เตรียมอาหาร บางครัวเรือนก็ไปมากกว่า 1 คน แต่ถ้าหากเจ้าภาพไม่เชิญก็จะไม่ไปร่วมถือว่าเสียเกียรติไม่มีศักดิ์ศรี แต่หากจะไปดูเหตุการณ์ โดยไม่เข้าไปในบริเวณงาน หรือดื่มกินอาหารในงานก็สามารถทำได้ ซึ่งตรงกันข้ามกับการจัดงานศพแม้เจ้าภาพไม่เชิญ ชาวบ้านก็จะไปร่วมเพราะถือว่าเป็นการไปทำเพื่อคนตายเป็นครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ในการจัดงานศพ ธรรมเนียมหมู่บ้านจะจัดแบ่งครัวเรือนออกเป็น 19 เหว เพื่อที่จะไปนอนเป็นเพื่อนเจ้าภาพหมุนเวียนไปตลอด ใครที่ไม่ไป หรือไปแต่ไม่นอนจะถูกตำหนินินทา และถูกปรับเป็นเงิน 100 บาท ดังนั้นหากมีความจำเป็นจริงๆ ก็จะจ้างเพื่อนบ้านที่ไม่ใช่เวรไปนอนแทน โดยจ่ายค่าจ้างเวรละ 60 บาท (สัมภาษณ์นายอนันต์ กาวิละ, วันที่ 25 มิถุนายน 2543)

ประชากร

ด้านประชากรบ้านถวายเป็นมีครัวเรือนทั้งหมด 204 ครัวเรือน มีประชากร 683 คน แยกเป็นชาย 357 คน หญิง 326 คน แบ่งตามกลุ่มอายุดังนี้

ตาราง 1 จำนวนประชากรแยกตามเพศ และอายุ

ช่วงอายุ	จำนวนประชากร		
	ชาย	หญิง	รวม
น้อยกว่า 1 ปีเต็ม	3	4	7
1 ปีเต็ม - 2 ปี	6	4	10
3 ปีเต็ม - 5 ปี	14	9	23
6 ปีเต็ม - 11 ปี	33	23	56
12 ปีเต็ม - 14 ปี	10	14	24
15 ปีเต็ม - 17 ปี	12	7	19
18 ปีเต็ม - 49 ปี	215	201	416
50 ปีเต็ม - 59 ปี	22	27	49
60 ปีเต็มขึ้นไป	42	37	79
	357	326	683

ข้อมูลจากแบบประมวลผลและเทียบเป้าหมาย ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน
รายหมู่บ้าน (จปฐ. 2) ประจำปี 2543 , หน้า 5

ประชากรที่เสนอตั้งกล่าวเป็นประชากรที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในพื้นที่ แต่ตัวบุคคล
บางส่วนอาจไม่อยู่ในพื้นที่เนื่องจากย้ายไปทำงาน หรือเรียนหนังสือต่างจังหวัด และมีบางส่วน
เป็นผู้ที่อพยพเข้ามาทำงานในหมู่บ้านทั้งแบบถาวรคือ มาเช่าบ้านประกอบกิจการต่างๆ และมา
แบบชั่วคราวไปเข้าเย็นกลับ

การศึกษา

บ้านถวายไม่มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ต้องไปอาศัยเรียนที่โรงเรียนบ้านดั้นแก้ว ซึ่ง
อยู่ห่างไปทางทิศใต้ประมาณ 200 เมตร โรงเรียนแห่งนี้ก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2465 และได้
พัฒนาการเรียนการสอนเรื่อยมาจนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2534 ได้ขยายฐานการศึกษาถึงชั้นมัธยม

ศึกษาปีที่ 3 ทำให้เยาวชนบ้านถวายและใกล้เคียงบางส่วนได้มีที่เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ปัจจุบันโรงเรียนแห่งนี้มีข้าราชการครูจำนวน 19 คน ครูอัตราจ้าง 9 คน มีนักการศึกษา 1 คน มีนักเรียนแยกตามระดับชั้น ดังนี้

ตาราง 2 จำนวนนักเรียนแยกตามเพศ และระดับชั้นเรียน

ระดับชั้น	ชาย	หญิง	รวม
เตรียมอนุบาล	10	8	18
อนุบาล 1	20	23	43
อนุบาล 2	12	23	35
ประถมศึกษาปีที่ 1	21	17	38
ประถมศึกษาปีที่ 2	14	16	30
ประถมศึกษาปีที่ 3	18	18	36
ประถมศึกษาปีที่ 4	11	17	28
ประถมศึกษาปีที่ 5	11	12	23
ประถมศึกษาปีที่ 6	17	19	26
มัธยมศึกษาปีที่ 1	14	12	26
มัธยมศึกษาปีที่ 2	17	15	32
มัธยมศึกษาปีที่ 3	22	16	38
จำนวนรวม	188	184	273

ข้อมูลจากสถิติบุคลากร และนักเรียน โรงเรียนต้นแก้ว ประจำปีการศึกษา 2543

สำหรับประชาชนได้รับการศึกษาภาคบังคับ 489 คน มัธยมต้น 12 คน มัธยมปลาย 7 คน ระดับอนุปริญญา 7 คน และระดับปริญญาตรี จำนวน 2 คน นอกจากนี้ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหางดง จัดงบประมาณจัดซื้อหนังสือพิมพ์มาประจำที่ศาลากลางหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านได้เพิ่มทักษะการอ่าน ศึกษาหาความรู้ และติดตามข่าวสารบ้านเมือง

ส่วนการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์โดยตรง ในการนำมาใช้ประกอบเป็นอาชีพ ได้รับการสอนจากหมู่บ้านนี้เอง เพื่อนฝูง และนายจ้างซึ่งก็มักจะเป็นความรู้เกี่ยวกับอาชีพ แกะสลักไม้ การขัดไม้ แกะสลักกรณีเป็นผู้ชาย และเดินเส้นแต่งสีทำสีกรณีที่เป็นผู้หญิง การจัดศึกษาลักษณะนี้ต้องอาศัยความรัก และความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก นอกจากนี้ที่ผ่านมามีหน่วยงานของส่วนราชการมาฝึกอบรมอาชีพให้กับชาวบ้านถวายเป็นระยะ เช่น เมื่อปี 2542 กรมพัฒนาฝีมือแรงงานได้ส่งวิทยากรมาฝึกการซ่อมเครื่องยนต์เล็ก หรือศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือส่งวิทยากรมาสอนการแปรรูปกระดาษสา การทำขนมให้กลุ่มแม่บ้าน นอกจากนี้การที่หมู่บ้านถวายเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวจึงทำให้ได้สัมผัสกับคนหลากหลายรูปแบบ และมักจะมีการเรียนรู้จากคนเหล่านี้โดยไม่รู้ตัว เช่น การแต่งตัว การติดต่อการค้า ทั้งกับลูกค้า ธนาคาร หรือแม้แต่ส่วนราชการ สิ่งเหล่านี้ทำให้คนบ้านถวายได้พัฒนาบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถตามยุคสมัยอย่างสม่ำเสมอ

บริการสาธารณะ

สำหรับบริการสาธารณะประจำหมู่บ้านประกอบด้วย ศาลาไทย 3 แห่ง ใช้เป็นที่นั่งพักผ่อน 1 แห่ง เป็นที่อ่านหนังสือพิมพ์ และคิดข้อมูลประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง อีกแห่งใช้เป็นที่นอนเล่น พักผ่อนสำหรับคนทั่วไป มีสนามกีฬาเซปักตะกร้อ 1 แห่ง สนามกีฬาบอลเลย์บอล 1 แห่ง มีห้องน้ำสาธารณะ 2 แห่ง มีระบบประปาหมู่บ้าน 1 แห่ง และตามถนนสายหลักมีไฟฟ้าส่องสว่างตลอดสาย รวมถึงมีถังขยะวางเรียงตามถนนเป็นระยะ และจ้างคนเก็บทำลายขยะทุกอาทิตย์ นอกจากนี้หมู่บ้านยังมี โต๊ะ เก้าอี้ เติ้นท์ และของใช้ และอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นของส่วนรวมให้เช่าในราคาถูกหากเป็นคนในหมู่บ้าน แต่ถ้าหากเป็นคนหมู่บ้านอื่นก็จะให้เช่าในอัตรากาหนึ่งซึ่งแพงกว่า

แหล่งน้ำ

บ้านถวายมีคลองชลประทานตัดผ่านหมู่บ้าน ประชาชนสามารถใช้ในการผลิตพืชผลทางการเกษตรได้ตลอดปี สำหรับน้ำที่ใช้บริโภคนั้น มีระบบน้ำประปา 1 แห่ง ที่ให้บริการครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน และบ้านต้นแก้วบางส่วน นอกจากนั้นยังมีบ่อน้ำตื้นอีก 120 บ่อ เป็นน้ำสำรองไว้หากระบบประปาเกิดขัดข้อง อย่างไรก็ตามเวลาจัดกิจกรรมในชุมชน เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือกิจกรรมที่ต้องต้อนรับแขกต่างหมู่บ้าน เจ้าภาพมักจะสั่งซื้อน้ำบรรจุขวดมาให้บริการแขกในงาน มากกว่าจะใช้น้ำประปาหรือบ่อน้ำตื้น

การปกครองและการพัฒนา

บ้านถวายนินายสุวรรณ โปธิ เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีนายวิโรจน์ บุญทา และนายอินสม ดีคำป้อ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และแบ่งการบริหารงานออกเป็น 7 ฝ่าย คือ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายรักษาความสงบ ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ฝ่ายการเงินการคลัง ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม และฝ่ายสวัสดิการ แต่ในการทำงานจริงผู้ที่ทำงานฝ่ายต่างๆ มีบทบาทน้อยมากมีลักษณะที่ตั้งเพื่อให้ครบองค์ประกอบตามที่รัฐกำหนดเท่านั้น ส่วนการทำงานจริงๆ มักจะอยู่ที่องค์กรอื่นๆ ในชุมชน นอกจากนี้ในการบริหารงานยังได้แบ่งหมู่บ้านออกเป็น 9 เขต แต่ละเขตจะมีหัวหน้าเขตรับผิดชอบดูแลสมาชิกในเขต รวมถึงเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างสมาชิก และผู้ใหญ่บ้านอีกด้วย ซึ่งแต่ละเขตมีหัวหน้ารับผิดชอบ ดังนี้

เขต 1	นายนวน	อินตะมอย	เป็นหัวหน้าเขต
เขต 2	นายบุญส่ง	รังทะยี่	เป็นหัวหน้าเขต
เขต 3	นายอนันต์	วิชัยศรี	เป็นหัวหน้าเขต
เขต 4	นายอินปิ่น	ศรีวิสัย	เป็นหัวหน้าเขต
เขต 5	นายประจวบ	มูลรัมย์	เป็นหัวหน้าเขต
เขต 6	นายสมพล	มะจันทร์	เป็นหัวหน้าเขต
เขต 7	นายสิงห์คำ	ทอนทะษร	เป็นหัวหน้าเขต
เขต 8	นายสม	อินทะมาตร	เป็นหัวหน้าเขต
เขต 9	นายเพ็ญ	ทอนทะษร	เป็นหัวหน้าเขต

ในการปกครองจะมีการประชุมทุกต้นเดือน โดยจะใช้บริเวณบ้านผู้ใหญ่บ้านเป็นสถานที่ประชุม เวลาประชุมมักเป็นช่วงเช้าระหว่างเวลา 07.30 – 08.30 น. เพื่อไม่ให้กระทบกับการทำงาน

ด้านการพัฒนานั้น จากลักษณะรูปแบบการปกครองระดับชาติที่มีการเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ ทำให้มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนขึ้นมาคือ องค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้แต่ละหมู่บ้านคัดเลือกตัวแทนหมู่บ้านละ 2 คน เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและสะท้อนปัญหาของหมู่บ้านร่วมกับหมู่บ้านอื่นๆ ในเขตตำบลเดียวกัน สำหรับบ้านถวายมีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 2 คน คือ นายสมพล มะจันทร์ และนายบุญชัย พันธูสา แต่อย่างไรก็ตามผู้ใหญ่บ้านยังมีบทบาทอย่างสูงในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับ อบต.

การสาธารณสุข

บ้านถวายเป็นที่ตั้งของสถานีอนามัยตำบลขุนคง มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ 3 คน คือนางบังอร สุวรรณวงศ์ เป็นหัวหน้าสถานี นายประธาน ชาวอิน และนางสุรารักษ์ ชาวอิน มีผู้มาใช้บริการวันละ 30 – 40 คน และส่วนใหญ่จะเป็นโรคทั่วไป เช่น ปวดหัว ไข้หวัด หอบหืด (ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และเด็ก) นอกจากนั้นในหมู่บ้านยังมี อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นผู้ดูแลสุขภาพและเฝ้าระวังโรคระบาดที่จะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น โรคไข้มาลาเรีย โรคพิษสุนัขบ้า เป็นต้น ภาพรวมโดยทั่วไปชาวบ้านถวายเป็นสุขภาพดี หากมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยก็จะไปขอยาที่อนามัย หรือคลินิกที่หางดง แต่หากมีอาการหนักก็จะไปคลินิกหรือโรงพยาบาลในเมืองเชียงใหม่

สำหรับสวัสดิการที่สถานีอนามัย จัดบริการให้กับชุมชนคือ ผู้ที่มีฐานะยากจน และมีรายได้น้อยต่ำกว่า 2,800 บาท/เดือน จะได้รับบัตรการรักษาพยาบาลฟรีบัตรนี้มีอายุ 3 ปีหลังจากนั้นผู้ใหญ่บ้านจะพิจารณาฐานะความเป็นอยู่อีกครั้งหนึ่งว่าสมควรจะได้รับบัตรการรักษาพยาบาลฟรีหรือไม่ บัตรประเภทนี้มีอยู่จำนวน 109 บัตร สำหรับผู้ที่มีอายุ 0 – 12 ปี และผู้ที่อายุเกิน 60 ปี จะได้รับการรักษาพยาบาลฟรีตามกฎหมาย ส่วนผู้ที่มีอายุ 13 – 15 ปี ที่อยู่ระหว่างการศึกษาก็ได้รับบัตรการรักษาพยาบาลฟรี และบัตรจะมีอายุเท่ากับผู้ถือบัตร หมายความว่าหากผู้ถือบัตรมีอายุเกิน 15 ปี บัตรก็จะหมดอายุทันที ส่วนผู้มีฐานะปานกลางก็จะสนับสนุนให้ซื้อบัตรประกันสุขภาพใบละ 500 บาท/ปี หากเกิดป่วยไข้จะได้รับการรักษาฟรี โดยจะส่งคนไข้ต่อตามระเบียบการรักษา หากสถานีอนามัยไม่มีเครื่องมือในการรักษาคือ ส่งต่อโรงพยาบาลหางดง โรงพยาบาลนครพิงค์ (โรงพยาบาลป่าเงาะ) และโรงพยาบาลมหาราชตามลำดับ (สัมภาษณ์นางสุรารักษ์ ชาวอิน, 22 มิถุนายน 2543)

องค์กรในชุมชน

องค์กรชุมชนคือ กลุ่มบุคคลต่างๆ ภายในบ้านถวายที่รวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น องค์กรภายในชุมชนบ้านถวายมีหลายลักษณะทั้งเป็นองค์กรที่ตั้งตามนโยบายของรัฐ และเป็นองค์กรที่ชาวบ้านร่วมกันก่อตั้งขึ้น รวม 8 องค์กร ได้แก่

1. กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา

เดิมชาวบ้านถวายจะใช้น้ำสำหรับอุปโภคบริโภคจากบ่อน้ำตื้นประจำครัวเรือน ต่อมาได้รับงบประมาณจากกรมอนามัยสร้างระบบประปา เมื่อปี พ.ศ. 2526 มีสมาชิกที่ใช้น้ำประปານี้ทั้งสิ้น 250 ครัวเรือน ทั้งจากบ้านถวายและบ้านต้นแก้ว โดยมีการแต่งตั้งกรรมการเพื่อดูแล

และบริหาร คือ นายสุวรรณ โปธิ เป็นประธาน นายบุญส่ง รังทะยี เป็นเหรัญญิกนายประพันธ์ ปัญญาเรือง นายบุญชัย พันธูธา นายอนุชาติ บุญหมื่น นายวิโรจน์ บุญทา เป็นกรรมการ ในการขอใช้ระบบน้ำประปาผู้ขอใช้ต้องเสียค่าแรงในการติดตั้ง 400 บาท ค่ามาตรวัดน้ำผู้ขอใช้ ออกค่าใช้จ่ายเอง สำหรับค่าที่จะช่วยกันออกคนละครั้งกับกลุ่มผู้ใช้น้ำประปา การบริหารการเงิน จะจ้างหัวหน้าเขตแต่ละเขต เป็นผู้เก็บรวบรวมเงินจากผู้ใช้น้ำในเขตของตนเองเดือนละ 150 บาท

2. กลุ่มสมาชิก ธกส.

เป็นกลุ่มสมาชิกที่เป็นลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรหรือ ธกส. ก่อตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2511 ซึ่งแต่เดิมสมาชิกจะต้องมีอาชีพเป็นเกษตรกร ที่ต้องการกู้เงินจากธนาคารไปประกอบอาชีพด้านการเกษตรต่อมาได้มีการขยายฐานการให้บริการ ลูกค้านาคาร ไม่จำเป็นต้องมีอาชีพเกษตรกรก็ได้ การกู้เงินต้องนำไปลงทุนประกอบอาชีพหรือซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ อะไรก็ได้รวมถึงการกู้เงินเพื่อซื้อยานพาหนะเพื่อประกอบอาชีพ กลุ่ม ธกส.บ้านถวายมีสมาชิก 150 ครอบครัว สมาชิกกลุ่มจะต้องมีกิจกรรมกับ ธนาคาร คือ

- เป็นลูกหนี้ของธนาคารอย่างน้อย 5,000 บาท การกู้เงินของสมาชิก ธกส. จะมี 2 ลักษณะคือ กู้ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันแต่จะให้สมาชิกในกลุ่มไม่น้อยกว่า 2 คนเซ็นชื่อค้ำประกันให้กันและกัน อีกลักษณะหนึ่งคือ การกู้ที่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน และต้องเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์อย่างใดอย่างหนึ่ง

- เป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ของธนาคารฯ และการเป็นสมาชิก ฌาปนกิจสงเคราะห์จะต้องเป็น หรือเคยเป็นลูกหนี้ ธกส.มาก่อน โดยจะต้องจ่ายเงินเมื่อมีสมาชิกเสียชีวิต สพละ 2 บาท และสมาชิกมีสิทธิได้รับเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ เมื่อเสียชีวิตก็ต่อเมื่อเข้าเป็นสมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์เกิน 3 เดือนไปแล้ว

3. กลุ่มออมทรัพย์

เป็นกลุ่มที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหางดง สนับสนุนให้แม่บ้านจัดตั้งขึ้นโดยให้สมาชิกที่เป็นแม่บ้านนำเงินมาออมสะสม เพื่อตั้งเป็นกองทุนให้สมาชิกกลุ่มแม่บ้านกู้ยืมไปประกอบอาชีพ กลุ่มนี้เริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2541 มีนางอัญชัญ ดันจ้อย เป็นประธาน มีคณะกรรมการประกอบด้วย นางอรอวล ญาติจอมอินทร์ นางบัวเรียว โปธิ นางรัชณี เมืองแก้ว และนางวิไล ศรีวิสัย มีสมาชิกทั้งหมด 46 คน มีเงินออมทรัพย์รวม 50,000 บาท จาก

การศึกษาพบว่ายังไม่มีการปล่อยให้สมาชิกกู้ เนื่องจากเงินออมทรัพย์ยังมีจำนวนน้อย และสมาชิกต้องการกู้เป็นจำนวนมาก (สัมภาษณ์นางอัญชัญ ต้นจ้อย, 16 มีนาคม 2543)

4. กลุ่มหนุ่มสาว

กลุ่มหนุ่มสาวบ้านถวายเป็นกลุ่มที่มีมายาวนาน ปัจจุบันมีคณะกรรมการประกอบด้วย นายประพันธ์ หน่อจันทร์แก้ว เป็นประธาน นายชัยวุฒิ บุตรดวงดี และน.ส.ทิวพร กาวิละ เป็นรองประธาน น.ส.สมใจ กันทวงศ์ เป็นเลขานุการ นายอุทัย หน่ออินตา เป็นเหรัญญิก กิจกรรมที่กลุ่มหนุ่มสาวร่วมกันทำได้แก่ การช่วยงานในหมู่บ้าน เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน ต้อนรับและบริการในกิจกรรมการทำบุญทางศาสนาของวัด เป็นต้น

5. ชมรมกีฬาบ้านถวาย

เป็นชมรมที่เกิดจากการตั้งศูนย์กีฬาตำบลของการกีฬาแห่งประเทศไทย ทำให้ทุกหมู่บ้านต้องตั้งตัวแทนเข้าเป็นกรรมการในระดับตำบล และทุกปีจะจัดให้มีการแข่งขันกีฬาตำบลขึ้น เพื่อคัดเลือกตัวแทนส่งเข้าแข่งขันในระดับอำเภอ จังหวัด และระดับเขตทั่วประเทศ สำหรับบ้านถวายจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2539 ปัจจุบันมีนายสุรพล อินแก้ว เป็นประธาน นายพงศ์ศักดิ์ พันธุศาสตร์ เป็นรองประธาน มีนายประสิทธิ์ วิญญารัตน์ เป็นฝ่ายกีฬา วอลเลย์บอล นายบุญส่ง รังทะยี่ เป็นฝ่ายกีฬาตะกร้อ นายอนันต์ กาวิละ เป็นฝ่ายกีฬาฟุตบอล กิจกรรมของชมรม นอกจากการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัดแล้ว ยังมีการจัดกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน เช่น การจัดการแข่งขันเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเขตต่างๆ การทอดผ้าป่าเพื่อหาทุนในการดำเนินกิจกรรมของชมรมฯ

6. กลุ่มหัตถกรรม

กลุ่มนี้เกิดขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2534 หลังจากหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากราชการให้จัดงานหัตถกรรมบ้านถวายครั้งแรกในปี พ.ศ. 2532 ณ สนามโรงเรียนบ้านทรายมูล และครั้งที่ 2 ณ ที่ว่าการอำเภอหางดง ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมาก ต่อมาการจัดงานครั้งที่ 3 ผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านมีความเห็นว่าหากจัดงานขึ้นในหมู่บ้าน จะทำให้ชาวบ้านเกิดความสะดวกในการจัดงานและยังเป็นการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านให้เป็นที่รู้จักและดึงให้คนเข้าหาซื้อยังแหล่งผลิตจึงได้จัดงานหัตถกรรมครั้งที่ 3 ขึ้นที่ลานกว้างกลางทุ่งนาในหมู่บ้าน ซึ่งก็ได้รับความสำเร็จด้วยดี หลังจากจัดงานเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาหาซื้อสินค้าแกะสลักและของที่ระลึกมากขึ้น ผู้ใหญ่บ้าน จึงได้ทำเรื่องขออนุญาตจากชลประทานแม่แตง

เพื่อขอใช้พื้นที่ริมคลองชลประทานที่ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน ซึ่งมีเนื้อที่กว้าง 1.50 เมตร เมื่อได้รับอนุญาตจึงมีการรวมกลุ่มกันประมาณ 30 คน มีการประชุมกำหนดกติกามากมาย แต่มีข้อหนึ่งที่สำคัญคือ สมาชิกที่มีสิทธิ์ตั้งร้านต้องเป็นคนในหมู่บ้านเท่านั้น เพื่อส่งเสริมให้คนในหมู่บ้านมีอาชีพและรายได้ โดยมีการนำเอาเต็นท์มาตั้งขายสินค้า แต่ก็ต้องเสียเวลาในการขนของเก็บของ จึงมีการตั้งร้านถาวรด้วยหญ้าคา และร้านก็จะใช้ไม้ไผ่ตีเป็นฝาต่างๆ เท่านั้น แต่ก็ยังมีปัญหาที่คนในกลุ่มนำเอาญาติพี่น้องที่อยู่นอกหมู่บ้านมาขาย ซึ่งผิดกติกาที่ตกลงกันไว้ จึงทำให้กลุ่มค่อนข้างจะมีปัญหาต่อกัน เป็นเหตุให้มีคนในหมู่บ้านที่มีศักยภาพเช่น นายเลิศ ตุ่มอินมรและเครือญาติไปเปิดศูนย์หัตถกรรมที่บ้านป่าหมาก เป็นทำเลที่จะเข้าหมู่บ้านถวายเป็นเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถไปเช่า หรือซื้อเพื่อเปิดร้านได้อย่างเสรี ทำให้ยอดขายในกลุ่มฯ ลดลงทางกลุ่มฯ จึงประชุมเพื่อปรับตัวให้กิจการอยู่ได้โดยตกลงว่าจะมีการพัฒนาร้านให้มั่นคง ถาวร สวยงามให้เหมาะสมกับการเป็นร้านขายสินค้าตกแต่งบ้านแต่เนื่องจากพื้นที่คับแคบจึงมีการเช่าที่ดินใกล้เคียงอีก 1.00 เมตร ก่อสร้างห้องแถวที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านนาเหมือนกันหมด โดยแบ่งเป็นสี่คยาลือคละ 3.00 เมตร ให้เช่าซึ่งราคาก็มีการเปลี่ยนแปลงตลอดมาจนในปัจจุบันเก็บในราคา 800 บาท โดยหักให้เจ้าของบ้านที่เช่า 500 บาท อีก 300 บาทเข้าเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนนี้จะจ่ายเป็นค่าขยะเดือนละ 1,000 บาท แบ่งให้เป็นค่ากิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเดือนละ 1,000 บาท ที่เหลือเก็บเข้าบัญชีเพื่อพัฒนาหมู่บ้านด้านอื่นๆ ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มประมาณ 180 ร้าน/คน ในการบริหารงานกลุ่มก็มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาบริหาร คณะกรรมการชุดปัจจุบันมีนายประสาน เสนาประยูร เป็นประธาน นายเจริญ มะจันทร์ นายบรรยงค์ คำยวง นายเสน่ห์ โพธิ์ปิ่น และนายพงษ์เทพ บุตรชัย เป็นกรรมการ

7. กลุ่มแม่บ้าน

เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งมายาวนานคล้ายกับกลุ่มหนุ่มสาว และมีบทบาทในการทำกิจกรรมพัฒนาอย่างมาก ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านมีนางอัญชัญ ดันจ้อย เป็นประธาน นางบัวเรียว โปธิ เป็นรองประธาน นางวิไล ศรีวิสัย นางอรอรอล ญาติจอมอินทร์ นางรัชณี เมืองแก้ว เป็นกรรมการ กิจกรรมที่กลุ่มแม่บ้านร่วมกันทำคือ การเป็นตัวแทนหมู่บ้านร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ และร่วมต้อนรับแขกสำคัญๆ ของอำเภอและจังหวัด ซึ่งจะมีการแบ่งเวรกันไปร่วมตามเขตที่แม่บ้านเป็นสมาชิกอยู่ รวมถึงการร่วมต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมชมสินค้าหัตถกรรมในหมู่บ้านที่เป็นหมู่คณะ นอกจากนี้กลุ่มแม่บ้านยังเป็นแรงงานสำคัญในการร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ทอดผ้าป่า สืบชะตาหมู่บ้าน กิจกรรมเหล่านี้กลุ่มแม่บ้าน

จะไปช่วยทำอาหาร แต่งดาเครื่องใช้ในพิธี ฯลฯ สำหรับเงินที่นำมาใช้จ่ายในการร่วมกิจกรรม นั้นกลุ่มแม่บ้านจะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มหัตถกรรมสองฝั่งคลองเดือนละ 1,000 บาท เก็บค่าเช่าพื้นที่จากพ่อค้าแม่ค้าที่มาขายสินค้าหน้าวัดถวายในวันอาทิตย์ ประมาณเดือนละ 1,200 บาท ส่วนการพัฒนาของกลุ่มแม่บ้านนั้นได้มีหลายหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงานได้มาฝึกอาชีพการถนอมอาหาร การทำขนม การตัดเย็บเสื้อผ้า กรมการพัฒนาชุมชน ได้มาส่งเสริมให้มีการรวมตัวกันออมทรัพย์เพื่อให้สมาชิกนำไปประกอบอาชีพ ซึ่งจะทำให้กลุ่มแม่บ้านมีความเข้มแข็งมากขึ้น

8. กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นกลุ่มที่ชาวบ้านรวมตัวกันมานานแล้วแต่ไม่มีการจดทะเบียนจัดตั้งกันอย่างถูกต้องตามกฎหมายอีกทั้งคณะกรรมการที่จัดตั้งหลายคณะที่ผ่านมา มีการบริหารจัดการที่ไม่รัดกุมจึงทำให้การดำเนินงานไม่คล่องตัว สมาชิกกลุ่มจึงได้ประชุมหารือ และได้จดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2516 และได้มีการหมุนเวียนบุคคลที่เข้ามาบริหารกลุ่มฯ หลายครั้งจนกระทั่งปัจจุบัน (พฤษภาคม 2543) มี นายนวล อินต๊ะมอย เป็นประธาน นายประสาน เสนาประยูร เป็นรองประธาน นายเสน่ห์ โพธิ์ปิ่น เป็นเหรัญญิก นายบรรยงค์ คำยวง เป็นเลขานุการ มีกรรมการประกอบด้วยนายยุทธนา กาวิตะ นายสันติ ปวงมณีชัย และนายสมบุญ มະจันท์ มีสมาชิกทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกจำนวน 472 คน โดยจะเก็บเงินจากสมาชิกสละ 40 บาทพร้อมกับการจัดเวรยามในการนอนบ้านที่ตั้งศพ (ชาวบ้านเรียกว่า มือข้างศพ) จำนวน 19 ชุดๆ ละ ประมาณ 10 - 12 คน หมุนเวียนกันไปคืนละ 1 ชุด ซึ่งจะมีกรรมการดูแลเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม หากใครไม่ไปจะถูกปรับเป็นเงิน 100 บาท หรือหากใครไม่นอนถึงรุ่งเช้าของอีกวันก็จะถูกต่อว่า หรือถูกนิทา จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ขาดในการนอนมือข้างศพ นอกจากจำเป็นจริงๆ ก็จะจ้างคนไปนอนแทน คืนละ 60 บาท

ศาสนา ความเชื่อ และประเพณี

ชาวบ้านถวายทุกครอบครัวนับถือศาสนาพุทธควบคู่กับการนับถือศาสนาพราหมณ์และความเชื่อเรื่องผี (สิ่งศักดิ์สิทธิ์) ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนทั้งพิธีมงคลและอวมงคลจึงมีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องการกระทำที่แสดงถึงความเชื่อเรื่องศาสนาพุทธ พราหมณ์ และผีด้วยเสมอ สำหรับศาสนาพุทธ มีวัดถวายเป็นศูนย์กลาง ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2284 มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ 1 รูป ไม่มีสามเณร และเด็กวัด ภายในบริเวณวัดมีโบราณสถานที่แสดง

ถึงความเก่าแก่คือ ชุ่มพระข้างเจดีย์ ส่วนเจดีย์เก่าแก่ได้ถูกบูรณะและสร้างเจดีย์ใหม่ครอบไว้ และหอพระไตรปิฎกที่สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2497 (พ่อนานคำ พันธุศาสตร์, 15 พฤษภาคม 2543) นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างอุโบสถขึ้นใหม่ เป็นไม้สักทั้งหลังโดยใช้เงินที่เก็บรวบรวมจากชาวบ้าน วัดถวายมีพระจำพรรษาอยู่ 1 รูป ไม่มีสามเณร และเด็กวัด เคยมีเจ้าอาวาสทั้งหมด 11 รูป ปัจจุบันมีรักษาการเจ้าอาวาสชื่อ พระมหาทอง ... มาจากวัดคันแก้ว เนื่องจากรักษาการเจ้าอาวาสองค์ก่อนลากลับบ้านที่อำเภอแม่แตง ชาวบ้านจึงไปนิมนต์ท่านมาอยู่จำพรรษาชั่วคราว การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน ก็จะไปทำบุญตามประเพณี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดแบ่งชุมชนออกเป็น 4 เขต เพื่อนำข้าวปลาอาหารไปทำบุญถวายพระที่วัดเป็นประจำ หมุนเวียนไปทุกวัน ชาวบ้านเรียกว่า “มือส่งข้าววัด” ซึ่งแต่ละเขตมีหัวหน้ามือเป็นผู้ที่รับผิดชอบรวบรวมอาหารและนำไปถวายพระ คือ

เขต 1	นายใจมา พันธุศาสตร์	เป็นหัวหน้ามือ
เขต 2	พื่อน้อยอ้าย ทาโน	เป็นหัวหน้ามือ
เขต 3	นางแสง วิญญูรัตน์	เป็นหัวหน้ามือ
เขต 4	นางจิ้น รังทะนีย์	เป็นหัวหน้ามือ

ส่วนผู้นำประกอบพิธีกรรมตามศาสนาพุทธและพราหมณ์ ได้แก่ มัคทายกหรือ “อาจารย์วัด” ชื่อพ่อนานคำ บุตรชาย บทบาทของอาจารย์วัดนอกจากจะเป็นผู้นำพิธีสงฆ์ฝ่ายฆราวาส และดูแลความเรียบร้อยภายในวัดแล้วยังมีบทบาทในพิธีกรรมพราหมณ์ด้วย เวลาที่ชาวบ้านมีงาน เช่น แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ ยกเสาเอก ฯลฯ เจ้าภาพก็จะเชิญอาจารย์วัดมาทำพิธีด้วยเสมอ สำหรับความเชื่อซึ่งมีผลด้านจิตใจ และวิถีการดำรงชีวิตที่สำคัญคือ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อเรื่องบุพเพสันนิวาส อาณิสงผลบุญ เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อเกี่ยวกับเสนียดจัญไรที่ทำให้ชีวิตไม่มีความสุข เกิดความเจ็บป่วย ฯลฯ โดยความเชื่อเหล่านี้ได้แสดงออกทางพฤติกรรมต่างๆ

ความเชื่อเรื่อง ผี (สิ่งศักดิ์สิทธิ์) ที่ดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่คาดไม่ถึง ผีก็จะแยกเป็นผีดี และผีไม่ดี ผีดีได้แก่ผีที่ปกป้องคุ้มครองรักษาให้ชีวิตมีแต่ความสุข เช่น ผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อวัด ผีปู่ย่า ผีหม้อหนึ่ง ฯลฯ เป็นต้น ผีที่ไม่ดีหรือที่เรียกว่า สัมพะเวสีเป็นวิญญาณที่เร่รอนไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งมักจะทักทาย หรือทำให้คนไม่สบายเจ็บป่วยไข้ จะต้องนำเครื่องไปเช่นพลีจึงจะทำให้คนๆ นั้นหายป่วย การที่จะรู้ว่าผีที่ไหนทำให้ป่วยไข้ต้องไปถามที่คนทรงเจ้า และต้องถามคนทรงเจ้าที่อยู่ต่างหมู่บ้าน จึงจะมีความมั่นใจว่าแม่น ความเชื่อเรื่องผีนี้มีจุดศูนย์รวมอยู่ที่หอ

พ่อบ้าน ซึ่งบ้านถวายเป็นอยู่ 4 องค์ มีหอให้พ่อบ้านพำนัก 2 หลัง คือ หลังแรกเป็นที่พำนักของเจ้าศรีบัวตองและเจ้าจันทร์หอม (เป็นสามี-ภรรยา) หลังที่สองเป็นที่พำนักของเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก และเจ้าฟองจันทร์ผู้เป็นน้องสาว โดยมีแม่คำมา เป็นร่างทรงเพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างลูกบ้านและพ่อบ้าน และมีลุงเพชรเป็นตั้งเข้า (ตั้งเข้า หมายถึง ผู้ที่ดูแลความเรียบร้อยภายในหอพ่อบ้านและเป็นผู้ที่พ่อบ้านเลือกให้มาทำหน้าที่บนบานบอกกล่าว โดยไม่ต้องผ่านร่างทรงหรือเรียกอีกอย่างว่าม้าทรง(ม้าทรงหมายถึงร่างทรงที่ทำหน้าที่คนกลางในการสื่อสารซึ่งเปรียบเสมือนม้าเร็วที่นำเอาข่าวสาร (คำพูด) ของพ่อบ้านไปให้ลูกบ้าน) ในการเข้าทรงของพ่อบ้านทั้ง 4 จะให้พ่อบ้านองค์ไหนทรงม้า ม้าจี่จะต้องอธิษฐานขอให้พ่อบ้านองค์นั้นมาเข้าทรง เมื่อเข้าทรงแล้วก็จะมีการแต่งตัวตามแบบคนโบราณ ซึ่งทั้ง 4 องค์ก็จะมีเครื่องทรงแตกต่างกัน สำเนียงการพูดเมื่อเข้าทรงแล้วจะเป็นแบบคนลื้อ ภาษาที่ใช้จะเป็นคำศัพท์พื้นเมืองโบราณ เช่น เบี้ย (เงิน) เหลนน้อย, หน่อน้อย (เด็ก) เหลนเฒ่า (คนมีอายุ) น้ำฟ้า (น้ำฝน) เป็นต้น ในการทำกิจกรรมของครอบครัวไม่ว่าจะทำอะไร เช่น การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ จะเดินทางไกล ป่วยไข้ การเข้ารับการตรวจคัดเลือดทหาร หรือแม้แต่การไปสอบเพื่อเข้าทำงาน ก็จะมีการนำขันใส่ข้าวตอกคอกไม้ หรือแต่งดาข้าวปลาอาหารขนม ไปถวายเป็นบอกกล่าวให้พ่อบ้านรับทราบและขอให้ช่วยปกป้องรักษาช่วยเหลือให้ตนบรรลุวัตถุประสงค์ การทำอะไรที่เกี่ยวกับหอพ่อบ้าน เช่น การย้ายหอ การทำบุญหอพ่อบ้าน จึงถือเป็นเรื่องของชุมชน ผู้ใหญ่บ้านจะประกาศให้ทุกคนมาร่วมประชุม เสนอความคิดเห็น และไปร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียง

ความเชื่อเรื่องเสนียดจัญไร และอาถรรพณ์ เป็นความเชื่อที่ทำให้เกิดความหวาดระแวงไม่เจริญก้าวหน้า การดำเนินชีวิตมีแต่อุปสรรค เจ็บไข้ได้ป่วย ฯลฯ จึงต้องทำพิธีขับไล่เสนียดจัญไร พิธีขับไล่เสนียดจัญไรคือ พิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตา พิธีสะเดาะเคราะห์คือการทำการปิดเป่าให้เคราะห์นั้นหมดไป ชีวิตจะได้มีแต่ความสุขความเจริญ ส่วนพิธีสืบชะตาเป็นพิธีที่ต่ออายุให้ยืนยาวมากขึ้นทั้งสองพิธีมักทำควบคู่กัน พิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตามีทั้งพิธีระดับบุคคล ครัวเรือนและระดับชุมชน การทำพิธีสามารถทำได้ทั้งที่วัดที่บ้านหรือที่อื่นใดก็ได้ ระดับบุคคลมักจะทำหลังจากหายป่วย หรือทำขณะที่ไม่สบายใจ ระดับครัวเรือนมักจะทำขณะทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ และระดับชุมชนได้กำหนดในวันแรม 11 ค่ำ เดือน 9 ซึ่งปีนี้ตรงกับวันที่ 27 มิถุนายน 2543

สำหรับการจัดกิจกรรมตามประเพณีในหมู่บ้าน เช่น ประเพณีสงกรานต์จะมีคนคลั่งคลุ้มมาก ทั้งจากนักท่องเที่ยวที่มาเดินซื้อของ และชาวบ้านที่ออกมาเล่นน้ำ คืมเหล้า ที่ริมคลองโดยผู้นำหมู่บ้านได้กั้นคลองให้น้ำปริ่มฝั่ง ที่ริมคลองซึ่งเป็นที่ตั้งร้านขายหัตถกรรมจึงเป็นแหล่งชุมนุมของนักท่องเที่ยวและคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะวันที่ 15 เมษายน ซึ่งหมู่บ้าน

กำหนดเป็นวันแห่ไม้ค้ำและทางหมู่บ้านได้มีการตั้งองค์ผ้าป่า หัวหน้าเขตทั้ง 9 เขตได้นำสมาชิกในเขตทำไม้ค้ำขนาดใหญ่ใส่รถปิคอัพมีการตกแต่งไม้ค้ำและรถอย่างสวยงาม รวมทั้งต้นผ้าป่าที่เก็บเงินจากสมาชิกในเขตครอบครัวละ 1,500 1,000 และ 500 บาท ตามฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในวันนั้นสมาชิกจะมาช่วยกันแต่งดา และทยอยเอาเงินมาสมทบ แต่ละบ้านมีการตีหมโหมและร้องเพลงเสียงกระหึ่มทั้งหมู่บ้าน พอเวลาประมาณทุ่มครึ่งจึงเคลื่อนรถแห่ไม้ค้ำ และต้นผ้าป่า จากทุกเขตมาตั้งขบวนที่หน้าร้านผู้ใหญ่บ้าน เพื่อไปถวายทานที่วัด โดยมีรถเทรคเคลื่อนที่ปิดท้ายขบวน ซึ่งมีพวกพ่อบ้าน แม่บ้าน วัยรุ่น และเด็กๆ ร่วมเดินตามจังหวะเพลง ขบวนผ่านหน้าบ้านใครเจ้าของบ้านมักจะเปิดน้ำฉีดผู้เข้าร่วมขบวนด้วยความสนุกสนาน ทั้งๆ ที่มีค้ำแล้วก็ตาม

ด้านเศรษฐกิจ และอาชีพของชุมชน

อาชีพเดิมของชาวบ้านถวายเป็น อาชีพทำนา หลังจากเสร็จจากการทำนาแล้ว มีการปลูกถั่วเหลืองและพืชผักไว้บริโภคในครอบครัว แต่ส่วนมากมักออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เช่น รับจ้างทั่วไป กรรมกรก่อสร้าง ช่างไม้ ช่างปูน ทำงานห้างสรรพสินค้า บริษัท ห้างร้าน หน่วยงานราชการต่างๆ เป็นต้น แต่ปัจจุบันอาชีพที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวในชุมชนบ้านถวายเป็น อาชีพที่เกี่ยวกับการแกะสลัก การทำแอนติค และการผลิตสินค้าหัตถกรรมต่างๆ เช่น การทำกรงนก บ้านจำลอง ศาลพระภูมิ เป็นต้น ปัจจุบันเศรษฐกิจบ้านถวายเป็นซึ่งได้รับการส่งเสริมจากส่วนราชการ ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ และของโลกนั่นคือ หากสถานะเศรษฐกิจโดยรวมของโลกและของประเทศดี จำนวนนักท่องเที่ยว และคำสั่งซื้อ (Order) จากต่างจังหวัดก็จะมาก ยอดขายสินค้าก็จะเพิ่มขึ้นซึ่งก็จะทำให้รายได้มากขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ผู้คนมาจับจ่ายซื้อของที่ระลึกและตกแต่งบ้านแล้ว บ้านถวายเป็นศูนย์รวมของสินค้าหัตถกรรมหลากหลายชนิดจากที่ต่างๆ เช่น ไม้แกะสลักจากบ้านดองกาย ต.หนองควาย อ.หางดง , บ้านกิวแล อ.สันป่าตอง , บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพงและจากอำเภอดอยสะเก็ด ส่วนไม้แกะสลักที่มาจากต่างจังหวัด เช่น จากบ้านทา จังหวัดลำพูน , บ้านทุ่งหลุก จังหวัดลำปาง ประเภทเครื่องปั้นดินเผามาจากสุโขทัย เชียงราย พะเยา ลำปาง เป็นต้น ดังนั้นหากมีนักท่องเที่ยวมาบ้านถวายเป็นมาก และมีคำสั่งซื้อเข้ามามาก ภาวะเศรษฐกิจจะไหลถ่ายเทไปสู่แหล่งผลิตสินค้าดังกล่าวมาแล้วด้วย

อย่างไรก็ตามหลังจากอาชีพทำนาหมดความสำคัญลง ทำให้เกิดมีอาชีพหลากหลายมากขึ้นในหมู่บ้าน ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 อาชีพของชาวบ้านถวาย

อาชีพ	ร้อยละ	จำนวนครัวเรือน	หมายเหตุ
ทำนา	16.61	40	
ทำสวนลำไย	12.26	25	
แกะสลัก	58.82	120	
อื่นๆ เช่น รับราชการ ลูกจ้าง ค้าขาย ฯลฯ	9.31	19	
รวม	100	204	

ข้อมูล : สัมภาษณ์นายสุวรรณ โปธิ ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านถวายเมื่อวันที่ 15
กรกฎาคม 2543

สำหรับอาชีพการทำนาของชาวบ้านถวาย ส่วนใหญ่จะอยู่ในภาวะที่จำใจทำ เนื่องจากที่นามักจะเป็นที่ ที่ได้รับจากการแบ่งมรดกมีพื้นที่ 1-3 ไร่ จะให้คนอื่นเช่าทำก็ไม่อยากมีใครทำ เพราะเป็นแปลงเล็กๆ เจ้าของนาไม่ยอมปล่อยให้รกร้างบางส่วนจึงปรับที่นาเป็นสวนลำไย บางส่วนก็จำใจต้องทำเอง รองลงมาจะเป็นเป็นลักษณะที่เช่าทำกินค่าหัว โดยหักให้เจ้าของนา ไร่ละ 10 ถังที่เหลือจากนั้นผู้ที่ทำนาจะได้รับไปทั้งหมด

ส่วนอาชีพการแกะสลักจะรวมถึงอาชีพที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ด้วย เช่น การขัด ทำสี ตก แต่งเดินเส้นติดกระຈก การประกอบเฟอร์นิเจอร์จากเกวียนเก่า คันไถเก่า ฯลฯ และอาชีพอื่นๆ มีน้อยที่สุด คือ การรับราชการ ลูกจ้างส่วนราชการ และเอกชน ค้าขาย (ที่ไม่เกี่ยวข้องกับอาชีพแกะสลัก)

การเปลี่ยนแปลงอาชีพทำให้ครอบครัวส่วนใหญ่มีรายได้มากขึ้น มีอำนาจในการซื้อหาสินค้ามาอุปโภค บริโภคมากขึ้น สามารถซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันมากขึ้น จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนส่วนมากมีเครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้านเช่น โทรทัศน์ เครื่องเสียง และเครื่องใช้ไฟฟ้าอื่นๆ นอกจากนี้พบว่าประชาชนมีรถยนต์บิคอป 150 คัน รถเก๋ง 9 คัน บางครัวเรือนมีมากกว่า 1 คัน มีรถมอเตอร์ไซด์ 320 คัน มีร้านค้าขายอาหาร และของชำ 14 ร้าน มีร้านขายสินค้าหัตถกรรม 80 กว่าร้าน มีร้านขายวัสดุก่อสร้าง 3 ร้าน โรงสีข้าว 1 แห่ง ร้านซ่อมทีวีและวิทยุ 1 ร้าน มีร้านซ่อมปะยาง 3 ร้าน มี

ร้านรับทำงานเหล็ก 1 ร้าน และทุกวันจะมีแม่ค้าเร่ นำของกินของใช้ใส่ท้ายรถมอเตอร์ไซค์มาขายถึงหน้าบ้าน และริมคลองประทาน ซึ่งเป็นที่ชุมนุมของคนบ้านถวายเป็นพิเศษ อีกทั้งทุกวันอาทิตย์จะมีตลาดนัดหน้าวัดถวายเป็นพิเศษ แม่ค้าแม่ค้ามาตั้งแผงขายสินค้าเต็มสองฟากถนน เพื่อบริการให้คนบ้านถวายและบ้านใกล้เคียงจับจ่ายซื้อไว้ใช้

พัฒนาการด้านอาชีพ

สำหรับความเป็นมาของอาชีพการแกะสลัก และขายสินค้าหัตถกรรมของบ้านถวาย นั้น เริ่มต้นเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2500 (สัมภาษณ์พ่อใจมา อินแก้ว, 13 มีนาคม 2543) ว่าขณะนั้นพ่อใจมาอายุประมาณ 30 กว่าปี การทำนาไม่ค่อยได้ผล ไปได้ดอก (สำหรับเอิบหมวก) จักสานก็รายได้น้อยไม่พอเลี้ยงครอบครัว จึงออกไปทำงานเป็นช่างไม้ รับจ้างสร้างบ้านโดยทั่วไปหลังจากที่ทำงานเสร็จแล้ว มีอยู่ครั้งหนึ่งไปรับจ้างสร้างบ้านให้กับลุงน้อมเจ้าของร้านขายของเก่าศิลปด้านนาและศิลปพม่า เมื่อสร้างบ้านเสร็จลุงน้อมก็ขอให้ช่วยซ่อมสินค้าเก่าที่หักบิ่นให้มีความสมบูรณ์เหมือนเดิม ซึ่งพวกช่างไม้ ก็ทำได้ เมื่อเห็นว่าพวกของพ่อใจมาทำได้จึงให้ซ่อมแก้ไขงานที่ชำรุดตลอด จนกระทั่งมีความชำนาญ จึงให้ลองแกะสลักดูพ่อใจมาพร้อมกับเพื่อนอีก 3 คนได้แก่ พ่อหนานแดง พันธูสา พ่อเอียน พันธูศาสตร์ และพ่อหมื่น บุตรชัย โดยให้แกะรูปครุฑเหยียบนาคจับหัวและหางของนาคชูขึ้น คนละ 1 ตัวเหมือนกันใช้เวลาอยู่เกือบเดือนจึงเสร็จ มีพ่อหมื่น บุตรชัย เท่านั้นที่ถอดใจไม่แกะต่อ ซึ่งพ่อใจมาและเพื่อนได้ค่าจ้างจากงานชิ้นแรกเป็นเงิน 30 บาท จากนั้นก็ได้รับงานแกะจากร้านน้อมศิลป์ตลอดมา พร้อมกับมีการพัฒนาฝีมือให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

เมื่อมีความชำนาญแล้วจึงเริ่มแกะอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2505 และนำกลับมาแกะที่บ้านในช่วงทำนา พร้อมทั้งชักชวนให้เพื่อนบ้านไปฝึกแกะเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เพราะส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ขณะที่ผลงานแกะมีมากขึ้นลุงน้อมเจ้าของร้านอยากทำให้ดูเก่าเหมือนของเดิม จึงบอกให้หาคนมาช่วยขัด พ่อใจมาจึงเอาลูกสาวคือพี่ศรีนวลและพี่เอียนคำไปขัด โดยจ้างวันละ 6 บาท ต่อมาก็เอาพี่แก้ว พี่วันดี โปธิ ไปช่วยและก็มีคนในหมู่บ้านไปอีกหลายคน ช่วงนี้เกิดร้านขายของเก่าประเภทนี้ขึ้นมามากทั้งที่ตัวเมืองเชียงใหม่และอำเภอสันกำแพง ผู้หญิงบ้านถวายส่วนใหญ่จึงไปทำงานนี้กันมากขึ้น สำหรับการเดินเส้นติดกระจะกสมัยก่อนยังไม่มีใครคิดทำ พ่อใจมาเห็นว่างานเก่าของพม่าทำ จึงคิดหาวิธีทำเลียนแบบลดรายละเอียด ตอนแรกลองเอาเปลือกต้นไก่อ่ (ต้นคล้ายต้นยูคาลิปโตคล้ายใบขนุน) แช่น้ำ 3 คืนจะได้น้ำไก่อ่ที่มีลักษณะเป็นเมือกเหนียว ผสมกับปูนขาวที่ร่อนแล้ว (ปูนผสมชนิดนี้ในอดีตใช้ก่อสร้างเจดีย์ กำแพงวัด โบสถ์ วิหาร) แต่ก็ไม่ดีเพราะหยาบและไม่สามารรถรีดให้เป็นเส้นเล็กๆ ได้มีการ

ลองใช้ยางรักษาแล้วติดกระจก พวกผู้หญิงก็แพ้ยางรัก หน้าตา มีอบวมหมด จึงลองเอาปูนขาว ผสมกับสีน้ำมัน ก็ไม่ดีอีกเพราะหักจนในที่สุด ป้าบัวขุม (ไม่ทราบนามสกุล) ชาวบ้านท่าใหม่ อ.ป่าแดด อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นคนงานในร้านน้อมศิลป์ได้ทดลองผสมสีน้ำมัน ปูนขาว และชันผง (จี๋ย่า) ในอัตราส่วนที่พอเหมาะทดลองทำอยู่นานหลายวิธีจึงจะรู้ส่วนผสมที่ทำให้ ปูนออกมานิ่ม ไม่แข็งหรือหักเปราะสามารถใช้งานได้เป็นอย่างดีจนถึงปัจจุบัน อาชีพการ ตกแต่งสี เติมน้ำมัน ติดกระจก จึงเป็นอาชีพที่คู่กับอาชีพแกะสลักตลอดตั้งแต่นั้นมา

ส่วนพัฒนาการด้านการตลาดนั้น เริ่มจากช่างแกะสลักต้องนำเอางานกลับมาทำที่บ้านในช่วงที่ต้องทำนา ช่างแกะสลักได้ชักชวนเพื่อนบ้านญาติพี่น้องให้ลองมาฝึกหัดแกะซึ่งจะมีรายได้ดีกว่าการทำนา การรับจ้าง และยังเป็นงานในร่มที่ไม่ต้องตากแดดตากฝน ทำให้อาชีพการแกะสลักแพร่หลายมากขึ้น เมื่อลูกค้าซื้อของจากร้าน ในเมืองเชียงใหม่ไปแล้วก็มีการตามมา ดูขั้นตอนการผลิตที่บ้าน และเริ่มมีการสั่งซื้อสินค้าโดยตรงจากช่างโดยไม่ผ่านร้านค้าบ้างแล้ว พี่นองค์ ตุ่มอินทร ซึ่งขณะนั้นได้รับงานมาตกแต่งทำสีเดินเส้นที่บ้าน จึงทดลองเปิดร้านของ สินค้าแกะสลักและแอนติคขึ้นเป็นแห่งแรกของหมู่บ้าน โดยใช้เวลาได้ดูบ้านเป็นร้านค้า ปรากฏว่าขายดีมากทั้งมีใบสั่งซื้อจากกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดทำให้เริ่มมีการเปิดร้านค้ามากขึ้น โดยดัดแปลงบ้านเป็นร้านขายสินค้าเลียนแบบกันมากขึ้น และยิ่งมากขึ้นหลังจากการจัด งานหัตถกรรม เพราะมีนักท่องเที่ยวรู้จักมากขึ้น อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยเผยแพร่ผลงานตามสื่อต่างๆ อีกด้วย จึงทำสินค้าแกะสลักและแอนติค บ้านถวายเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จนถึงปัจจุบัน

ตอนที่ 2 วิธีชีวิตและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากครอบครัวเกษตรกรที่เปลี่ยนอาชีพในหมู่บ้านถวาย จำนวน 3 ครอบครัว และเพื่อป้องกันการเกิดผลกระทบกับผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้ใช้ชื่อสมมุติกับผู้ให้ ข้อมูลหลัก ดังนี้

2.1 ครอบครัวของนิพนธ์

2.1.1 วิธีชีวิตของครอบครัว

นิพนธ์ อายุ 39 ปี มีภรรยาชื่อวันดี อายุ 38 ปี ทั้งคู่จบการศึกษาระดับ ป.4 จากโรงเรียนบ้านคันแก้ว มีบุตรชาย 2 คน คนโตชื่อทอง อายุ 15 ปี คนเล็กชื่อ น้อย อายุ 4 ปี นิพนธ์เป็นลูกของครอบครัวชาวนา มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน พออายุได้ประมาณ 8 ขวบพ่อก็เสียชีวิตลง ทำให้แม่ต้องแบกรับภาระในการเลี้ยงดูลูกที่ยังเล็กๆ จึงได้ขายที่นาเพื่อนำเงินมาใช้จ่าย

เลี้ยงลูกที่กำลังอยู่ในวัยเด็ก พี่น้องของนิพนธ์จึงไม่มีใครได้เรียนสูงกว่าชั้น ป. 4 ในวัยเด็กเมื่อนิพนธ์ว่างจากเรียนหนังสือก็จะทำหน้าที่เลี้ยงควายให้กับครอบครัว หลังจากเรียนจบชั้น ป.4 ก็ได้ไปช่วยเพื่อนบ้านทำนาเพื่อแลกกับข้าว เมื่อหมดฤดูทำนาก็จะไปทำงานที่บ้านของบรรพบุรุษซึ่งรับเอาหุ่นไม้จากลำพูนมาดกแต่ง ทำสี และขายเส้น (หมายถึงการเจาะร่องให้เห็นลวดลายชัดเจน) ที่นี้จึงเป็นแห่งแรกที่นิพนธ์เริ่มได้จับ “สิ่ว” ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการแกะสลักไม้ ต่อมาได้ย้ายไปอยู่กับนายจ้างอีกคนที่เป็นคนในหมู่บ้าน และเป็นนายจ้างคนสุดท้ายก่อนที่นิพนธ์จะออกมาเป็นช่างแกะสลักอิสระ นายจ้างใหม่ของนิพนธ์ เป็นผู้ที่ถนัดในการแกะพระพุทธรูปและเปิดเป็นโรงงานแกะพระพุทธรูปในลักษณะต่าง ๆ นิพนธ์จึงถูกฝึกให้แกะพระพุทธรูปในทำนองจนมีความสามารถแกะได้เป็นอย่างดี

นิพนธ์อยู่กินเป็นสามภรรยากับวันดี โดยไม่ได้แต่งงาน เนื่องจากก่อนหน้านั้นทั้งคู่เคยเป็นแฟนกัน แต่แม่ของนิพนธ์ไม่ชอบวันดี เพราะวันดีเป็นคนดีอีร้น หัวแข็ง ชอบเถียง เทียมเก่ง และแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแพงๆ มียี่ห้อเมื่อวันดี ทราบว่าแม่ของนิพนธ์ไม่ชอบตัวเอง จึงไปแต่งงานกับพลคนบ้านหนองโง้ง ขณะนั้นวันดีอายุได้ 17 ปี อยู่ด้วยกันได้ 3 เดือนก็เลิกกันวันดี ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะยังเด็กและไม่มีความคิดทั้งคู่ ส่วนนิพนธ์เมื่อวันดี ไปแต่งงานก่อน ก็ไปแต่งงานกับดาวคนบ้านท้าวบุญเรือง ซึ่งทำงานเสิร์ฟอาหารที่ร้านสุกี้แห่งหนึ่ง แต่งงานได้ไม่นานภรรยา ก็ทิ้ง จึงคาดคั้นกับภรรยาว่าเป็นลูกเขาหรือเปล่า แรกๆ ภรรยาบอกว่าเป็นลูกเขา แต่เมื่อคาดคั้นหนักๆ ก็ได้ความว่าไม่ใช่ลูกของเขา นิพนธ์จึงหนีกลับมาอยู่บ้าน และหันไปจับวันดีที่เลิกกับสามีเช่นกันจนเมื่อมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งวันดีได้ยื่นคำขาดกับนิพนธ์ว่าหากจะมาให้ให้น้ำส้อมมาอยู่เลย ถ้าไม่เอาส้อมมาอยู่ก็ไม่ต้องเข้าบ้านมา นิพนธ์จึงตัดสินใจไปอยู่กับวันดี ทั้งๆที่แม่ไม่ชอบ

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวนิพนธ์ มีฐานะปานกลางนิพนธ์มีรายได้จากการแกะสลักเดือนละประมาณ 5,000 – 12,000 บาท วันดีมีรายได้เดือนละ 800 – 1,200 บาท บ้านที่นิพนธ์และครอบครัวอาศัยเป็นบ้านก่ออิฐถือปูนไม่ยกพื้น มีหนึ่งห้องนอน ห้องครัว และห้องนั่งเล่น ในที่ดินมรดกของวันดี โดยมีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้า เครื่องเสียง เครื่องทำน้ำอุ่น ทีวี มีรถมอเตอร์ไซด์ 1 คัน รถปิคอัพมาสด้า 1200 จำนวน 1 คัน เงินที่ซื้อรถยนต์เป็นเงินที่ได้มาจากการขายที่ดินมรดก ที่พ่อแม่ให้คนละ 1 ไร่ วันดีขายให้น้องสาวที่อยู่อีกหมู่บ้าน เป็นเงิน 450,000 บาท โดยโอนให้น้องสาวก่อน น้องสาวก็โอนเงินให้เป็นก้อนทีละ 1 – 2 แสน และนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว

นิพนธ์เป็นช่างแกะสลักที่ถนัดในการแกะพระพุทธรูป จึงแกะเฉพาะหน้าพระและพระพุทธรูปปางต่างๆ ที่อยู่ในทำนองเท่านั้น ปกตินิพนธ์เป็นคนชอบต้นสาย

ประมาณ 9-10 โมงและจะสายกว่านั้น หากในหมู่บ้านมีงานศพเพราะนิพนธ์จะไปเล่นการพนันและกลับดึกๆ หรือบางทีก็กลับตอนเช้า ส่วนวันดีจะตื่นประมาณ 6 โมงเช้าเพื่อหุงหาอาหารเตรียมให้ลูกและทุกคนในครอบครัว หลังจากนั้นก็จะเรียกน้อยตื่นมาล้างหน้าแปรงฟัน แต่งตัวไปโรงเรียน กินข้าว และส่งไปโรงเรียนช่วงระหว่างที่วันดีเอนน้อยไปส่งโรงเรียน ทองถูกชายคนโตก็จะตื่นมาแต่งตัว และกินอาหารเช้าเพื่อรอรถจากวันดี พอวันดีมาถึงทองก็จะเอารถมอเตอร์ไซด์ขับไปโรงเรียน วันดีก็จะทำงานบ้านอื่นๆ เช่น ล้างถ้วยชาม ซักผ้า กวาดดูบ้าน เมื่อนิพนธ์ตื่นนอนมากก็จะกินอาหารเช้าร่วมกัน บางครั้งในวันดีเองทำงานในบ้านมากๆ ก็กินก่อนเพราะหิว นิพนธ์ก็ต้องหากินเองซึ่งวันดีก็เตรียมไว้ที่ตู้อาหารแล้ว จากนั้นก็จะไปนั่งทำงานที่หลังบ้าน ซึ่งทำเป็นเพียงมุงด้วยใบพลวง (ตองตึง) เป็นมุงที่ลึบตาคน โดยจะเปิดเพลงลูกทุ่งฟังขณะทำงานไปด้วย ส่วนวันดีเมื่อทำงานบ้านเสร็จแล้ว ก็จะหิวกระป๋องที่ข้างในบรรจุกระจกที่กรีดเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็กด้วยที่ตัดกระจก ไปนั่งบนแคร่ไถเล็กๆ กันนิพนธ์ จากนั้นวันดีก็จะหักกระจกที่กรีดเป็นชิ้นๆ และตัดมุงให้กระจกกลม การที่วันดีต้องไปนั่งทำงานไถเล็กๆ นิพนธ์ เพราะว่านิพนธ์นั่งทำงานคนเดียวจะมีสมาธิสั้น วันดีจึงต้องนั่งเป็นเพื่อน นิพนธ์เองหากอยากได้อะไรก็จะบอกให้วันดีไปเอามาให้ พอไถเล็กๆ เที่ยงทั้งนิพนธ์และวันดีจะไปเตรียมอาหารด้วยกัน หรือหากมีอาหารในมือเช้าเหลือก็จะนำเอามากินในมือเที่ยงด้วย จากนั้นจะไปนั่งดูทีวีหรือไม่ก็นอนพักผ่อน ช่วงบ่ายก็จะมานั่งทำงานแกะสลักต่อ การทำงานแกะสลักของนิพนธ์เป็นการรับจ้างแกะสลักให้กับนายแก้ว บ้านท่าผาญ ซึ่งเป็นเจ้าประจำคือติดต่อกันมานานหลายปี บางครั้งระหว่างการแกะ หากเป็นแบบที่มาจ้างแกะใหม่ ผู้จ้างก็จะมาดูว่าทำได้เหมือนไถเล็กเคียงกับแบบหรือเปล่า หรืออยากจะทำให้ออกมาอย่างไรก็จะอยู่พูดคุยแนะนำกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วก็จะไม่ค่อยมาอยู่ปล่อยให้นิพนธ์แกะได้ตามสบาย ในช่วงบ่ายวันดีมักจะหาของกินเล่นมาให้นิพนธ์เสมอ เช่น เมี่ยง ผลไม้ดอง ส้มตำ เป็นต้น เพื่อแก้แค้นให้กับนิพนธ์ พอไถลี้ะ 4 โมงเย็นหรือกว่านั้น วันดีก็จะยืมรถคนข้างบ้าน ไปรับน้อยกับจากโรงเรียนพร้อมกับซื้อขนมให้มากินที่บ้าน จากนั้นก็จะมาเตรียมทำอาหารเย็นให้กับคนในครอบครัว ส่วนนิพนธ์หากงานไม่เร่งประมาณ 4 โมงกว่า ก็จะเลิกทำงาน และจะเดินเล่นพูดคุยกับคนข้างบ้าน หรือไม่ก็ปั่นจักรยานไปเก็บผักซื้อของสดมาทำอาหารในตอนเย็นซึ่งวันดีก็จะล้างถ้วยชาม และเตรียมอาหารเย็นร่วมกัน เมื่อเตรียมอาหารเย็นเสร็จแล้ว นิพนธ์ก็จะไปเล่นฟุตบอลเพื่อออกกำลังกายที่หน้าวัด บางทีก็เดินเล่นพูดคุยกับเพื่อนบ้าน เป็นการพักผ่อน ขณะที่ทำงานหรืออยู่กับบ้านนิพนธ์มักจะใส่กางเกงขาสั้นเปลือยท่อนบน บางทีก็เอาเสื้อยืดพาดบ่า หรือไม่ก็ใส่เสื้อยืด จนกระทั่งค่ำๆ หลังเล่นฟุตบอลเสร็จ นิพนธ์ก็จะขอเงินจากวันดีไปนั่งดื่มสุราที่ร้านอ้ายย่วน ภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นขาประจำ โดยนิพนธ์จะดื่มประมาณ 5-6 ตอง และจะเข้าบ้านประมาณไม่เกิน 2 ทุ่ม

ส่วนวันดี หลังจากทำอาหารเย็นเสร็จแล้ว ก็จะดื่มเบียร์ทุกวันๆ ละ 1 ขวด หรือหากมีเพื่อน หรือมีงานในหมู่บ้านก็จะมากกว่านั้น รองจนกระทั่งนิพนธ์กลับมาจึงจะกินข้าวพร้อมกัน ถ้าหากนิพนธ์กลับบ้านผิดเวลา ก็จะเฮอร์รถไปตามนิพนธ์กลับมากินข้าวเย็นด้วยกัน สำหรับทองลูกชายคนโต หลังจากเลิกเรียนก็จะอยู่แต่ในห้องนอน หรือไม่ก็จะออกไปบ้านเพื่อน พอเย็นๆ ก็จะกลับมาเล่นฟุตบอลที่หน้าวัด จนเลิกเล่นฟุตบอลก็จะขอเงินแม่ไปซื้อขนมหรือของกินเล่นรอพ่อกลับมากินข้าวด้วยกัน ส่วนน้อยลูกชายคนเล็กมักจะติดแม่ หลังเลิกเรียนก็จะวิ่งเล่นแถวหน้าบ้าน ปั่นจักรยานบ้าง เวลาวันดีจะไปซื้อของ ก็จะร้องวิ่งตามไปซื้อของด้วย และมักจะมียกนมติดมือมาด้วยทุกครั้ง

โดยทั่วไปนิพนธ์จะนั่งทำงานทุกวันๆ ละ 2-5 ชั่วโมง แล้วแต่ความขยัน แต่บางครั้งก็ไม่ทำงานเลยเป็นอาทิตย์หากในหมู่บ้านมีกิจกรรม เช่น งานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ โดยเฉพาะงานศพ เพราะนอกจากนิพนธ์จะเป็นกรรมการยืมและคืนของใช้สำหรับหมู่บ้านแล้ว หลังจากทานอาหารเย็น นิพนธ์มักจะออกไปเล่นการพนันที่บ้านศพ และมักจะกลับบ้านดึกๆ บางทีก็กลับเข้าบ้านในตอนเช้า จากนั้นก็จะเข้านอนและตื่นประมาณใกล้ๆ เที่ยงแล้วก็จะเรียกวันดีให้หาอะไรที่กินแล้วแก้ง่วง เช่น ส้มตำ ผลไม้ดองมากิน จากนั้นก็จะพักผ่อนพูดคุยกับเพื่อนบ้าน หรือไม่ก็นอนต่อ บางทีก็เดินไปดูที่เกะสลัก นั่งทำสลักพักก็ดูหนัง ไปดูทีวี พอเย็นๆ ก็จะออกไปเล่นฟุตบอล คำก็จะไปนั่งกินเหล้าที่ร้านขายเหล้า เสร็จแล้วก็จะมาทานข้าวเย็น อาบน้ำ และออกไปบ้านศพ การไปบ้านศพแต่ละครั้งมักจะขอเงินจากวันดี 200-500 บาท บางครั้งก็จะขอร้อยทองของตัวเองที่วันดีมักจะเก็บไว้ ซึ่งวันดีก็จะไม่ค่อยยอมให้ไป เพราะนิพนธ์เคยเอาสร้อยทอง ไปจำหน่าย หลังจากเงินที่เอาไปหมดแล้ว “ถ้าอ้ายพันธ์เอาสร้อยเอาแหวนไปจำหน่ายไฮโลไว้คิดแล้วหลายบาทแล้วนา...บ่าใจเจ้าขี้เนื้อ” ในหน้าร้อนประมาณเดือนมีนาคม-ต้นเดือนพฤษภาคม นิพนธ์และน้องของวันดีมักจะชวนกันไปหว่านแหที่แม่น้ำปิง เพื่อหาปลาและลงเล่นน้ำแก้ร้อน โดยจะไปในช่วงบ่าย ช่วงเช้าก็จะนั่งเกะสลักอยู่หลังบ้าน ส่วนตอนค่ำๆ หลังอาหารเย็นก็จะไปหว่านแหที่แม่น้ำปิง ซึ่งจะหว่านได้ท้องฝาย บางครั้งไปไกลถึงฝายที่อยู่ในเขตอำเภอสันป่าตอง ส่วนในฤดูการทำนา ระหว่างเดือนพฤษภาคม – เดือนมิถุนายน หากไม่อยากทำงานนิพนธ์จะออกไปจับปูนาทำน้ำปู และเลือกเอาก้ามปูโตๆ มาต้มกับเกลือ ซึ่งลูกๆ รวมทั้งนิพนธ์เองก็ชอบบอกว่าอร่อยดี และหลังจากทานอาหารเย็นเสร็จแล้ว ก็จะเอาไฟฉาย ข้อง สุ่ม และมีด ออกไปส่องปลาในนาข้าว ปลาที่ได้ก็จะมีปลาช่อน ปลาไหล และหักเอาก้ามปูโตๆ กลับมาบ้าน ในช่วงนี้ครอบครัวของนิพนธ์จึงกินปลาบ่อยมาก

2.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบและลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก จาก บทบาทของสมาชิกแต่ละคนที่แสดงออกในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

ด้านการหารายได้ในฐานะที่เป็นพ่อแม่ ทั้งนิพนธ์และวันดี จึงมีหน้าที่ในการหารายได้ เพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว รายได้หลักของครอบครัวมาจากการแกะสลักของนิพนธ์ โดยวันดีหารายได้เสริมด้วยการตัดกระดาษขาย รายได้ที่เกิดจากการทำงานของทั้งสอง วันดีจะเป็นผู้เก็บรักษาและจัดการบริหาร ซึ่งค่าใช้จ่ายหลักๆ ของครอบครัว ประกอบด้วย ค่าสุราของนิพนธ์ วันละ 60-70 บาท ค่าบุหรี่นิพนธ์ 20 บาท (ครึ่งซอง) ถ้าหากไปสุระข้างนอก เช่น ไปบ้านศพ ก็จะขอเพิ่มอีก 200-500 บาท ค่ากินข้าว 3 มื้อ 60-100 บาท ค่าเบียร์ของวันดี 35-45 บาท ค่าใช้จ่ายของทองไปโรงเรียนวันละ 25 บาท ตอนเย็นบางครั้งมีค่าขนม 10 บาท ถ้าหากเป็นวันเสาร์อาทิตย์ จะได้เงินไปกินข้าวกลางวัน 20 บาทเพราะทองไม่ชอบกินข้าวในบ้าน “บางทีมันมาขอ เจ้าบอกมันว่า กินข้าวที่บ้านนี้แหละลูก กับข้าวก็มีช่วยกันประหยัด มันก็เข้าห้องไม่กินอะไรเลย เขาก่อค่อเอ็นดูมันบ่ได้” ส่วนน้อยลูกชายคนเล็กจะได้เงินค่าขนมไปโรงเรียนวันละ 10 บาท เพราะกินข้าวฟรีที่โรงเรียนและเวลาเลิกเรียนก็จะรีบรื้อซื้อขนมอีก 5-10 บาท นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ อีกเช่น ค่าน้ำมันรถ ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าข้าวสารและของใช้ภายในครัว โดยเฉลี่ยค่าใช้จ่ายประมาณเดือนละ 6,500 – 8,000 บาท ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ทำให้วันดีต้องจู้จี้จ๋าไห้ให้นิพนธ์ขยันทำงาน ซึ่งนิพนธ์ก็มักจะโกรธ และมีความรู้สึกว่าคุณวันดีบังคับให้ทำงาน บางครั้งเมื่อตัวเองไม่มีสมาธิในการทำงานและหยุดพัก ก็มักจะมียปากเสียงกัน จนมาระยะหลังนี้วันดีบอกว่า “เจ้าเลิกอู้แล้ว อู้ไปก็ผิดหัวกัน ต่ายอย่างใดจ้งมันเตอะ”

ในบางช่วงที่นิพนธ์ทำงานได้เงินมากๆ หรือครอบครัวได้เงินจากน้องสาว วันดีจะนำเอาไปซื้อสร้อยคอ เลสข้อมือ และแหวนทองคำให้ตัวเองและนิพนธ์ใส่ โดยไม่ยอมเอาเงินฝากธนาคารและให้เหตุผลว่า เวลาที่ต้องการเงินสามารถนำไปขายหรือจำหน่ายเงินทันที ฉะนั้นฐานะทางการเงินของครอบครัวจึงสังเกตได้จากเครื่องประดับที่ติดตัวของนิพนธ์และวันดี ถ้ายังสวมสร้อยคอ แหวนอยู่ ก็แสดงว่ามีเงิน แต่ถ้าสร้อย แหวนหายไปก็แสดงว่าช่วงนั้นฐานะการเงินกำลังขัดสน

การที่นิพนธ์ทำงานตามอารมณ์ อยากทำก็ทำไม่อยากทำก็ไม่ทำ ดูทีวี เดินเล่น นอนหลับหรือออกไปหาปู หาปลา ฯลฯ ทำให้ครอบครัวมีรายได้ไม่แน่นอน วันดีซึ่งเป็นผู้บริหารเงินที่มีแต่รายจ่ายไม่มีรายได้เข้ามา ก็เคยปรึกษากันนิพนธ์ว่าอยากออกไปทำงานนอกบ้าน (ลูกจ้างภายในหมู่บ้าน) เพื่อจะได้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัว แต่นิพนธ์ไม่ยอมให้ไป

ทำ เพราะหากวันดีไปทำงาน นิพนธ์ก็ต้องตื่นแต่เช้ามาช่วยวันดีทำงานบ้าน และแต่งตัวเอาน้อยไปส่งโรงเรียน นิพนธ์จึงไม่ให้ไป แม้ว่าวันดี จะเคยไปทำแล้ว 2-3 ครั้ง แต่ก็ทำไม่ได้นาน เพราะการทำงานทั้งในบ้าน ส่งลูกไปโรงเรียน โดยที่นิพนธ์ไม่ช่วย ทำให้เหนื่อยบางครั้งก็ไปทำงานสายทำให้นายจ้างต่อว่า ซึ่งวันดีก็ไม่สบายใจที่ถูกต่อว่าจึงตัดสินใจลาออกมาอยู่บ้าน และตัดกระจกขาย ซึ่งก็เป็นรายได้ที่ไม่มาก เพราะกระจกสีขาว 1 กล่อง มี 25 แผ่น ราคา 30 บาท เมื่อตัดเป็นชิ้นกลมเล็กๆ จะได้ประมาณ 9,000 – 13,000 ชิ้น ขายได้ 1,000 ชิ้นราคา 30 บาท ในแต่ละวันก็ตัดได้ไม่มากเพราะต้องทำงานภายในบ้าน พอมานั่งตัดกระจก บางทีนิพนธ์อยากได้อะไรก็จะไปหามาให้ ทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง ซึ่งก็สร้างความกดดันให้กับวันดีมากพอสมควร

เมื่อต้นเดือนมิถุนายน 2543 นิพนธ์และวันดีได้ไปส่งอา (น้องของพ่อวันดี) ไปธุระที่อำเภอพร้าว ทราบภายหลังว่านิพนธ์และวันดีส่งอาไปหลบตำรวจที่กำลังจับตา หลังจากที่ลูกชายถูกจับคดีค้ายาบ้า ต่อมาวันดีถูกชักชวนจากอาให้ขายยาบ้า วันดีเองก็มีปัญหาเรื่องเงินจึงได้ตัดสินใจขายยาบ้าในเวลาต่อมา สองครั้งแรกวันดีใช้วิธีเอายาบ้ามาก่อนเมื่อขายแล้วก็เก็บเงินส่งคืน ในราคาห่อละ 8,000 บาท (หนึ่งห่อมี 200 เม็ด) โดยไปเอาที่บ้านท่าคูม (ชื่อสมมุติ) ต.บ้านปง ต่อมาวันดีไปซื้อเงินสดในราคาห่อละ 5,500 บาท ขายในราคาเม็ดละ 70-80 บาท คิดเป็นราคาขาย 14,000 – 16,000 บาท จะได้กำไรเกือบเท่าตัวในการขายวันดีจะขายครั้งละ 5,10,20 ตัว หนึ่งห่อจะใช้เวลา 1 อาทิตย์ในการขายบางเดือนขายได้ 3-4 ห่อ ทำให้วันดีมีเงินใช้ไม่ขาดมือ อย่างไรก็ตามเมื่อนิพนธ์ทราบ ก็ได้บอกให้วันดีเลิกทำ แต่นิพนธ์ก็ไม่ได้ปรับปรุงในเรื่องการทำงานเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้วันดีต้องเสี่ยง ทั้งๆ ที่รู้ว่าไม่ดี และอาจถูกจับได้สักวัน

สำหรับการอบรมสั่งสอน และเลี้ยงดูลูกทั้งสอง นิพนธ์มักจะไม่สนใจมากนัก จึงเป็นหน้าที่ของวันดีที่ต้องอบรมสั่งสอนให้ลูกทั้งสองคนเป็นคนดีของสังคม อบรมสั่งสอนในความเป็นระเบียบเรียบร้อย อบรมมารยาททางสังคม สอดส่องติดตามพฤติกรรม รวมถึงการสอนการบ้าน โดยเฉพาะทองซึ่งกำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่น และมีเพื่อนมาหาที่บ้านบ้างเป็นบางครั้ง เช่น เมื่อ 15 มิถุนายน 2543 ทางโรงเรียนจับได้ว่าทองร่วมกับเพื่อนนักเรียน 3 คน ขโมยวิทยุของโรงเรียนไปขาย เอาเงินไปเล่นเกมกด และยังขยายผลสอบพบว่าเมื่อเทอมที่ผ่านมา ทองได้ยุ่นักเรียนรุ่นน้องให้เข้าไปขโมยขนมของสหกรณ์โรงเรียนไปแบ่งกันกิน เมื่อนิพนธ์ทราบได้ลงโทษทองด้วยการเตะ และต่อๆ พวกญาติพี่น้องต้องเข้าไปห้ามไม่เช่นนั้นทองอาจได้รับบาดเจ็บมากกว่านี้ ทางโรงเรียนโดยผู้อำนวยการโรงเรียนได้เรียกผู้ปกครองไปพบ วันดีบอกให้นิพนธ์ไปพบผู้อำนวยการโรงเรียน แต่นิพนธ์ไม่ยอมไปและบอกให้วันดีไป

ซึ่งทางโรงเรียนเรียกค่าเสียหายสำหรับวิทยุเทพเป็นเงิน 1,800 บาท (3 คนๆ ละ 600 บาท) และค่าขนม 360 บาท รวมทั้งให้พักการเรียนเป็นเวลา 1 อาทิตย์ จากนั้นอีก 2 เดือนต่อมา ทองได้ก่อเรื่องหนักใจให้นิพนธ์และวันดีอีกครั้ง คือเอารถจักรยานยนต์ของเพื่อนไปเล่นเกมโดยไม่บอกเพื่อน เมื่อเพื่อนหารถไม่เจอก็ไปบอกอาจารย์ว่ารถหาย พอสักพักทองขับรถเพื่อนเข้ามาในโรงเรียนจึงถูกผู้อำนวยการเรียกไปสอบถาม จากนั้นก็เรียกผู้ปกครองไปพบ นิพนธ์โกรธทองมากด้วยการตบไปที่หนึ่ง เพราะเห็นว่าตีให้ตายก็ไม่มีประโยชน์อะไร และให้วันดีไปพบกับผู้อำนวยการ ผู้อำนวยการให้วันดีเซ็นรับทราบไว้ว่า ทองขอลาออกจากโรงเรียน และให้พักเรียน 1 เทอม แต่ก็พูดว่าพอใกล้สอบให้มาสอบถามการมีสิทธิเข้าห้องสอบอีกครั้งหนึ่ง แต่เมื่อวันดีการไปพบทางผู้อำนวยการบอกว่าไม่ให้สอบ เพราะถือว่าได้ลาออกไปแล้ว

สำหรับน้อยซึ่งเป็นลูกชายคนเล็กที่มีสายตาสั้นและเอียงทำให้พ่อแม่ต้องคอยเอาใจใส่ ส่งผลให้น้อยชอบเอาแต่ใจ และชนมาก อยากได้อะไรจะรบเร้าเอาให้ได้ ซึ่งแม่ก็มักจะตามใจเพราะเห็นว่าเป็นเด็กเล็ก และมีปมด้อย บางครั้งหากไม่ทันใจก็จะตีหรือด่าว่าแม่ ซึ่งวันดีก็จะตีสั่งสอนบ้างแต่พฤติกรรมน้อยก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนกับนิพนธ์น้อยจะไม่ค่อยกล้าเอาแต่ใจ เพราะนิพนธ์มักจะลงมือตีแรงๆ และจะชกถูกด้วยสายตา บางครั้งนิพนธ์จะออกไปข้างนอกน้อยจะร้องให้ตามไป นิพนธ์ก็จะบอกให้ไปกับแม่ ทำให้น้อยจะติดแม่มากกว่าพ่อ เพราะแม่เป็นผู้ดูแลตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้าจนกระทั่งนอนหลับในตอนค่ำ เช่น อาบน้ำ แต่งตัว รับ-ส่งไปโรงเรียน ซื้อขนม ของเล่น เสื้อผ้า เป็นต้น ซึ่งนิพนธ์จะมีบทบาทน้อยมาก

ในด้านการทำงานในครอบครัว ลูกทั้งสองไม่ได้รับมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัวจากพ่อแม่ นอกเหนือไปจากการเล่าเรียนหนังสือ และเป็นคนดีของพ่อแม่และสังคม สำหรับทองที่มีอายุ 15 ปี และถูกให้ออกจากโรงเรียนจึงมีเวลาว่างมาก ในระหว่างที่รอเข้าสถานศึกษาใหม่ในเทอมหน้า นิพนธ์จึงฝากให้ไปฝึกงานหลักกับน้องสาวของวันดี ได้ค่าแรงวันละ 80 บาท ซึ่งวันดีก็บอกให้ลูกอดทน และตั้งใจทำงาน

ด้านการปกครองถึงแม้ว่านิพนธ์จะเป็นผู้นำครอบครัวในการหารายได้ แต่จากความที่พูดไม่ค่อยเป็น และความคิดจะช้า ประกอบกับการที่ให้วันดีเป็นผู้เก็บรักษาและบริหารเงิน จึงทำให้วันดีมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ภายในครอบครัว หรืออย่างน้อยก็เข้าอยู่ร่วมเหตุการณ์สำคัญในตัดสินใจของครอบครัวด้วยทุกครั้ง เช่น การซื้อรถยนต์ การซื้อรถมอเตอร์ไซด์ เครื่องเสียง ฯลฯ วันดีกับนิพนธ์จะไปด้วยกัน แต่วันดี มักจะตัดสินใจว่าจะเอารุ่นใด สีใด จากไหน เป็นต้น “เจ้าจะเลือกคนเดียวหมด อ้ายนิพนธ์บ่เกี่ยว มีหน้าที่ไปส่งเจ้าบ่คายน” หรืออย่างการขายพระที่นิพนธ์แกะ วันดีจะกำหนดราคาและต่อรองราคากับผู้ซื้อเอง ซึ่งนิพนธ์ก็จะเป็นผู้ร่วมเหตุการณ์เท่านั้น เช่น เมื่อเดือนมิถุนายน 2543 วันดีกับนิพนธ์ไปหาซื้อไม้มา

แกะพระกัน วันดีซื้อไม้มา 5 ท่อน ราคา 3,500 บาท แต่พอเอามาถึงบ้าน มีเพื่อนบ้านมาขอซื้อ ไป 3 ท่อน วันดีขายไป 5,000 บาท “ถ้าเป็นอ้ายนิพนธ์มันขายได้สามปีนป้ายก๋อตี้นักแก มันซื้อมาโต๊ะใดก๋อจะขายโต๊ะอันนะ”ในการปกครองและดูแลลูก วันดีจะดูแลและลงโทษลูกกรณีทำผิดตามสมควร และมีศิลปะในการสอนมากกว่านิพนธ์ คือ มีทั้งคำว่า ทั้งขู่ทั้งปลอบ รวมถึงการให้กำลังใจลูกในยามผิดพลาด ส่วนนิพนธ์มักจะตำว่าขู่ตะคอก และลงมืออย่างรุนแรง ซึ่งมักจะเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์แล้วทั้งสิ้น บางครั้งวันดีเองก็หมดความอดทนในการอบรม จึงบอกว่าจะให้นิพนธ์อบรม ซึ่งลูกจะทราบดีและจะไม่ค่อยยกมือหรือขัดใจ หากวันดีพูดออกมาว่าจะให้พ่อจัดการ

ส่วนการดูแลสุขภาพ ครอบครัวนิพนธ์มักต้องไปหาหมอบ่อยๆ โดยเฉพาะน้อยซึ่งเป็นลูกคนเล็ก เพราะมีปัญหาเรื่องสายตา คือ ตาซ้ายจะมีลักษณะเล็กกว่าตาขวา สั้น และเอียง ต้องไปหาหมอเพื่อวัดสายตาและเปลี่ยนแว่นสายตาบ่อยๆ “ไปจีจู้ฮูนา เจ้าหมอค้าโฮงยา ไอ่น้อยไปเป็นหลายหมื่นแล้วนา ตั้งแต่มันเกิดมาไปโฮงยาตลอด” ส่วนวันดีเอง เมื่อประมาณต้นเดือนกรกฎาคม 2543 วันดีเจ็บเต้านม ไปให้หมอตราชซึ่งสงสัยเป็นมะเร็งเต้านม เพราะมีลักษณะก้อนเนื้อในเต้านมนิพนธ์จึงพาวันดีไปพบแพทย์ แพทย์ตรวจแล้วก็นัดมาฟังผลในเดือนถัดมา ในระหว่างนี้วันดีค่อนข้างคิดมาก และน้ำหนักลดลง อีกทั้งยังงดการดื่มเบียร์ในตอนเย็น เมื่อไปฟังผลที่โรงพยาบาลมาราชแพทย์บอกว่า เป็นอาการเริ่มแรกเท่านั้นสามารถรักษาให้หายขาดได้ และแพทย์ได้ฉายรังสีและให้ยามากิน วันดีจึงสบายใจและกลับมาดื่มเบียร์อีกครั้ง

ส่วนนิพนธ์เมื่อต้นเดือนตุลาคม 2543 ได้บ่นว่าอยากตาย และนอนไม่หลับ และมักจะพูดกับทองว่า “ถ้าป้อตายไปขอหื้อเจ้อฟิ่งแม่เนื้อ” พร้อมกับร้องไห้ไปด้วยทองก็บอกว่า “ตายเยยะหยังป้อ”แล้วก็เดินหนี วันดีสงสัยที่นิพนธ์ไม่หลับไม่นอนก็ปลอบประโลมถามนิพนธ์ก็เปิดหน้าอกให้ดู เห็นเป็นจุดจ้ำๆ ซึ่งนิพนธ์คิดว่าตัวเองติดโรคเอดส์มาจากอดีตภรรยาที่ตัวเองกลับไปมีความสัมพันธ์เมื่อ 4-5 ปีที่ผ่านมา วันดีจึงปลอบให้ไปตรวจเลือดถ้าติดก็ติดทั้งคู่จะไม่ทั้งกันและจะอยู่ดูแลกันจนตาย เมื่อไปหาหมอที่โรงพยาบาล ก็ไปเจาะเลือด และให้หมอดูที่หน้าอก หมอสันนิษฐานว่าเป็นอาการเริ่มแรกของโรคตับแข็ง จึงทำให้นิพนธ์สบายใจมากขึ้นที่ไม่เป็นโรคเอดส์ และพยายามที่จะลดการดื่มสุราลง

ด้านการร่วมกิจกรรมระดับชุมชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ถ้าหากในหมู่บ้านมีกิจกรรมและเจ้าภาพเชิญไปร่วมงาน หากสนิทกับเจ้าภาพทั้งนิพนธ์และวันดี ก็จะไปช่วยเตรียมงานและร่วมงานด้วย สำหรับนิพนธ์ในวันเตรียมงานก็จะไปช่วยเบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์ในพิธี เช่น โต๊ะเก้าอี้ เต็นท์ ถ้วย ชาม ฯลฯ รวมทั้งการจัดสถานที่ และมักจะเสร็จก่อนอาหารมือเที่ยงเจ้าภาพก็จะยกอาหารมาเลี้ยงดู เมื่อกินอาหารกลางวันเสร็จแล้วก็จะกลับ

บ้านมานั่งทำงานต่อ ส่วนวันดีก็จะหิบบิดเล็ก ๆ ไปร่วมงานด้วย เพื่อช่วยปกห้อมกระเทียม และเป็นลูกมือให้แม่ครัวใหญ่ พอถึงพิธีวันดีก็จะให้นิพนธ์มาร่วมงาน เพราะตัวเองจะต้องอยู่บ้านดูแล และทำอาหารให้ลูกกิน อีกอย่างหากวันดีไปน้อยก็มักจะวิ่งตามด้วยซึ่งวันดีไม่ยอมเอาไปเพราะน้อยชน ถ้าหากเป็นงานมงคลที่เจ้าภาพไม่ได้เชิญ นิพนธ์ก็จะไปเบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์ให้ในฐานะที่เป็นกรรมการเก็บรักษาเท่านั้น เสร็จแล้วก็จะมานั่งทำงานต่อแต่ถ้าเป็นงานฌาปนกิจศพ ทั้งนิพนธ์และวันดีจะผลัดกันไปช่วยงานถึงแม้เจ้าภาพจะไม่บอก ก็ต้องไป เพราะถือว่าเป็นการทำให้คนตายเป็นครั้งสุดท้าย สำหรับนิพนธ์นอกจากจะเบิกวัสดุอุปกรณ์ และจัดสถานที่แล้วในตอนเย็นหลังทานอาหารแล้ว จะไปร่วมงานและเล่นการพนันทุกวัน และมักจะไม่ได้ทำงานในช่วงนี้เพราะจะกลับดึกๆ ทำให้ง่วงนอนตอนกลางวัน

สำหรับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนครอบครัวของนิพนธ์จะไม่เข้าร่วมบ่อยมากนัก เช่น การระดมตัดหญ้า และทำความสะอาดถนนภายในหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนการประชุมประจำเดือน หรือการประชุมอื่นๆ นิพนธ์จะไปร่วมด้วยเป็นบางครั้ง แต่หากไม่ได้ไปก็จะไปถามเพื่อนบ้านว่าประชุมอะไรบ้าง ในด้านการร่วมกิจกรรมตามประเพณีและความเชื่อ เช่น การทำบุญเข้าพรรษา วันพระ ออกพรรษา การสืบชะตาบ้าน ฯลฯ นิพนธ์จะมอบให้วันดีเข้าร่วมพิธีเป็นประจำ

ด้านการพักผ่อนสำหรับสมาชิกในครอบครัว ในช่วงที่ได้รับเงินจากการขายที่นาให้น้องสาว นิพนธ์และวันดีมักจะพาลูกๆ ไปเดินห้างซื้อขนมและเสื้อผ้า แต่โดยทั่วไปนิพนธ์มักจะออกไปเล่นฟุตบอลในช่วงเย็นๆ จากนั้นก็จะออกไปนั่งดื่มสุราที่ร้านขาประจำหรือไม่หากเมื่อที่จะทำงานก็จะออกไปเดินเล่น ดูทีวีที่บ้านใกล้เคียง ส่วนวันดีมักจะพักผ่อนด้วยการเดินเล่นแถวหน้าบ้าน เย็นๆ ก็จะดื่มเบียร์ก่อนอาหารเย็น 1 ขวด เป็นประจำทุกวัน หลังจากนั้นก็จะดูทีวี สำหรับทองลูกชายคนโตมักจะพักผ่อนด้วยการไปเที่ยวบ้านเพื่อน หรือไม่ก็จะคลุกอยู่แต่ในห้อง เย็นๆ ก็จะออกมาเล่นฟุตบอล ส่วนน้อยก็มักจะวิ่งเล่นหน้าบ้าน หรือนั่งดูทีวี

2.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเครือญาติ

ครอบครัวของนิพนธ์นับถือความเป็นพี่เป็นน้องกันกับญาติทั้งจากฝ่ายสามีและภรรยา มีการช่วยเหลือระหว่างกันในระดับต่างๆ กับญาติฝ่ายนิพนธ์มีสมบัติเท่านั้นที่ไปมาหาสู่ และแบ่งงานแคะมาให้ให้นิพนธ์ทำ แต่บางครั้งนิพนธ์มีเวลาทำงานน้อยทำให้ส่งงานตามคำสั่งซื้อไม่ทัน ช่วงหลังสมบัติจึงไม่ได้ป้อนงานมาให้ให้นิพนธ์ทำ ส่วนพี่สาวของนิพนธ์ที่ขายเครื่องสังฆภัณฑ์ประจำอยู่ที่ตลาดมะจำโรงก็มักจะฝากขนมและของกิน ให้กับหลานหากวันดี

ไปเยี่ยม ส่วนแม่ของนิพนธ์ซึ่งไม่ชอบวันดีเป็นทุนเดิม ไม่ค่อยให้ความช่วยเหลือครอบครัวของนิพนธ์มากนักยกเว้นเรื่องเงินเล็กๆ น้อยๆ ที่หลานไปขอ

ด้านความสัมพันธ์กับญาติฝ่ายวันดี ครอบครัวของนิพนธ์จะสนิทมากกว่า เพราะอยู่บริเวณเดียวกันได้ช่วยเหลือกัน เช่น เวลานิพนธ์หิวแต่วันดียังไม่ได้ทำกับข้าว นิพนธ์ก็จะเข้าไปในครัวของพี่สาวของวันดี ไปตักแกงเอามากินได้ไม่มีใครว่า หรือบางครั้งก็ยืมรถมอเตอร์ไซด์ของน้องวันดีไปรับน้องที่โรงเรียน แต่เหตุการณ์ที่ทำให้นิพนธ์สนิทกับญาติฝ่ายวันดีมากโดยเฉพาะน้องชายของวันดีคือ เมื่อปีที่ผ่านมานิพนธ์กับน้องชายของวันดีและเพื่อนๆ หลายคนชวนกันไปหว่านแหที่แม่น้ำปิง นิพนธ์พลาดถูกน้ำดูด นิพนธ์พยายามว่ายน้ำแต่เป็นการว่ายน้ำทวนน้ำ เพื่อนๆ ต่างตะโกนให้ว่ายน้ำตามน้ำแต่นิพนธ์ไม่ได้ยินเพราะเสียงน้ำตกที่ฝ่ายดังกล่าวนิพนธ์เกือบหมดแรงแล้ว พอดีน้องชายของวันดีเอาห่วงยางมัดติดเชือกโยนให้ ทำให้นิพนธ์รอดชีวิตมาได้ ตั้งแต่นั้นมาทั้งสองมักจะไปไหนมาไหนด้วยกัน เช่น ไปยืมนก หว่านแห ตักฟุ้งพอน ฯลฯ และมักจะแบ่งส่วนหนึ่งมาทำอาหารกินร่วมกัน อีกส่วนหนึ่งก็จะแบ่งให้ครอบครัวไปทำกิน และมักจะเรียกบวรซึ่งเป็นเพื่อนของน้องชายวันดีมากินด้วย โดยบวรจะเป็นคนที่ซื้อเหล้ามาร่วมด้วย นอกจากนั้นก็จะมีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันเสมอ รวมถึงเวลาที่นิพนธ์ทะเลาะกับวันดี พี่สาวของวันดีซึ่งอยู่บริเวณเดียวกันก็จะออกมาห้ามไม่ให้ทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน ส่วนวันดีเองก็เคยอาศัย ลูกของพี่สาวให้ช่วยขายยาบ้าในระยะแรก ถึงได้ทราบว่าหลานตัวเองก็ติด ซึ่งต่อมาก็ได้บอกให้หลานเลิก แต่ก็เลิกไม่ได้ วันดีจึงไม่ให้หลานเอาไปขายอีก แต่หลานก็มักจะมาขอวันดีบ้างบางครั้ง “เฉพาะหลานเจ้าเอาไปกินคิดแล้วเป็นเงินหลายพันบาท” สำหรับน้องสาวของวันดีที่อยู่บ้านน้ำไทรงาม มักจะติดต่อพูดคุย หรือปรึกษาหารือกันเป็นบางครั้ง หากวันดีเดือดร้อนเรื่องเงิน ก็มักจะโทรศัพท์ไปหาน้องสาวคนนี้ เพราะน้องสาวเป็นหนี้วันดีอยู่ประมาณ 95,000 บาท

ส่วนด้านความขัดแย้ง ครอบครัวนิพนธ์กับญาติทางฝ่ายของนิพนธ์ขัดแย้งและทะเลาะกันหลายครั้ง โดยเริ่มต้นครั้งแรกที่นิพนธ์มาแต่งงานกับวันดีแต่แม่ของนิพนธ์ไม่ชอบวันดี วันดีจึงไม่ค่อยไปเยี่ยมแม่ของนิพนธ์ และแม่ของนิพนธ์ก็ไม่มาบ้านของวันดี ทั้งๆ ที่อยู่หมู่บ้านเดียวกัน ความสัมพันธ์ยิ่งแย่ลงเมื่อนิพนธ์ไปติดพันแฟนเก่าที่เลิกร้างไปนานแล้วโดยพากันไปเที่ยวหนึ่งวันหนึ่งคืน และวันดีก็ชวนพี่เขยของนิพนธ์ไปตามก็หาไม่เจอ วันดีจึงประชดด้วยการดื่มเหล้าและมีความสัมพันธ์กับพี่เขยของนิพนธ์ โดยไปเช่าหออยู่ด้วยกัน ทำให้พี่สาวและแม่ของนิพนธ์โกรธมากที่วันดีทำอย่างนั้น แม้เจอกันที่ตลาดยังไม่พูดกัน จนกระทั่งงานบวชทอง แม่และพี่สาวของนิพนธ์จึงยกโทษให้วันดี และมาร่วมงานบวชของหลานแต่ก็ไม่ได้ไปมาหาสู่กันเท่าใดนัก ความขัดแย้งยังมีต่อเนื่องอีก เมื่อกลางเดือนพฤษภาคม 2543

ทองได้ไปของเงินย่ำ 100 บาท เพื่อเอามาซื้อกระเป๋าใส่หนังสือเรียนใหม่เนื่องจากอันเก่ามันขาด แต่น้ำมันรถหมดทองจึงเอาเงินไปเติมน้ำมัน เงินที่จะไปซื้อกระเป๋าจึงไม่พอ ทองก็เอาเงินไปใช้หมดทำให้ทองไม่กล้าผ่านหน้าบ้านยามเวลาไปโรงเรียน ต่อมาयरู้ว่าทองไม่ได้เอาเงินไปซื้อกระเป๋าหนังสือก็โกรธหาว่าหลานมาลอกเอาเงิน จึงนำเอาไปเล่าที่ตลาดในหมู่บ้านว่า “วอกตึงลูกตึงแม่” พี่สาวของวันดีไปซื้อผักได้ยืมก็เอามาเล่าให้วันดีฟัง วันดีโกรธที่ย่าด่าว่าโดยไม่ถามเหตุผลจึงบอกทองว่า คราวหน้าคราวหลังอย่าไปของเงินย่ำอีก นอกจากนี้เมื่อปลายเดือนกันยายน สมบัติพี่ชายของนิพนธ์ ได้เอางานมาให้นิพนธ์แกะหน้าพระจำนวน 10 หัวๆ ละ 150 บาท โดยวันดีได้รับเงินมาแล้วต่อหน้าของนิพนธ์ จำนวน 1,500 บาท นิพนธ์ก็ไม่ได้แกะให้พี่ชาย เพราะช่วงนั้นมีงานศพในหมู่บ้าน เมื่อครบกำหนดส่งของตามออเดอร์ สมบัติก็มาเอาสินค้าปรากฏว่านิพนธ์ไม่ได้แกะ ทำให้สมบัติส่งของไม่ครบตามกำหนด และโกรธนิพนธ์ที่รับเงินไปแล้วไม่ทำงานให้จึงขอเงินคืน นิพนธ์ไม่มีเงินคืนให้เดือรื้อนวันดีต้องเอาสร้อยไปจำหน่ายเอาเงินมาคืนให้สมบัติ จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวนิพนธ์กับญาติพี่น้องไม่ค่อยดีมากนัก

ส่วนความขัดแย้งระหว่างครอบครัวของนิพนธ์กับญาติฝ่ายวันดี ก็มีเช่นกัน แต่พยายามอมซ่อนกัน เช่น วันดีขายที่นามรดกให้กับน้องสาวที่อยู่บ้านน้ำโห่งในราคา 450,000 บาท แต่น้องสาวก็ให้เงินกระทอนกระแท่น ไปทวงเมื่อไม่ได้ก็มักมีปากเสียงกัน “มันเป็นหนี้เจ้า เจ้ามีเงินเจ้าก่อไปทวงนะกำ เจ้าบ่ได้ไปขอมันบ่ขายล่อ” “มันบอกเจ้าว่าถ้าให้หนี้หมด ตึงจะบ่มาอย่าถวายเป็น.. เจ้าก็ว่า ตายจางมึงหยั่งนะกำ” ส่วนกับน้องชายของวันดีซึ่งพอจะมีเงิน เพราะมีเงินที่เหลือจากการจัดงานศพพ่อแม่และแม่อยู่บ้างแต่เป็นคนตระหนี่ มีอยู่ช่วงหนึ่งที่วันดีเจ็บตา แต่ไม่มีเงินไปหาหมอ จึงไปขอยืมเงินจากน้องชาย 500 บาท น้องชายบอกว่า “วันนี้มีงบบีม วันหน้ามึงจะเอาดีไหนดมาใจหื้อฮา” ซึ่งวันดีถึงกับร้องไห้ว่าสิ้นพ่อแม่แล้วพึ่งพาพี่น้องไม่ได้ นอกจากนี้วันดีมักจะมีปากเสียงกันบ่อยซึ่งเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น การที่วันดีหรือนิพนธ์ยืมของไปใช้แล้วไม่เก็บไว้ที่เดิม หรือวันดีที่จะบ่นเรื่องเป็ดของน้องชายที่แอบมากิน “ข้าวหมา” (หมายถึงข้าวสารเหนียวที่แช่น้ำไว้ก่อนเอาไปนึ่ง) เวลาที่ลืมนปิดประตูบ้าน และอีกเรื่องที่ยึดแย้งกันเล็กๆ คือ เรื่องการแบ่งมรดกที่ดิน ที่วันดีอยากแบ่งเพราะต้องการขยายตัวบ้านให้กว้างขวาง แต่คิดตรงที่พี่สาวไม่มีเงิน และน้องชายก็ไม่ยอมรื้ออยู่จนข้าวที่กินเข้ามาอยู่ในที่ดินส่วนของวันดี สำหรับความขัดแย้งกับพี่สาวไม่มีบ่อยมากนักเพราะพี่สาวของวันดีเป็นคนเรียบร้อย ไม่พูดมาก และเป็นคนที่ไม่ขัดแย้งกับใคร

สำหรับความร่วมมือกับเครือญาติ ครอบครัวของนิพนธ์กับญาติของนิพนธ์แทบมองไม่เห็นถึงความร่วมมือกัน เพราะมีเรื่องขัดแย้ง และทะเลาะกันตลอดทั้งเรื่องเล็กเรื่อง

ใหญ่ จนทำให้ความร่วมมือจางหายไป นอกเหนือจากความร่วมมือในระดับชุมชนในฐานะที่เป็นสมาชิกของหมู่บ้านเดียวกัน ส่วนกับญาติฝ่ายวันดีมีความร่วมมือกันหลายด้าน เช่น การร่วมกันหาอาหารได้แก่ การไปหว่านแห ยิงนก การดักฟังพอน การหาแมลงตามฤดูกาล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมตามประเพณี เช่น การร่วมกันทำบุญให้กับพ่อแม่วันดี การไปร่วมงานแต่งงาน สลากภัทรกับญาติฝ่ายวันดีที่อยู่ต่างหมู่บ้าน และการแก้ปัญหาครอบครัว เช่น เมื่อเดือนสิงหาคม 2543 น้องชายของวันดีไปติดพันผู้หญิงทำให้ทั้งนิพนธ์ วันดี พี่สาว น้องสาว และน้องสะใภ้ของวันดี ร่วมกันสืบหา และตามไปต่อว่าผู้หญิงคนนั้น ซึ่งเป็นลูกจ้างของคนในหมู่บ้าน จนกระทั่งผู้หญิงคนนั้นลาออกไปทำงานที่นิคมอุตสาหกรรม และทำให้ชีวิตครอบครัวของน้องชายดีขึ้น

2.1.4 ระบบคิดของครอบครัว

ในด้านการประกอบอาชีพ นิพนธ์ที่เป็นผู้หารายได้หลักให้ครอบครัวทำงานตามอารมณ์อยากทำก็ทำ ไม่อยากทำก็เดินเล่น ไปหาบุญ หาปลา หรือดูทีวี นอนหลับ ในขณะที่ต้องแคะใช้หนี้ยจ้างที่เอาเงินเขามาก่อน 20,000 บาท เพื่อควานรถมอเตอร์ไซด์ให้กับทอง 10 ตัว ก็ยังไม่ครบ และยังคงแคะเพื่อขายเป็นค่าใช้จ่ายประจำเดือนอีก ทำให้วันดีต้องกระตุ้นให้นิพนธ์ต้องขยันทำงาน นิพนธ์กลับรู้สึกว่าการที่วันดีพูดเป็นการบังคับให้ทำงานจึงไม่อยากทำ ส่งผลต่อรายได้และค่าใช้จ่ายภายในบ้านเสมอ ฉะนั้นการทำงานเพื่อเป็นรายได้เพื่อใช้จ่ายในวันข้างหน้า หรือรายได้เพื่อเป็นเงินออมจึงไม่สามารถทำได้ อีกทั้งการที่นิพนธ์ไม่อนุญาตให้วันดี ออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวอีกทางหนึ่ง เนื่องจากไม่อยากตื่นเช้า และช่วยดูแลน้อย หรือรับ-ส่งไปโรงเรียน ทำให้รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย วันดีกล่าวว่า “เจ้าก่ายขนาด จะไปทำงานก่อนบ่อหื้อไป แล้วก่อนมาจ่มว่าหากคนเดียวกันตั้งครอบครัว” สำหรับวันดี การตัดกระจกก็ไม่สามารถสร้างรายได้ให้มากนัก เนื่องจากมีเวลาทำงานไม่กี่ชั่วโมง หลังจากเอาน้อยไปส่งโรงเรียนแล้วก็ต้องมาซักผ้า ปิดกวาดบ้าน ล้างถ้วยชามหรือไปซื้อของให้กับนิพนธ์ “สักเดือนนึงได้กำเดียวก่อใจแหม่มละ จะเอาเวลาตีไหนมาทำงานหื้อได้เงินนั้ๆ”

ด้านการดำเนินชีวิต นิพนธ์จะไม่รับรู้สถานะการเงินของครอบครัว หากต้องการสิ่งใดก็จะบอกให้วันดีจัดหาซื้อเอามาให้ได้ หรือบางทีก็พูดเปรยๆ ให้วันดีรู้ตัวเองว่าเขาต้องการอะไร และทุกเย็นไม่ว่ามีเงินหรือไม่ต้องไปดื่มสุรา 4-5 ตอง บางครั้งไปงานเลี้ยงบ้านญาติต่างหมู่บ้านกลับมา

หากยังมาไม่ได้ที่ ก็จะออกไปค้มต่อที่ร้านอีก ส่วนวันดีในฐานะที่เป็นคนบริหารเงินของครอบครัวก็พยายามหาเงินมาให้ได้เพราะไม่อยากให้ใครดูถูก โดยเฉพาะญาติฝ่ายนิพนธ์ จึงต้องขายหรือจำหน่ายสร้อยในบางครั้ง ส่วนตัววันดีเองก็ไม่สามารถควบคุมค่าใช้จ่ายได้ และตัวเองค้มเบียร์ทุกวัน เมื่อลูกรๆ ขอเงินไปซื้อขนมส่วนใหญ่วันดีจึงไม่ขัดใจลูก “เขาเป็นป้อแม่ยังกิน ลูกเขาก็ใคร่อยากเหมือนเขา” ดังนั้นทุกเย็นหากจ่ายค่าอาหารแล้ว ยังมีค่าสุราของนิพนธ์ ค่าเบียร์ของวันดี และค่าขนมของลูกทั้งสอง

สำหรับการอบรมเลี้ยงดูบุตร ทั้งนิพนธ์และวันดีได้อบรมสั่งสอนลูกทั้งสองให้เป็นคนดีของพ่อแม่ และของสังคม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีสัมมาคารวะหรือมารยาททางสังคม แต่ทั้งนิพนธ์และวันดีก็ประพฤติดังที่ไมเคิลให้ลูกเห็นอยู่เสมอๆ เช่น นิพนธ์ค้มเหล้าเป็นประจำทุกเย็น เล่นการพนันในงานศพกตัญญูๆ บ่อยๆ บางครั้งก็ทะเลาะกันเรื่องเอาสร้อยไปจำหน่ายเล่นการพนัน การดบตีกันเมื่อมีการทะเลาะ และการอบรมขัดเกลาลูกด้วยคำพูดที่รุนแรง แวดตาที่เอาจริงเอาจัง บางครั้งก็ลงมือแรงๆ ด้วยอารมณ์มากกว่าเหตุผล ส่วนวันดีก็ค้มเบียร์ทุกวัน โกงแชร์เพื่อนบ้าน มีสัมพันธ์ทางเพศกับญาติของพ่อ ค้ายาบ้า และทะเลาะกับญาติพี่น้อง เป็นต้น ถึงแม้ว่าพฤติกรรมบางอย่างลูกยังไม่ทราบชัดเจนก็ตาม สิ่งเหล่านี้ทำให้ลูกซึมซับแต่สิ่งที่ไม่ดีและเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับคำอบรมสั่งสอนของทั้งนิพนธ์และวันดี

การเปลี่ยนอาชีพของครอบครัวนิพนธ์พบว่า วิถีชีวิตบางอย่างเปลี่ยนไป รายได้จากอาชีพแกะสลักทำให้สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น มีรายได้มากขึ้น และยังมีเวลาส่วนใหญ่อยู่อพร้อมหน้ากัน รายได้ทั้งหมดที่ทั้งสองหามาได้ นิพนธ์ยกให้วันดีเป็นผู้ดูแลบริหาร การบริหารเงินของวันดีไม่สามารถคุมได้ทั้งรายได้และค่าใช้จ่าย รายได้หลักของครอบครัวมาจากการทำงานของนิพนธ์ หากนิพนธ์ไม่ยอมทำงานก็ไม่เกิดรายได้ ส่วนรายจ่ายก็เช่นกัน ทุกคนในครอบครัวมีรายจ่ายที่ไม่สามารถตัดได้ จึงทำให้ครอบครัวของนิพนธ์ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจบ่อยๆ จนกระทั่งวันดีต้องขายที่ดินมรดกให้กับน้องสาว

การแบ่งงานภายในครอบครัว แบ่งเป็น 2 ด้านใหญ่ๆ คือ การทำงานเพื่อหารายได้หลักกับการทำงานที่ไม่ใช่หารายได้ การทำงานหารายได้หลักเป็นหน้าที่ของนิพนธ์ ซึ่งคิดเฉลี่ยได้เดือนละ หมื่นกว่าบาท ส่วนการทำงานที่ไม่ใช่เป็นการหารายได้ เช่น การทำอาหาร การทำความสะอาดเสื้อผ้าสมาชิกในครอบครัว การดูแลทำความสะอาดบ้าน การอบรมสั่งสอนลูก การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน รวมถึงการหารายได้เสริมให้ครอบครัว เป็นหน้าที่ของวันดี แต่ทั้งคู่ก็มักจะช่วยเหลือกันบ้างในงานบางอย่างเป็นครั้งคราว

สำหรับความสัมพันธ์ของทั้งนิพนธ์และวันดีไม่ราบรื่นมากนัก เนื่องจากทั้งคู่ทะเลาะกันบ่อย เลิกและหย่าร้างกันแล้ว 10 กว่าครั้ง ตั้งแต่ 2-3 สัปดาห์ไปจนถึง 2-3 ปี

สาเหตุหลักของการทะเลาะกัน มาจากความหึงหวงและปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก การทะเลาะส่วนใหญ่ลงท้ายด้วยการทุบตีและทำร้ายซึ่งกันและกัน ด้านความสัมพันธ์กับลูกชายทั้งสอง ท้องซึ่งมีอายุเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นและมักเห็นพฤติกรรมของพ่อแม่ที่ทะเลาะกันมาตั้งแต่เด็ก จึงมักเป็นเด็กที่เก็บกดและชอบอยู่แต่ในห้อง พอจะออกไปกับเพื่อนๆ ก็จะถูกแม่คอยควบคุมไม่ยอมให้ไปเนื่องจากกลัวจะไปติดยาบ้า จึงทำให้ท้องสับสนและกลายเป็นเด็กที่มีปัญหา และมักแสดงออกด้วยการหนีเรียนไปเล่นเกม และขโมยรถเพื่อน ขโมยสมบัติของโรงเรียน จึงถูกโรงเรียนลงโทษพักการเรียน 2 ครั้ง และครั้งสุดท้ายจึงถูกไล่ออกจากโรงเรียนทั้งๆ ที่เรียนมัธยม 3 เป็นปีสุดท้ายแล้วก็ตาม ส่วนลูกคนเล็กที่ตาผิปกคิดทำให้นิพนธ์และวันดีให้ความรักเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ กลายเป็นความรักที่มากเกินไปจนทำให้เด็กเป็นคนเอาแต่ใจตัวเอง และยิ่งนานวันก็แก้ไขยากขึ้นไปทุกที

ด้านความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องฝ่ายนิพนธ์ ในภาพรวมมักจะขัดแย้งกัน เนื่องจากนิพนธ์มักไม่เชื่อฟังแม่ ทำให้แม่ไม่ค่อยพอใจและวันดีเองก็ยังไม่มีความสัมพันธ์กับสามีของพี่สาวนิพนธ์ ทำให้ญาติพี่น้องของนิพนธ์ไม่ชอบวันดี แต่ความเป็นแม่ลูกและพี่น้องยังอยู่จึงมีการช่วยเหลือกันและไปมาหาสู่กันบ้างเมื่อมีความจำเป็นหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการความช่วยเหลือ ก็ยังมีกิจกรรมช่วยเหลือกันอยู่บ้าง เช่น การให้งานทำ การปรึกษาหารือ เป็นต้น ส่วนความสัมพันธ์กับญาติฝ่ายของวันดี ซึ่งอยู่บริเวณเดียวกันความสัมพันธ์จึงเข้มข้น มีทั้งการช่วยเหลือ พี่งา ขัดแย้ง หรือต่างคนต่างอยู่ แต่ภาพที่ออกมาส่วนใหญ่ ถือว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แม้ว่าจะมีเรื่องทะเลาะถกเถียงกันบ้างก็ตาม สำหรับความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านในเรื่องต่างๆ ไป มีการไปมาหาสู่และพูดคุยกัน แต่ความรู้สึกดีๆ แล้ว ชาวบ้านแยกมองที่ตัวบุคคลคือ นิพนธ์ซึ่งเป็นช่างดอกไม้ไฟ (พรุ) สำหรับใช้ในงานฉาบฉวย ทำงานให้กับคนในหมู่บ้าน โดยไม่คิดค่าแรงจึงมีเพื่อนมาก และชาวบ้านรักใคร่ แต่สำหรับวันดีจะเสียเครดิตหรือความไว้นือเชื่อใจไม่มีใครอยากคบหา เพราะเคยเอาเงินแร้งของเพื่อนบ้านหนีไป ไม่ยอมใช้ คั้น และยังถูกนิพนธ์ว่าค้ายาบ้า จึงทำให้ไม่มีใครเชื่อถือ

2.2 ครอบครัวของมานิตย์

2.2.1 วิถีชีวิตครอบครัวของมานิตย์

มานิตย์ อายุ 48 ปี เดิมเป็นชาวนาบ้านท่ามะโก๋ ต.ขุนคง ได้ประกอบอาชีพทำนาและแกะสลักช่วยพ่อแม่ควบคู่กันมาตลอด เนื่องจากพ่อของมานิตย์ก็เป็นช่างแกะสลักเมื่ออายุครบเกณฑ์ทหารได้ไปเป็นทหาร 2 ปี จึงเริ่มประกอบอาชีพแกะสลักอย่างจริงจัง โดยไปเป็นช่างแกะสลักรับจ้างในเมืองเชียงใหม่ มานิตย์มีบุตร 2 คน คือ ปกรณ์ เป็นลูกชายคนโต อายุ

21 ปี และประนอม เป็นผู้หญิง อายุ 15 ปี นอกจากนี้ครอบครัวของมานิตย์ยังอุปการะมาโนช ซึ่งเป็นน้องชายของมานิตย์ที่ถูกรถยนต์ชนเมื่อเดือนธันวาคม 2542 ไปด้วย

มานิตย์แต่งงานเมื่ออายุได้ 25 ปี ขณะที่ปราณี อายุได้ 19 ปี ทั้งคู่พบกัน ขณะที่ต่างก็ไปทำงานในเมืองเชียงใหม่ โดยมานิตย์ไปทำงานแกะสลัก และปราณีไปทำงาน ตกแต่งลายเส้นและเป็นลูกจ้างทั่วไปที่สันกำแพง หลังจากที่มานิตย์ตามปราณีไปที่บ้านและใช้เวลาดูใจกันประมาณ 6 เดือน ทั้งคู่ก็แต่งงานกัน มานิตย์เป็นคนรูปร่างสูง ท้วมนิดๆ มีนิสัยพูดน้อย เรียบร้อย ไม่ค่อยสูงส่งกับใคร โดยเฉพาะกับคนแปลกหน้า แต่เวลาเมาสุราแล้วจะพูดมาก ผิดกันเป็นคนละคน ส่วนปราณีเป็นผู้หญิงตัวเล็ก ท้วมแบบคนมีอายุและผ่านการมีลูกมาแล้ว 2 คน มีนิสัยเรียบร้อย เป็นแม่บ้านตามแบบฉบับในอดีต คือ เป็นแม่บ้านดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกทุกคนภายในบ้าน ไม่ค่อยมีปากมีเสียงให้สามีเป็นผู้นำในทุกด้าน สำหรับปรกรณ์ซึ่งเป็นลูกชายคนโต มีรูปร่างผอมสูงได้สัดส่วน เป็นคนเงียบขรึม เก็บตัวอยู่แต่ในห้องนอน ไม่ค่อยพูดคุยแม้แต่กับญาติพี่น้อง ปรกรณ์เรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 จากโรงเรียนตันแก้ว แล้วไปต่อที่โรงเรียนธรรมราชศึกษาได้ 1 เทอม พอขึ้นเทอมที่ 2 ก็ไม่ยอมไปเลยๆ บอกกับแม่ว่า “ไม่เรียนแล้ว” ทั้งๆ ที่เสียค่าเทอม ค่าหนังสือ เลือผ้าไปแล้ว พ่อแม่ถามก็ไม่ยอมบอกเหตุผล ปรกรณ์ออกมาอยู่บ้านก็ไปช่วยเพื่อทำงานร้านเหล็กตัด แต่ก็ไม่มีงานสม่ำเสมอ ส่วนใหญ่จึงอยู่กับบ้าน สำหรับประนอมลูกสาวคนสุดท้อง อายุ 15 ปี รูปร่างอ้วน เรียนหนังสือที่โรงเรียนตันแก้ว ชั้นมัธยมปีที่ 3 มีนิสัยพูดน้อยเหมือนพ่อแม่ แต่ก็ยังมีอัธยาศัยดีกว่าปรกรณ์ที่เป็นพี่ชาย ประนอมชอบการเย็บปักถักร้อย งานฝีมือ ขยันเรียน และใฝ่ฝันว่า อยากมีร้านอาหารเป็นของตัวเอง เพราะชอบทำและกินอาหาร โดยเฉพาะอาหารทางภาคกลาง คนสุดท้ายของครอบครัว ในฐานะผู้อาศัยคือ มาโนชมีรูปร่างค่อนข้างท้วม เป็นน้องชายคนสุดท้องของมานิตย์ อายุ 33 ปี ยังไม่ได้แต่งงาน ถูกรถยนต์เก๋งชนเมื่อเดือนธันวาคม 2542 ขณะที่จะมาทำงานแกะสลักที่บ้าน ถวาย เป็นคนที่มีอัธยาศัยดี ร่าเริง เข้ากับผู้อื่นได้ง่ายกว่ามานิตย์

ครอบครัวของมานิตย์มีฐานะปานกลาง มีบ้านทรงไทย ครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้น 3 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ ปลูกในที่มรดกของปราณี ภายในบ้านมีเครื่องอำนวยความสะดวกค่อนข้างครบ เช่น โทรทัศน์ 2 เครื่อง เครื่องเสียง โทรศัพท์ ตู้เย็น เตารีด มีรถมอเตอร์ไซด์ 1 คัน มีที่นামรดกของปราณี อีก 1 ไร่

มานิตย์เป็นช่างแกะสลักฝีมือดีอยู่ในชั้นครู ผลงานของมานิตย์จึงค่อนข้างมีราคา งานที่มานิตย์ถนัด คือ การแกะหน้าพระ กิณีประกอบเครื่องเถาซึ่งจะแกะอย่างประณีต มีความลึก 3-4 ชั้น งานของมานิตย์มีราคาตั้งแต่ 1,500- 10,000 กว่าบาท ขึ้นอยู่กับขนาดของไม้และความละเอียดของลวดลาย ในวิถีชีวิตประจำวันมานิตย์จะตื่นนอนแต่เช้าหลังปราณีเล็กน้อย

โดยจะให้ปราณีตื่นมานั่งข้าวเหนียว ไปจ่ายตลาดเพื่อหาซื้อผักและของสดมาประกอบอาหาร หากไม่ได้คุยกันก่อนว่าเช้านี้จะกินอะไร ปราณีก็จะซื้อของมาเพื่อให้มานิตย์เป็นผู้ประกอบอาหาร “อ้ายมานิตย์บอกว่า เจ้าเยยะกินปลา มันจังก์เลยทำเอง” ส่วนปราณีก็เป็นลูกมือหยิบของ ล้างผักให้ จากนั้นก็จะไปกวาดบ้าน และถ้าหากงานแต่งลายเส้นเร่ง ก็จะมานั่งแต่งลายเส้น ส่วนมานิตย์เมื่อปรุงอาหารเสร็จแล้วก็จะมานั่งดูข่าวทีวีที่ห้องโถง ปราณีก็จะนั่งแต่งลายเส้น พอประนมแต่งตัวเสร็จแล้วก็จะยกสำหรับอาหารมากินที่ห้องโถงและดูทีวีไปพร้อมกันด้วย เมื่อทานอาหารเสร็จประนมก็จะไปโรงเรียนกับกานดา ลูกของน้องชายปราณีที่อยู่บ้านใกล้กัน ครอบครัวนี้ทานอาหารเช้าประมาณ 7.30 น. อย่างพร้อมหน้ากันยกเว้นปกรณ์ลูกชายคนโตที่มักจะตื่นสาย หรือหากตื่นเช้าทำธุระส่วนตัวให้อาหารปลานิล ที่ทำบ่อเลี้ยงไว้ข้างบ้านแล้ว ก็มักจะกลับเข้าไปอยู่ในห้อง ซึ่งปราณีกล่าวว่าหกเจ็ดปีมาแล้วที่ปกรณ์ไม่กินอาหารร่วมกับคนในครอบครัว เรียกมาก็ไม่ยอมมา บอกว่ายังไม่หิว

เมื่อกินอาหารเช้าเสร็จ มานิตย์จะนั่งดูข่าวทีวีสักพักก็จะไปทำงาน โดยใส่กางเกงขาสั้น เสื้อยืด แต่ถ้าจะไปส่งของ หรือไปนอกบ้าน บางครั้งก็จะกลับมาเปลี่ยนเป็นกางเกงขายาว มานิตย์จะไปทำงานแคะสลักร่วมกับเพื่อนๆ 4-5 คน รวมทั้งมาโนชน้องชายที่บ้านของสุชาติ ซึ่งมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับปราณีภรรยาของมานิตย์ (แม่ของสุชาติเป็นพี่สาวของแม่ปราณี) โดยมานิตย์จะเดินลัดไปข้างหลังบ้านไปอีก 50 เมตร การแคะสลักแบบรวมกลุ่มเป็นการแคะแบบของใครของมัน แต่จะช่วยเหลือกันในด้านวัตถุดิบ การตลาด เช่น การไปหาซื้อไม้ด้วยกัน การยืมไม้มาใช้ก่อน หรือซื้อในราคาต้นทุน รวมทั้งการไปส่งสินค้า การต่อรองราคา การหาช่องทางในการขายให้กับลูกค้าใหม่ๆ ด้วย นอกจากนี้การแคะสลักรวมกันยังทำให้การความสามัคคี การพัฒนาฝีมือและปริมาณงานที่มากขึ้นด้วย ในการทำงานทุกคนจะทำไปด้วย เปิดเพลงฟังไปด้วย ซึ่งส่วนมากจะเป็นเพลงลูกทุ่ง มีการพูดคุยถึงเหตุการณ์ในหมู่บ้าน มีการนิทา หยอกล้อหัวเราะแข่งกับเสียงซอและเสียงเพลง เป็นที่สนุกสนานเฮฮา บางวันก็จะมีการทำอาหารกลางวันทานร่วมกัน เช่น คัมไก่ ลาบ ส้า เป็นต้น ซึ่งมานิตย์ที่ชอบทำอาหารและทำได้อร่อย ก็จะเป็นผู้ปรุงอาหารให้ทุกคนกิน หากมีการทำอาหารกลางวันทานร่วมกัน มานิตย์มักจะเดินมาเอากระทิกใส่ข้าวหิ้วไปกินด้วย หลังจากทานอาหารทุกคนก็จะแยกย้ายไปพักผ่อน บ้างก็นอนหลับเอาแรง บ้างก็นั่งพูดคุยและเริ่มทำงานไปเลย แต่สำหรับมานิตย์มักจะเดินเอากระทิกใส่ข้าวมาเก็บและดูข่าวทีวีที่บ้าน จะไปทำงานก็จะบ่ายๆ จนถึงประมาณ 3 โมงครึ่ง หรือ 4 โมงเย็นก็จะเลิกงานมาบ้านจากนั้นก็จะมีจักรยานไปหาซื้อผักและของสดมาประกอบอาหารเย็น และขณะที่ไปซื้อของก็จะดืมเหล่า 2 ตอง จากนั้นก็จะเอาผักและของสดมาประกอบอาหาร ระหว่างที่ทำอาหารก็จะไปดืมเหล่าอีก 1-2 ตอง และเมื่อทำอาหารเสร็จแล้ว ก็

จะไปดื่มอีก 2 ดอง แล้วกลับมาอาบน้ำ เดินเล่นหรือนั่งดูทีวีรอทุกคนมาพร้อมหน้าก็จะนั่งกินข้าว ประมาณ 5 โมงครึ่งถึง 6 โมงเย็น แต่มีบางครั้งที่ไปเที่ยวกับเพื่อนที่ทำงาน หรือมีการส่งมอบงานทั้งของเพื่อนๆ และของมานิตย์เอง ก็มักจะมีการลาบเนื้อ ส้า หรือต้มไก่ พร้อมกับมีการดื่มสุราฉลอง และมักจะอยู่กันจนค่ำๆ ถึงเข้าบ้าน

ในช่วงที่มานิตย์มาพักอาศัยด้วย ทุกเช้าหลังจากกินข้าวแล้ว มานิตย์ก็จะเอามาโนชซ้อนท้ายมอเตอร์ไซด์ไปล้างแผลที่โรงพยาบาลทางคงทุกวันจากนั้นก็จะไปทำงาน ส่วนมานิตย์ก็อยู่บ้านดูทีวี เดินเล่นบริเวณบ้าน เมื่อต้นเดือนสิงหาคม 2543 อาการเริ่มดีขึ้นก็จึงไปรับจ้างขายเส้น (หมายถึงการเช่าร่องให้ลายชัดเจน) ให้กับสุชาติเพื่อเป็นการใช้หนี้ที่ยืมมาใช้ในการรักษา และหารายได้เป็นค่ารักษาพยาบาล

สำหรับปรานีหลังจากที่กินอาหารเช้าแล้ว ก็จะมานั่งแต่งเส้นต่อ โดยจะปลีกเวลาปิดกวาดบ้าน ซักผ้าอาทิตย์ละ 2 วัน การใช้เวลากวาดดูทำความสะอาดบ้าน และซักผ้าจะใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง แต่ถ้าหากผ้ามากก็จะกินเวลาประมาณครึ่งวัน เพราะต้องซักผ้าให้กับตัวเอง มานิตย์ และมานิตย์น้องชายสามี ส่วนปรานีและประนอมก็จะซักผ้าของตัวเอง แต่ถ้าปรานีเห็นว่าเสื้อผ้าที่ต้องซักของลูกมีมากและลูกไม่มีเวลา ก็จะนำเอามาซักให้ลูกก็มี ต่อจากนั้นจึงไปนั่งทำงานต่อ พอใกล้อาหารกลางวัน ก็จะไปหาซื้อกับข้าวสำเร็จมาเพิ่มกับอาหารที่เหลือจากตอนเช้า พอช่วงบ่ายก็มานั่งทำงานต่อจนกระทั่งเย็นๆ มานิตย์ก็กลับจากที่ทำงาน ถ้าหากมานิตย์ให้ไปซื้อก็จะออกไปซื้อหากมานิตย์ไปเอง ปรานีก็จะนั่งทำงานต่อจนกระทั่งมานิตย์กลับมาก็จะช่วยกันประกอบอาหารเสร็จแล้วก็อาบน้ำและมาเตรียมสำหรับอาหาร เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้วก็จะยกมากินพร้อมกัน จากนั้นก็จะนั่งดูข่าวจนจบ บางครั้งก็จะนั่งดูละครทีวี หรือหากอ่อนเพลียก็จะไปเข้านอน

ส่วนปรานีหลังจากที่ออกจากโรงเรียน ก็ไม่ได้มีงานทำเป็นหลักฐาน เคยไปช่วยงานน้องชายของแม่ ทำงานเหล็กได้ไม่นานก็หยุด พอพยายามให้ฝึกแกะลายง่ายๆ ซึ่งสามารถทำได้แต่ก็ไม่ทำ บางครั้งก็ไปช่วยงานเพื่อนทำงานเหล็กคัด แต่ก็ไม่มีงานไม่สม่ำเสมอ ส่วนใหญ่จึงจะคลุกอยู่แต่ในห้องที่บ้าน เมื่อก็ออกมานั่งเล่นกีตาร์ ให้อาหารปลานิลที่เลี้ยงไว้ข้างบ้าน 50-60 ตัว พอใกล้เที่ยงก็จะขอเงินแม่ 20 บาทไปกินก๋วยเตี๋ยว เสร็จแล้วก็มาคลุกอยู่แต่ในห้อง พอตกเย็นก็จะออกไปเล่นฟุตบอลที่หน้าวัด จากนั้นก็จะไปอาบน้ำ แล้วก็ออกบ้านไปเที่ยวข้างนอก กลับเข้ามาก็จะหาข้าวกิน แล้วเข้านอน ปรานีไม่เคยกินอาหารร่วมกับครอบครัวมา 5-6 ปี แล้ว ปรานีก็กล่าวว่า “เจ้าฮ้องมากินข้าวกับมา ปูน...เวลาเขาเข้านอน หรือกินแล้วมันถึงจะออกมากิน”

สำหรับประนอมลูกสาวคนเล็ก ซึ่งเรียนหนังสืออยู่ชั้นมัธยม 3 โรงเรียนบ้านต้นแก้ว ตื่นเช้า เมื่อทำธุระส่วนตัวเสร็จก็จะมานั่งกินข้าวพร้อมๆ กับคนอื่นๆ จากนั้นก็จะไปโรงเรียน โดยจะซ้อนท้ายมอเตอร์ไซด์ ของวิไลที่ไปส่งกานดาไปโรงเรียนด้วยกัน ซึ่งปราณีจะให้เงินไปโรงเรียนวันละ 20 วัน ขากลับก็จะซ้อนแดงซึ่งเป็นเพื่อนบ้านป่าหมากที่จะผ่านหน้าบ้านของประนอมทุกวัน หลังจากเลิกเรียนก็จะไปเรียนพิเศษที่บ้านต้นแก้ว ในวิชาคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษกับกานดา พอเลิกเรียนพิเศษก็จะมาอาบน้ำ เดินเล่น เมื่อถึงเวลากินข้าวก็จะไปกินข้าวเย็นก็จะนั่งดูทีวี จบแล้วก็จะเข้านอน บางครั้งมีการบ้านก็จะเอามาทำหน้าทีวีด้วย ในช่วงที่ปิดเทอมใหญ่ประมาณเดือนเมษายน ประนอมไปเที่ยวทะเลกับพ่อร่วมกับคนในหมู่บ้านที่จัดทัวร์ไปเที่ยวเป็นประจำทุกปี และหากมีเวลว่างประนอมมักจะไปครอสตีสรูปต่างๆ และช่วยปราณีทำงานบ้านบ้าง เช่น กวาดบ้าน เช็ดดูบ้านล้างจาน เป็นต้น ในด้านการทำงานที่สร้างรายได้ ประนอมไม่สนใจที่จะช่วยงานแม่เกี่ยวกับการตกแต่งเส้น แม้ว่าปราณีจะบอกให้ช่วยทำ

2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

การหารายได้และการบริหารเงิน ทั้งมานิตย์และปราณีช่วยกันหารายได้ตามความถนัด มานิตย์เป็นช่างแกะสลักฝีมือดี และทำงานอย่างสม่ำเสมอ รายได้จึงมีเข้ามาตลอดทุกเดือน ประมาณเดือนละ 10,000-15,000 บาท งานที่มานิตย์แกะจะเป็นงานที่ค่อนข้างร่วมกับเพื่อนๆ มานิตย์ไม่ต้องเสียดค่าเช่า หรือค่าใช้จ่ายอื่นใด แต่การรวมตัวกันทำให้การทำงานเป็นเรื่องสนุกสนาน ไม่เหงา และลูกค้ามีความสะดวกในการมาดูสินค้าและเทียบคุณภาพของหลายๆ คนได้ ส่วนปราณีจะมีรายได้จากการตกแต่งเดินเส้นประมาณวันละ 60-120 บาท แล้วแต่เวลาที่ใช้ทำงานและปริมาณงาน ความยากง่าย รวมทั้งความละเอียดของลวดลาย ซึ่งแต่ละประเภทก็จะมีราคาที่แตกต่างกัน สำหรับงานที่ปราณีรับทำ มีตั้งแต่ราคา 10-30 บาท/ชิ้น ซึ่งก็จะมีคนมาจ้างหลายรายเพราะปราณีรับงานถูก แต่ทำดี ปราณีจะทำงานค่อนข้างช้าเมื่อเทียบกับคนอื่นๆ ที่เริ่มทำงานใกล้เคียงกันระดับ 10 ปีขึ้นไป รวมถึงการไม่พัฒนาเพื่อยกระดับฝีมือให้รับงานที่มีมูลค่ามากขึ้น เช่น ผู้เสื่อผ้า โต๊ะเครื่องแป้ง นางไหว้ เป็นต้น “ปราณีมันบ่กล้าฮับงานใหญ่ มันบ่บอกว่าทำฮ้อเป็ลได้บ่ดี..แล้วเมื่อใดมันจะทำได้” “ถ้ามันบ่กล้าฮับงานใหญ่ มันก้อจะมีรายได้มันกว่านี้” (สัมภาษณ์ทองใบ, เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2543) ซึ่งปราณีก็ยอมรับว่าทำงานช้า และไม่กล้ารับงานใหญ่กลัวว่าจะทำได้ไม่ดีพอในการบริหารการเงินมานิตย์จะเป็นผู้ถือเงินทั้งหมดที่เกิดจากรายได้ของตนเอง ซึ่งเป็นรายได้หลักของครอบครัว ซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายเป็นประจำ เช่น ค่าเช่าของมานิตย์ วันละ 60-70 บาท (เช่าห้องละ 12 บาท) ค่าอาหาร

90 บาท ค่าประนอนไปโรงเรียน 20 บาท และค่าใช้จ่ายประจำเดือน เช่น ค่าน้ำ ค่าโทรศัพท์ ค่าไฟฟ้า ค่าผ่อนทีวี และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าของใช้ในครัว ค่ามาปณกิจสงเคราะห์ เป็นต้น รวมค่าใช้จ่ายประจำเดือนประมาณ 6,000-8,000 บาท มานิตย์เองก็มีหนี้สินที่เกิดจากการสร้างบ้าน ซึ่งติดค้างกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำกัด (ธกส.) อีก 100,000 บาท เมื่อ 4 ปีที่แล้ว

ส่วนปรานีก็จะเก็บเงินที่ตัวเองหามาได้ประมาณเดือนละ 2,500-4,000 บาท ไว้ใช้จ่าย เช่น ซื้อของสดและพืชผักมาประกอบอาหาร จ่ายค่าอาหารกลางวันให้กับภรรยาวันละ 20 บาท หรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ บ้างเล็กน้อย หรือเป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ที่มาเก็บขณะที่มานิตย์ไม่อยู่บ้าน ปรานีก็จะจ่ายแทน นอกจากนี้ปรานียังจ่ายเงินในการซื้อเสื้อผ้าของตัวเองและคนในครอบครัวในบางครั้ง อย่างไรก็ตามหากปรานีไม่มีเงินก็จะขอมานิตย์ ซึ่งมานิตย์ก็จะหามาให้ ถ้ามีเงินก็จะจ่ายให้ทันที หากไม่มีเงินก็จะหยิบยืมจากเพื่อนๆ มาให้ได้ทุกครั้ง

ด้วยลักษณะของความเป็นคนพูดน้อยและไม่เรื่องมาก ง่ายๆอย่างไรก็ได้ ทั้งมานิตย์และปรานี จึงมักทำอะไรตามความคิดของตัวเอง โดยเฉพาะมานิตย์ทำอะไรมักจะตัดสินใจด้วยตัวเองไม่เคยปรึกษาปรานี ในทุกๆ เรื่อง เวลาเดินทางไปไหนก็จะไม่บอก หรือบอกก็เป็นเชิงให้รับทราบแต่ไม่ใช่เพื่อขอความเห็นหรือขออนุญาต ตัวอย่างเช่น การซื้อเครื่องใช้ภายในบ้านไม่ว่าจะเป็น ทีวี ตู้เย็น เครื่องเสียง มานิตย์อยากซื้อก็จะเอามาเลย ปรานีจะรู้ก็ต่อเมื่อมีสินค้าเหล่านั้นเข้ามาอยู่ในบ้าน หรือพนักงานขายเอาสินค้ามาส่งที่บ้าน หรืออย่างหนี้สินที่ติดค้างกับ ธกส. มานิตย์เองก็ไม่เคยพูดคุยปรึกษาปรานีเลยว่า ตอนนี้หนี้สินคงเหลือเท่าไร จ่ายไปแล้วเท่าไร จะหมดหนี้เมื่อไร “ใหม่ๆ เจ้าก้อโหดเหมือนกัน บางทีเฮาถามก้อบ่ตอบ ลักเต๋อ ก้อใจขึ้นก่า” “บางเรื่องเจ้าก้ออยากอู้เหมือนกัน แต่ถามเท่าใดก้อบ่ตอบ เจ้าก้อเลยบ่สนใจ”

ในการดูแลมาโนชแทนพ่อแม่ที่ซรา ทำให้มานิตย์ต้องช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายเล็กๆ น้อยๆ ของมาโนชบ้าง เช่น ค่าล้างแผล ค่าน้ำมันรถ ฯลฯ ซึ่งปรานีก็ไม่ได้ว่าอะไร มานิตย์เป็นคนที่มีรักลูกมาก ถ้าลูกอยากได้อะไรก็จะหามาให้ลูกให้ได้ เช่น เมื่อต้นปี ปกรณ์อยากได้กีตาร์ตัวละ 3,000 กว่าบาท ก็ไปรับจ้างแกะให้กับวัดเมื่อได้เงินมาก็นำไปซื้อกีตาร์ให้กับลูก เขาจะทำเพื่อลูกทุกอย่างเพราะต้องการทดแทนความรู้สึกที่ติดตัวมาตั้งแต่สมัยเด็กๆ ว่า ครอบครัวของเขาจน เขาอยากได้อะไรพ่อแม่ไม่สามารถหามาให้เขาได้ ฉะนั้นเวลาลูกอยากไปเที่ยวไหน เขาก็จะพาไป หรืออยากได้เสื้อผ้า ขนม ก็จะซื้อให้ลูก จึงทำให้ลูกเขาชอบที่จะไปไหนกับพ่อมากกว่าแม่

ด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร มานิตย์ซึ่งเป็นคนพูดน้อยมักจะไม่ค่อยพูดมาก แต่จะใช้การสอนให้กระทำแทนการพูด เช่น ปกรณ์ที่ออกจากโรงเรียน มานิตย์เคยบอกให้มา หัดแกะกับพ่อ ปกรณ์ก็ไม่มา มานิตย์ก็ไม่ได้ว่าอะไร เพราะต้องการให้ลูกได้ทำในสิ่งที่อยากทำ มานิตย์ก็เลยแกะหัวพระ เอามาให้ปกรณ์ใส่ลายดอกประจำยามซึ่งเป็นการแกะพื้นฐานที่สุด ซึ่ง ปกรณ์ก็ทำได้ 1-2 หัว ก็ไม่ทำอีก โดยไปบอกปราวิน่าไม่อยากทำ ปกรณ์ก็ไปทำงานกับเพื่อน ทำไม่นานก็กลับมาอยู่บ้าน งานซึ่งเป็นน้องชายของแม่ก็จะเอาไปฝึกงานช่างเหล็ก ก็ทำได้ไม่นานก็ไม่ไปอีก เพราะไม่พอใจที่งานให้ค่าแรงน้อย คือวันละ 80 บาท ทั้งๆ ที่ไปจ้างคนอื่นวัน ละ 120 บาท เมื่อได้พยายามแล้วลูกไม่ยอมทำตาม มานิตย์ก็เลิกพูด ส่วนการอบรมให้ลูกเป็น คนดีของสังคมโดยทั่วไปจึงเป็นหน้าที่ของปราวิน่าตั้งแต่เด็กๆ มาแล้ว ในการอบรมปราวิน่าจะใช้ ช่วงเวลาที่ทานอาหาร เพราะช่วงเวลานั้นเด็กๆ ไม่อยู่ให้อบรมสั่งสอน แต่เมื่อสั่งสอนเวลาทาน อาหารลูกๆ มักไม่ยอมฟัง โดยเฉพาะปกรณ์ จึงทำให้ไม่ได้ทานอาหารร่วมกันมาเป็นเวลา 6-7 ปีมาแล้ว สำหรับประนอมก็เช่นกัน ปราวิน่าจะสอบถามมารยาททางสังคม ความเป็นกุลสตรีที่ควร ประพฤติปฏิบัติ และการคบเพื่อน ซึ่งประนอมก็ฟังอยู่บ้างส่วนการงานภายในบ้านปราวิน่าก็ พยายามจะสอนให้ประนอมรับผิดชอบแบ่งเบาหน้าที่ แต่เมื่อบอกให้ทำ เช่น กวาดบ้านถูบ้าน ล้างจาน ก็มักจะได้คำตอบว่า “ทำเดี๋ยวก่อน” ทำให้บางครั้งปราวิน่าก็อดไม่ได้ที่จะต้องลงมือ ทำเอง

ในการติดตามเอาใจใส่ด้านการเรียน ทั้งมานิตย์และปราวิน่าเรียนจบชั้น ป. 4 จึงไม่สามารถให้คำแนะนำ หรือสอนการบ้านให้กับลูก ได้แต่กระตุ้นให้ลูกตั้งใจเรียน และส่ง ไปเรียนพิเศษเพิ่มเติมหลังเลิกจากโรงเรียน สำหรับประนอมไม่เคยสร้างความหนักใจให้กับพ่อ แม่เพราะเป็นเด็กที่รักการเรียน และเคยให้พ่อแม่ชื่นใจเมื่อชนะเลิศการประกวดร้อยพวงมาลัย นักเรียนมัธยมศึกษาระดับอำเภอมาแล้ว ส่วนการอบรมเรื่องอาชีพที่เป็นของพ่อแม่ ลูกทั้งสอง คนไม่ได้มีความสนใจอาชีพที่ครอบครัวได้ทำอยู่ แม้จะอยู่ใกล้ชิดและมองเห็นกระบวนการ ทำงานเป็นประจำ แต่ก็ไม่เคยจะลงมือปฏิบัติและฝึกฝนความชำนาญแต่อย่างใด ทั้งๆ ที่พ่อแม่ เองก็เคยขอร้องให้ช่วยทำก็ตาม

ส่วนด้านการปกครองครอบครัว มานิตย์และปราวิน่าเป็นคนที่รักและให้อิสระลูกมากพอสมควร ไม่เคยคิดว่าร้าย โดยเฉพาะมานิตย์หากโกรธ ก็จะนั่งหน้าบึ้งไม่พูด หรือเดินหนีไปเฉยๆ เมื่อครั้งที่ปกรณ์จะเข้าเรียนในเมืองมานิตย์ดีใจมาก พาไปซื้อเสื้อผ้า หนังสือ อยากได้มอเตอร์ไซด์ขับไปโรงเรียนก็ซื้อให้ แต่เรียนได้เทอมเดียวปกรณ์ก็มาบอกว่า ไม่เรียนแล้ว จึงทำให้มานิตย์ผิดหวังเสียใจไปนานพอสมควร ส่วนมากจะเป็นหน้าที่ของ ปราวิน่า ที่เข้าไปพูดคุยซักถาม และแนะนำหนทางที่ควรจะไปพร้อมทั้งให้กำลังใจแก่ลูกๆ ความ

ที่เป็นคนพุดน้อยจึงทำให้ลูกไม่กล้าพุดถึงความต้องการกับพ่อ จึงมักจะพุดกับแม่มากกว่าและมานิตย์ก็เหมือนกันหากอยากให้ลูกทำอะไรก็มักจะพุดผ่านปรานีไปยังลูก จึงทำให้ปรานีกลายเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างพ่อกับลูกไปโดยปริยาย โดยเฉพาะกับปรานีซึ่งเป็นคนพุดน้อย และชอบเก็บตัวอยู่แต่ในห้อง ไม่ทานอาหารร่วมกับครอบครัว จึงดูเหมือนว่าห่างเหินกับพ่อ ไม่กล้าขอเงินพ่อ และไม่พุดคุยกับพ่อถ้าไม่จำเป็น ซึ่งจะต่างจากประนอมบ้างเล็กน้อย เพราะแม่จะเป็นคนพุดน้อย แต่ประนอมก็จะกล้าพุดคุย และบอกความต้องการให้พ่อทราบหากต้องการขอเงินหรืออยากได้สิ่งของ

สำหรับการดูแลรักษาสุขภาพสมาชิกครอบครัวของมานิตย์โดยทั่วไปถือว่าทุกคนมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง คงมีมาโนชน้องชายของมานิตย์ที่ถูกรถยนต์ชนเมื่อต้นเดือนธันวาคม 2542 เท่านั้น มาโนชผ่านการผ่าตัดมาแล้วหลายครั้ง และต้องไปล้างแผลทุกวัน ช่วงแรกๆ จึงเป็นหน้าที่ของมานิตย์ที่จะต้องพาน้องไปล้างแผลที่โรงพยาบาลทางดงทุกวัน แต่เมื่ออาการดีขึ้นมาโนชก็จะขับมอเตอร์ไซด์ไปเองเพราะอยากให้พี่ชายได้มีเวลาพักผ่อนและมีเวลาทำงานมากๆ ในส่วนของปรานีก็จะช่วยดูแลซักเสื้อผ้าให้ ไปซื้ออาหารให้ในบางครั้ง ส่วนลูกทั้งสองคน ปรานีเป็นคนที่มีมานิตย์และปรานีห่วงใยมากที่สุด ทั้งจากโรคเอดส์และยาบ้า ซึ่งหาซื้อได้ไม่ยากในหมู่บ้าน โดยเฉพาะเรื่องยาบ้าปรานีเพิ่งทราบจากน้องสาวว่า ปรานีกินยาบ้ามาแล้วหลายปี จึงเรียกปรานีมาสั่งสอนและตักเตือนให้เลิก แต่ปรานียังเลิกไม่ได้ ปรานีเองก็ไม่อยากให้เรื่องดัง กลัวว่าจะเป็นที่นินทาของชาวบ้านจึงได้แต่เงียบไว้

ด้านการร่วมกิจกรรมชุมชนของครอบครัว ส่วนมากจะเป็นหน้าที่ของปรานีที่จะต้องเป็นตัวแทนของครอบครัวในการเข้าร่วมกิจกรรม เช่น การเข้าร่วมประชุมประจำเดือน หรือการประชุมอื่นใดในหมู่บ้าน การเข้าร่วมในการพัฒนาถนน และภูมิทัศน์ของหมู่บ้าน การไปทำบุญตามประเพณี เช่น ทำบุญเข้าพรรษา ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ฯลฯ เป็นต้น ส่วนมานิตย์ก็จะอยู่บ้านทำอาหาร ไปทำงานของคนตามปกติ หากมีเรื่องที่ครอบครัวต้องทำตามมติที่ประชุมปรานีก็จะเอ่ยบอกกับมานิตย์เอง ซึ่งมานิตย์ก็ไม่เคยถามว่าประชุมอะไรบ้างมีแต่ปรานีที่เล่าให้ฟัง แต่ถึงแม้ปรานีไม่เล่าให้ฟัง มานิตย์ก็จะรู้ได้จากการพุดคุยของเพื่อนๆ ที่ทำงาน

การที่ปรานีเป็นคนเรียบร้อย พุดน้อย ไม่นินทาว່าร้ายใคร ทำให้เป็นที่รักใคร่ของเพื่อนบ้านเมื่อมีกิจการงานใดๆ ที่ต้องการคนไปช่วยเตรียมของในพิธีกรรมต่างๆ เจ้าภาพก็มักจะมาขอให้ปรานีไปช่วย “คาครัว” (หมายถึงการไปห่อเมี่ยง ทำบุญหรี่ สวดดอกไม้ห่อข้าวต้ม ขนมห่อใช้ประกอบพิธีกรรม) อยู่ประจำ เช่น งานแต่งงาน ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การ

สะเคาะเคราะห์ แก่บน เป็นต้นนอกจากนี้หากญาติพี่น้องที่อยู่ต่างหมู่บ้านจัดงานทำบุญ มานิตย์ ก็จะทำให้ปราณีไปแทน ปราณีจึงเป็นผู้นำครอบครัวในด้านการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน

สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนในฐานะสมาชิกของกลุ่มแม่บ้าน ที่ต้องไปทำกิจกรรมนอกหมู่บ้าน เช่น การไปร่วมงานที่อำเภอฯ หรือการร่วมงานในระดับจังหวัด ปราณีจะไปร่วมเท่าที่จำเป็นจริงๆ โดยให้เหตุผลว่า “เจ้าบ่ใคร่อยากไปเท่าใด เพราะเขาบ่มีเสื้อผ้าดีๆ ใส่ เบิ้ลใส่ผ้าไหมชุดเป็น สามปีบ่ใส่เขาไปตวยก็อายหื้อเบิ้ล” ส่วนมากถ้าปราณีไป จะใส่ชุดฟอร์มของกลุ่มแม่บ้านที่เป็นผ้าฝ้ายธรรมดาสีม่วงแดงทั้งชุด หรือเสื้อสีขาวสามส่วนผ้าถุงสีม่วงแดง ส่วนกิจกรรมชุมชนที่มานิตย์เข้าร่วม มักเป็นงานที่มีความสนุกสนานอีกครั้น เช่น การเข้าร่วมเป็นนักกีฬาเซปัก-ตะกร้อในกีฬาเชื่อมความสามัคคีของเขตต่างๆ ทั้ง 9 เขตของหมู่บ้าน ซึ่งจัดระหว่างวันที่ 1-11 ตุลาคม 2543 โดยใช้เวลาช่วงหัวค่ำของทุกวันในการแข่งขัน มานิตย์อยู่ในทีมเขต 4 ซึ่งไม่ได้มีความเข้มงวดในการฝึกซ้อมเท่าใด มานิตย์ยังคงดำเนินชีวิตเช่นเดิมทุกอย่าง แต่ลดการดื่มสุราลงบ้างเล็กน้อยก่อนอาหารเย็น

2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเครือญาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเครือญาติของครอบครัวของมานิตย์ในฐานะที่เป็นพี่คนโต จึงเป็นผู้นำร่วมกับน้องๆ ในการจัดงานศพของพ่อปราณี ถึงแม้ว่าปราณีจะไม่ได้ถือเงินที่เป็นค่าใช้จ่ายในงานศพ แต่ก็ร่วมเป็นเจ้าภาพทำให้งานเสร็จเรียบร้อยไปด้วยดี และร่วมมือกันในการปกป้องครอบครัวของพี่น้องที่ เช่น เมื่อช่วงเดือนมิถุนายน น้องชายของปราณีได้ไปติดผู้หญิง ทำให้ทะเลาะกับภรรยาและภรรยาได้กลับไปอยู่กับพ่อแม่ที่บ้าน ปราณีวันดี และเพื่อนบ้าน 2-3 คน ได้ไปเกลี้ยกล่อมให้ภรรยาของน้องชายกลับมาคืนดีกันเหมือนเดิม เพื่อเห็นแก่ลูก และขอให้น้องชายปรับปรุงตัวใหม่ นอกจากนี้ปราณีและญาติพี่น้องได้ร่วมมือกันในการอุปการะอา ซึ่งเป็นน้องชายของพ่อที่มีสติไม่สมประกอบ (ปราณีและญาติพี่น้องเชื่อว่าเกิดจากการทำคุณไสยของภรรยาของอา ที่หนีไปมีชู้และอาได้ตามไปทำร้ายจนทั้งคู่โกรธแค้นและทำให้อาต้องเป็นคนมีสติไม่สมประกอบ) โดยการให้เงินใช้ซื้อของเล็กๆ น้อยๆ ซักเสื้อผ้าให้ ให้อาหารไว้รับประทาน และยังนำไปเข้าฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อเสียชีวิต จะได้มีเงินสำหรับทำพิธีทางศาสนา โดยจะมอบให้เป็นภาระหน้าที่ของน้องชายปราณี

ด้านการช่วยเหลือครอบครัวของมานิตย์มีการติดต่อใกล้ชิดกับญาติทั้งสองฝ่าย ญาติฝ่ายมานิตย์ซึ่งอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่งมักมาแวะเยี่ยมเยือนเป็นประจำ โดยเฉพาะสุนทร พี่ชายคนโตของมานิตย์ที่มักจะเอาของกินที่หาได้มาให้ปราณีช่วยขาย เช่น กบ ปลา เห็ด เป็นต้น เพราะชาวบ้านถวายเป็นผู้ที่ไม่มีเวลาในการหาอาหารตามธรรมชาติมากนัก ฉะนั้น

หากมีผู้นำอาหารประเภทนี้มาขายแม้จะมีราคาแพงกว่าท้องตลาดก็มีคนซื้อ และอีกส่วนหนึ่งก็จะแบ่งให้ปราณีไว้ปรุงอาหาร ให้ครอบครัวได้ทาน นอกจากนี้สุนทรพี่ชายของมานิตย์ ยังมาขอความช่วยเหลือหากมีเรื่องเดือดร้อน เช่น เมื่อเดือนมิถุนายน 2543 ภรรยาของสุนทรได้เจ็บท้องจะคลอดลูก แต่ไม่มีรถยนต์พาไปโรงพยาบาลจึงมาขอให้ปราณียืมรถของน้องสาวไปส่งโรงพยาบาล ความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือญาติฝ่ายมานิตย์ ยังส่งผลต่อญาติทั้งสองฝ่าย มีการไปแวะเยี่ยมเยียนกันไปมาเมื่อผ่านบ้านของแต่ละฝ่าย เช่น จ่านงและนิพนธ์ก็ไปแวะเยี่ยมบ้านพ่อของมานิตย์บ่อยๆ เมื่อไปหว่านแหและมักจะดื่มสุราที่ร้านข้างบ้านพ่อของมานิตย์เมื่อมีโอกาสเสมอ และก็จะมักพบกับญาติของมานิตย์ที่มาดื่มสุราร่วมกันจนจะมีการพูดคุยทักทายและหยอกล้อกันที่แสดงถึงความสนิทสนม สิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ดีนอกจากการช่วยเหลือแล้ว หากมีโอกาสก็จะมีการแลกเปลี่ยน หรือการให้ด้วยความเต็มใจ เช่น เมื่อต้นเดือนมิถุนายน 2543 จ่านงน้องชายของปราณีก็เอาลูกนกเอี้ยงให้กับสุนทรไปเลี้ยงตัวหนึ่งเพราะสุนทรเคยขอไว้ว่า หากได้ลูกนกเอี้ยงขอเอามาให้ตัวหนึ่ง นอกจากนั้นการที่ครอบครัวของมานิตย์ให้ความช่วยเหลือมาโนชน้องชายก็ถือว่า ได้ช่วยเหลือแบ่งเบารภาระพ่อของมานิตย์ที่ต้องดูแลมาโนชที่ช่วยตัวเองได้ไม่มากนักเนื่องจากการเจ็บป่วย จึงทำให้ญาติฝ่ายมานิตย์รักในน้ำใจ และความคิดของปราณี ส่วนการช่วยเหลือด้านการเงินนั้นแม้จะมีความสัมพันธ์ที่ดี ด้วยการไปมาหาสู่กันเป็นประจำแต่ด้วยฐานะที่พออยู่พอกิน ไม่ถึงกับร่ำรวยจึงไม่สามารถเผื่อแผ่กันได้ หากเป็นจำนวนเงินที่มาก แต่หากเป็นกรณีเล็กน้อยสามารถยืมได้ แต่มักจะยืมญาติที่อยู่ใกล้เคียงในหมู่บ้านเดียวกันมากกว่า

สำหรับความสัมพันธ์กับเครือญาติฝ่ายปราณี เมื่อครั้งที่ปราณีสร้างบ้าน พ่อของปราณีได้ให้เงินช่วยสร้างบ้านมา 100,000 บาท และน้องชายของปราณีซึ่งเคยเป็นช่างไม้ก็ช่วยทำบานประตูหน้าต่างให้กับปราณีด้วย นอกจากนี้เวลาที่ไปหาปลา หรือได้อาหารธรรมชาติก็จะแบ่งปันให้ปราณีไปประกอบอาหารให้กับครอบครัว และในฐานะที่ปราณีเป็นพี่สาวคนโต จึงมักจะเป็นที่พึ่งให้กับน้องได้เป็นที่ปรึกษา หรือที่ระบายเมื่อน้องๆ มีความขัดแย้งกัน ส่วนในเรื่องเงินปราณีไม่สามารถที่จะหยิบยืมเงินจากน้องได้ในบางครั้ง เพราะวันดีซึ่งเป็นน้องสาวถัดจากปราณีก็มีฐานะยากจน บางครั้งมีเงินก็ยืมได้ แต่บางครั้งก็ไม่มีให้ยืม ส่วนน้องชายที่พอจะมีเงินก็เป็นคนตระหนี่ในเรื่องเงิน แต่ด้วยความที่เป็นคนเรียบร้อย เชื่อฟังผู้ใหญ่มาแต่ไหนแต่ไร ป้ายุพินพี่สาวของแม่จึงเป็นที่พึ่งให้กับปราณีในเรื่องการให้เงินยืมเมื่อเกิดขัดสนขึ้นมา นอกจากนั้นมานิตย์ยังสามารถยืมเงินจากเพื่อนๆ ที่ทำงานด้วยกันได้ในจำนวนมากๆ จึงไม่มีปัญหาเรื่องเงิน

ด้านความขัดแย้ง ครอบครัวของมานิตย์กับเครือญาติฝ่ายมานิตย์ไม่มีข้อขัดแย้งกัน เพราะนอกจากจะแยกกันไปมีครอบครัวเป็นของตนเองแล้ว พี่น้องบางคนเช่น มานิตย์ยังอยู่คนละหมู่บ้าน สมบัติมรดกก็แบ่งกันเรียบร้อยแล้ว จึงไม่มีเงื่อนไขให้เกิดความขัดแย้งกัน ส่วนกับเครือญาติฝ่ายปราณีมีความขัดแย้งเรื่องมรดกที่น้องๆ ของปราณีอยากแบ่งกัน แต่ปราณียังไม่พร้อมเพราะไม่มีเงิน จึงยังไม่ได้แบ่ง แต่ก็ไม่ได้ขัดแย้งรุนแรง นอกจากนี้ยังมี ความขัดแย้งเล็กๆ น้อยๆ ที่เกิดจากการอยู่ร่วมในบริเวณเดียวกัน คืองานซึ่งเป็นน้องคนสุดท้องที่อยู่กับพ่อแม่ จึงมีเครื่องใช้ เครื่องมือต่างๆ ที่ทุกคนเคยใช้สมัยที่พ่อแม่มีชีวิตอยู่ เมื่อสิ้นพ่อแม่สมาชิกในครอบครัวของมานิตย์ก็มักจะยืมมาใช้ เช่น ปกรณ์มักยืมสายยางน้ำของงานไปเปลี่ยนน้ำบ่อปลา แต่บางครั้งลืมเก็บ งานก็มักจะพูดว่าใช้แล้วไม่รู้จักเก็บ ซึ่งบางครั้ง มานิตย์เองก็ยังถูกต่อว่า ถ้าเอาเครื่องมือไปใช้แล้วไม่เก็บเข้าที่ หรืองานจะเลี้ยงไก่และเปิดไว้หลังบ้าน ซึ่งมานิตย์ชอบไปเก็บไข่มากิน ทำให้งานพูดกระทบกระทั่งอยู่บ่อยๆ

2.2.4 ระบบคิดของครอบครัว

ในการดำเนินชีวิตของมานิตย์ในฐานะที่เป็นผู้นำครอบครัว มีความเรียบง่ายทั้งความเป็นอยู่และอาหารการกิน คือ มีชีวิตอยู่ตามฐานะ ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่งตัวตามสบาย ไม่ชอบเอาชายเสื้อใส่กางเกง เวลาอยู่บ้าน ทำงาน หรือเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ไม่ชอบใส่กางเกงขาว ไม่ชอบพิธีและคนมากชอบที่จะอยู่คนเดียวหรือกับครอบครัว ส่วนปราณีก็เป็นคนที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อเป็นแม่บ้านที่ให้มานิตย์เป็นผู้นำในทุกเรื่อง จึงทำให้ลูกๆ กลายเป็นคนที่เรียบร้อย เสียบขริมและเก็บตัว ส่วนในเรื่องอาหารในตอนเช้า มานิตย์มักจะปรุงอาหารให้พอสำหรับครอบครัวมากพอไปถึงมือกลางวันด้วย อาหารที่ปรุงเป็นอาหารพื้นเมืองที่เหมาะสมสำหรับข้าวเหนียว ส่วนมือเย็นก็ทำพอดีๆ สำหรับการอบรมเลี้ยงดูบุตรมานิตย์และปราณีจะให้อิสระลูกในการทำตามตามต้องการ แต่ก็จะมีคำแนะนำ ดักเตือนบ้าง ถ้าเห็นว่าสิ่งนั้นไม่ถูกต้อง แต่ลูกมักไม่ได้ทำตามคำแนะนำ บางทีก็เดินหนีไปไม่ฟังโดยเฉพาะปกรณ์ แต่มานิตย์และปราณีก็ไม่ได้คิดว่ากล่าว เมื่อลูกไม่ทำ ไม่ฟังคำแนะนำดักเตือน กลับนิ่งเฉยทำให้ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง เช่น เมื่อปกรณ์ดกงาน มานิตย์ได้กะหัวพระให้ปกรณ์ฝึกหัดตกแตง ซึ่งปกรณ์ทำได้ 2-3 หัว ก็ไม่ยอมทำอีก ปราณีถามว่าทำไมไม่ทำ ปกรณ์ตอบว่าไม่อยากทำ ตั้งแต่นั้นมามานิตย์ก็ไม่ว่าอะไรและก็ได้ไม่ได้พูดถึงเรื่องการทำงานของปกรณ์อีกเลย อีกเรื่องหนึ่ง คือเมื่อเดือนกันยายน 2543 ปราณีได้ทราบจากน้องสาวว่าปกรณ์ติดยาบ้า ปราณีก็ไปบอกให้ปกรณ์เลิกเสีย เพราะเป็นสิ่งไม่ดี ปกรณ์ก็เฉยแต่ก็ยังเลิกไม่ได้ มานิตย์ก็ไม่ได้ว่าอะไร คงปล่อยให้ลูกตัดสินใจด้วยตัวเองการเปลี่ยนอาชีพของมานิตย์ไปประกอบอาชีพแกะสลักอิสระ ทำให้

มานิตย์มีรายได้ดีเป็นประจำทุกเดือน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมานิตย์จึงอยู่ในขั้นพอกินพอใช้ ครอบครัวของมานิตย์มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และไม่ฟุ้งเฟ้อแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าธรรมดาที่ไม่ฉูดฉาดเวลาอยู่บ้าน หรือเวลาทำงานปรานีชอบใส่ผ้าถุงหรือกางเกงหลวมๆ ส่วนมานิตย์จะชอบใส่กางเกงขาสั้นเสื้อยืดทรงห้าแฉะ เวลาออกงานมักจะใส่กางเกงยีนส์เสื้อเชิ้ตยีนส์ปล่อยชายออกนอกกางเกง รองเท้าผ้าใบสีขาว ในการแบ่งหน้าที่ในครอบครัว ปรานีจะดูแลทำความสะอาดบ้าน ซักเสื้อผ้า หนึ่งชั่วโมงช่วยมานิตย์ทำอาหาร และหารายได้เสริมด้วยการแต่งลายเส้น และรับจ้างตัดกระดาษ ส่วนมานิตย์มีหน้าที่ในการหารายได้หลัก และเตรียมอาหารสำหรับทุกคนในครอบครัว ปรานียกให้มานิตย์เป็นหัวหน้าครอบครัวในทุกๆ ด้าน ทั้งเรื่องการบริหารรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และมานิตย์เองก็ไม่เคยปรึกษาหารือกิจการงานใดๆ ภายในครอบครัวกับปรานี จึงดูเหมือนว่าครอบครัวนี้ต่างคนต่างอยู่ เพราะทั้งคู่ต่างก็เป็นคนที่พูดน้อย ส่งผลให้ลูกทั้งสองกลายเป็นคนที่พูดน้อยไปด้วย โดยเฉพาะกับคนแปลกหน้า

ภายในครอบครัวไม่ค่อยมีเสียงหัวเราะ หรือเสียงทะเลาะกันให้ได้ยิน การอบรมสั่งสอนลูกมานิตย์มักไม่ค่อยพูดมาก หากพูดแล้วไม่เชื่อฟังก็จะหยุด ปล่อยให้ปรานีไปพูดแทน การไม่พูดคุยกันภายในครอบครัวกลายเป็นช่องว่างที่กดดันให้ลูกเกิดปัญหา และไม่รู้จะปรึกษาพูดคุยกับใคร โดยเฉพาะปภกรณ์ที่เกิดปัญหาจนกระทั่งออกจากโรงเรียนกลางคัน และหลังจากนั้นไม่ยอมกินข้าวร่วมกับครอบครัวมากกว่า 6 ปีแล้ว โดยที่ไม่มีใครรู้สาเหตุ ปัจจุบันถึงแม้จะผ่านการเกณฑ์ทหารแล้ว ปภกรณ์ก็ยังไม่หางานทำเป็นหลักแหล่ง เก็บตัว และติดยาบ้า ต่อมามานิตย์และปรานีรู้ก็ได้ตั้งแต่นั้นแต่ก็ไม่มีมาตรการช่วยเหลือ หรือให้คำแนะนำพูดคุยถึงปัญหาแต่อย่างใดเหตุการณ์จึงไม่มีอะไรดีขึ้น

ด้านความสัมพันธ์กับลูก มานิตย์เป็นคนที่มีรักลูกแต่ไม่ค่อยพูดหรือแสดงออก แต่หากลูกอยากได้อะไรก็จะพยายามหาให้ได้ ลูกทั้งสองของมานิตย์ โดยเฉพาะปภกรณ์ไม่ค่อยได้คุยกับมานิตย์และดูเหมือนต่างคนจะไม่อยากคุยกันด้วย ถ้าปภกรณ์อยากให้อะไรของให้ก็จะบอกผ่านแม่ มานิตย์เองก็พยายามฝึกให้ปภกรณ์ทำงานด้วยการแกะหัวพระ แล้วให้ปภกรณ์นำไปแต่งดอกซึ่งเป็นงานง่ายๆ ที่คนมีพื้นฐานเล็กน้อยก็สามารถทำได้แต่ปภกรณ์ก็ไม่ทำ ความสัมพันธ์ของมานิตย์กับปภกรณ์จึงมีช่องว่างที่วางอยู่ระหว่างทั้งสองคน กับประนอมที่เป็นลูกสาวและพบกันบ่อยกว่าปภกรณ์มานิตย์ก็จะพูดคุยและพาไปเที่ยวด้วยจึงผูกพันกว่าปภรณ์

สำหรับความสัมพันธ์กับญาติทั้งสองฝ่าย ครอบครัวของมานิตย์มีความสัมพันธ์ที่ดี มีการไปมาหาสู่อย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะกับญาติฝ่ายมานิตย์ซึ่งรักปรานีอย่างเห็นได้ชัด มีการแวะมาเยี่ยมพูดคุยเกือบทุกอาทิตย์ และมานิตย์เองก็รับเอาน้องชายที่ถูกภรรยาดูแลด้วย หรือหากพี่ชายน้องชายของมานิตย์ไปหาปลา หรืออาหารตามธรรมชาติได้ก็จะมาขอ

ให้ปราณีช่วยขายให้ อีกส่วนหนึ่งก็จะแบ่งให้มานิตย์เอาไปปรุงเป็นอาหารกินในครอบครัว ส่วนกับญาติฝ่ายปราณี ทุกคนก็ให้ความรักและนับถือปราณีในฐานะพี่สาวคนโต เวลาที่น้องๆ ทะเลาะกันปราณีก็จะช่วยไกล่เกลี่ยให้ความรักและขจัดแค้นใจ แต่ที่น้องไม่ค่อยจะเชื่อฟังเท่าใดนัก ส่วนญาติที่ห่างออกไปมานิตย์ก็ไปทำงานร่วมกับคอนซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน และค่อนข้างสนิทมากกว่าน้องๆ ของปราณีด้วยซ้ำ เพราะพึ่งพาช่วยเหลือกันได้ทุกเรื่อง

2.3 ครอบครัวของจ่านง

2.3.1 วิถีชีวิตครอบครัวของจ่านง

จ่านงเป็นลูกชายคนเดียวและเป็นลูกคนสุดท้องของครอบครัว พ่อแม่ของจ่านงมีอาชีพทำนาเป็นหลัก มีที่นาอยู่ 5 ไร่ จำนวน 1 แปลง ด้วยความที่เป็นลูกชายคนเดียวพ่อแม่จึงมอบหมายให้จ่านงได้ดูแลทำนาแทน แม้ว่าพ่อแม่จะแบ่งที่นาให้กับพี่ๆ แล้ว แต่ทุกคนก็มอบให้จ่านงทำนาและแบ่งข้าวให้พี่ๆ บ้างตามที่ปฏิบัติกันในหมู่บ้านคือ แบ่งข้าวที่ได้เป็น 3 ส่วน เจ้าของได้ 1 ส่วน ผู้ทำได้ 2 ส่วน นอกจากจะทำนาแล้ว จ่านงยังประกอบอาชีพเป็นช่างไม้ ช่างอ้อเหล็ก ช่อมเครื่องยนต์เล็ก และรับปะยางรถ โดยมีร้านเป็นของตัวเองและมักจะเปิดร้านในช่วงที่นานาบ่อยๆ จ่านงเป็นคนรูปร่างเล็ก สูงประมาณ 160 ซม. อายุ 33 ปี เรียนจบชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านต้นแก้ว แล้วไปศึกษาต่อที่โรงเรียนทางคงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แต่เรียนได้ 1 เทอม พ่อไม่มีเงินส่ง จึงได้ออกมาช่วยพ่อรับจ้างสร้างบ้าน และงานไม้ทั่วไป จ่านงแต่งงานกับวิไลซึ่งเป็นญาติของเพื่อนร่วมงานที่ทำงานเป็นช่างไม้ด้วยกัน มีลูกสาว 1 คนชื่อกานดา อายุ 8 ปี เรียนอยู่ชั้น ป.2 โรงเรียนบ้านต้นแก้ว จ่านงเป็นลูกคนเล็กและอยู่อาศัยกับพ่อแม่ ขณะที่พี่ๆ แต่งงานออกไปสร้างครอบครัวของตนเอง เมื่อแต่งงานกับวิไล จ่านงจึงพากรรามาอยู่กับพ่อแม่ ด้วยความเป็นลูกคนสุดท้อง ทำให้พ่อแม่รักและค่อนข้างตามใจ ทำให้จ่านงเป็นคนที่เขาแต่ใจ จี๋โมโห มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ชอบมองโลกในแง่ลบ เมื่อไม่พอใจก็จะโวยวายหรือต่อว่าหรือแสดงความไม่พอใจ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีทั้งหมู่บ้าน โดยเฉพาะก่อนแต่งงานมักจะมีเรื่องทะเลาะกับคนอื่นบ่อยๆ วิไลเป็นผู้หญิงรูปร่างเล็ก อายุ 29 ปี เรียนจบชั้น ป.6 จากโรงเรียนบ้านช่างคำหลวง มีนิสัยเรียบร้อย เป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี วิไลเป็นลูกสาวคนสุดท้องมีพี่สาว 2 คน วิไลแต่งงานกับจ่านงเมื่ออายุ 18 ปี

ครอบครัวของจ่านงมีบ้านขนาด 2 ชั้น 3 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ และมีห้องน้ำแยกต่างหากอีก 2 ห้อง มีห้องครัวที่แยกจากตัวบ้าน 1 หลัง มีห้องใต้ดินขนาด 4 + 8 เมตร 1 ห้อง ภายในบ้านมีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น ตู้เย็น 2 เครื่อง เครื่องเสียง ทีวี 2 เครื่อง เตารีด 1 คัน มอเตอร์ไซค์ 3 คัน เป็นรถแข่งวิบาก 1 คัน รถแบบผู้หญิงรุ่นใหม่ 1 คัน

รถแบบผู้ชายกลางเก่ากลางใหม่ 1 คัน มีเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับงานช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างซ่อมรถ หลายรายการ เช่น มีตู้เชื่อมขนาดต่างๆ 3 เครื่อง มีเครื่องเจาะไม้-เจาะเหล็ก 1 เครื่อง เครื่องตัดเหล็ก เลื่อยวงเดือน เครื่องปั๊มลมขนาดกลาง เครื่องและอุปกรณ์ปะยางรถ เครื่องมิลลิ่ง และอุปกรณ์ต่อพ่วง เครื่องมือเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นมรดกที่พ่อของจำนงทิ้งไว้ให้ นอกจากนี้จำนงยังเลี้ยงวัวอีก 5 ตัว และยังได้รับมรดกเป็นที่นา และที่ดินสร้างบ้าน และหลังจากที่พ่อเสียชีวิต จำนงยังมีเงินเหลือจากการจัดงานศพอยู่อีกหลายหมื่นบาท จึงนับได้ว่าจำนงเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าพี่น้องทุกคน จำนงเดิมมีอาชีพทำนามีที่นาอยู่ 2 ไร่ ปีที่แล้วจำนงได้ปรับที่นาทำสวนลำไย และขุดบ่อเลี้ยงปลา 1 บ่อ แต่ปีนี้เขายังรับทำนาให้กับพี่สาวจำนวน 3 ไร่ ที่มีที่ดินติดกันและยังรับจ้างเพื่อนบ้านในการไถนา เขาบอกว่าหลังจากที่หมดฤดูทำนาปีนี้ เขาจะขายรถไถเพราะทำต่อไม่ไหวแล้ว เขาจึงเป็นชาวนาคนล่าสุดที่ได้เลิกอาชีพทำนา นอกจากนี้จำนงยังมีอาชีพรับจ้างทำงานเหล็กทุกประเภท รับปะยางรถจักรยาน และจักรยานยนต์ ทำสวนลำไย และเลี้ยงวัวไว้อีก 5 ตัว จำนงมีร้านที่เช่าทำงานเหล็กและปะยาง อยู่ตรงกันข้ามกับบ้านพัก ร้านที่จำนงเปิดเป็นบ้านของพี่สาว ที่เคยเปิดเป็นร้านของชำและได้เลิกกิจการ จำนงจึงขอเช่าต่อ แต่ยังไม่เคยได้จ่ายค่าเช่าเลยทั้งที่เช่าใช้พื้นที่มาเกือบ 1 ปี แล้วก็ตาม

วิไลจะตื่นประมาณ 6 นาฬิกา และจำนงจะตื่นหลังจากนั้นเล็กน้อย โดยวิไลจะตื่นมาล้างหน้าอาบน้ำ และเตรียมอาหารสำหรับกานดา และครอบครัว จากนั้นก็จะช่วยจำนงเอาวัวไปล่ามไว้ตามบ้านจัดสรรสร้าง ที่ตอนที่ไม่มีคนใช้ประโยชน์และมีหญ้าขึ้นมาก โดยจำนงจะจูงวัวที่ตัวใหญ่ 3 ตัว นำหน้า 1 ตัว เดินตามหลัง 2 ตัว อีก 2 ตัว จะปล่อยให้เดินตามหลังมา ซึ่งจำนงจะเอาเชือกสำหรับต่อให้ยาวสำหรับล่ามวัวสะพานป่าไปด้วย บางครั้งวิไลก็จะเอารถมอเตอร์ไซด์ขับตามหลังและเอาเชือกใส่ตะกร้าหน้ารถ ตามจำนงไป เมื่อล่ามวัวเสร็จก็จะซ้อนท้ายกันกลับบ้าน พอกลับถึงบ้านวิไลก็จะไปเตรียมอาหาร บางครั้งก็ช่วยกันทำเมื่อเสร็จก็จะกินข้าวพร้อมกัน หลังจากนั้นวิไลก็จะเอารถไปส่งกานดา ส่วนจำนงก็จะทำความสะอาดคอกวัว ด้วยการเก็บกวาดมูลวัวเอาปูนขาวโรยเพื่อดับกลิ่น จากนั้นก็เอามูลวัวไปเก็บเพื่อตากแห้ง และจะมีคนมาขอซื้อกระสอบละ 15 บาท เสร็จแล้วก็จะไปเปิดร้านเก็บกวาดร้านเสร็จแล้วหากไม่มีงานก็จะพุดคุยเล่นกับเพื่อนบ้านแถวนั้น ถ้าหากวันก่อนค้มสุรามาก หลังจากที่ได้เก็บมูลวัวแล้วก็มักจะเปิดร้านแล้วนอนหลับรอลูกค้าเข้าร้าน พอใกล้ๆ เที่ยงก็จะเดินไปทานข้าวที่บ้านพร้อมกับวิไล บางครั้งก็ทานคนเดียว ด้วยการนั่งขัดสมาธิและมีแกงวางบนเสื่อ หรือบางทีก็วางบนถาด หลังจากทานอาหารกลางวันเสร็จก็จะเอาน้ำใส่ถัง 3-4 ใบ และมีกระป๋อง 1 ใบ ใส่รถมอเตอร์ไซด์พ่วงขับไปเอาน้ำให้วัว ที่ล่ามไว้กลางทุ่งนา แล้วก็กลับมาทำงานที่ร้านต่อ ถ้า

มีรถของลูกค้ามาจอดก็จะปะยางให้กับลูกค้า โดยจ้างจะคิดเฉลี่ยละ 20 บาท ถ้าหากอาการมากเกินกว่าจะปะได้ ก็จะเปลี่ยนยางให้กับ โดยให้ลูกค้าไปซื้อยางในรถมาเอง โดยคิดค่าเปลี่ยน 20 บาท แต่หากที่ร้านมีก็จะเปลี่ยนให้ลูกค้าเลย บางช่วงที่งานไม่ค่อยมี หลังจากที่เอาวัวไปล่ามเสร็จแล้ว จ้างจะเอากระบดัก ไปวางเพื่อดักฟังพอนแต่เช้า ประมาณ 7-8 อันแล้วแต่เวลา จากนั้นก็จะกลับมาทานข้าวทำงานที่ร้าน ช่วงบ่ายเมื่อทานข้าวกลางวันเสร็จแล้วก็จะไปเอาน้ำให้วัว และจะเลยไปตรวจดูกับดักว่ามีฟังพอนติดอยู่หรือไม่ ซึ่งส่วนมากจะได้ฟังพอนกลับมาทุกวัน บางวันจะได้ 3-4 ตัว โดยจะใส่ตามขอบคันนา ขอบเหมืองที่มีทางเดินของฟังพอน ซึ่งจะมองเห็นเป็นช่องทางเดียวกับที่หนูใช้เดินตอนกลางคืน จ้างมีรัศมีในการดักฟังพอนประมาณ 3 กม. รอบบริเวณบ้านถวายเป็น บ้านหัวเสือ ป่าหมาก หนองโจง สันทราย บ้านกลาง เป็นต้น และจะเก็บกับดักในตอนบ่ายก่อนที่จะเก็บวัวกลับบ้าน เพราะหากวางไว้ค้างคืนหนูพุกจะมาติดกับซึ่งจ้างบอกว่ากินจนเบื่อแล้วจึงไม่อยากเอา ฟังพอนที่ได้มาจ้างก็จะเอามาแกงอ่อม ซึ่งจ้างจะไปบอกแสวงที่เป็นเพื่อนสนิท และนิพนธ์ที่เขามาช่วยกันทำ และมักจะมีสุราประกอบทุกครั้ง และทุกครั้งอีกเหมือนกันที่จะเมาสุราจนเกินกว่าจะได้ลิ้มรสแกงอ่อมฟังพอนอย่างเอร็ดอร่อย นอกจากจะเอามาแกงเลี้ยงคุณเพื่อนฝูงแล้ว จ้างยังส่งขายให้กับร้านอาหารป่าที่บ้านกลาง ซึ่งมักจะมาของซื้อเป็นประจำในราคาตัวละ 100-150 บาท

นอกจากจะมีความสามารถในการดักหนูและฟังพอนแล้ว จ้างยังชอบยิงนก และหว่านแหอีกด้วย ในการยิงนกส่วนใหญ่เป็นนกพิราบที่อาศัยอยู่วัดบ้านกลาง จ้างและนิพนธ์จะขับรถมอเตอร์ไซด์ ไปตามท้องทุ่งในช่วงเดือน มีนาคม- พฤษภาคม เพราะช่วงหน้าร้อนนี้ หนูจะขึ้นยาวประมาณหัวเข่า แต่ลานที่ใช้ตีข้าวจะไม่มีหญ้า นกก็จะมาลงกินข้าว เมื่อเห็นนก จ้างจะค่อยๆ คลานเข้าไปใกล้จนให้มากที่สุด เมื่อได้ระยะก็จะยิง ปืนที่ใช้ยิงเป็นปืนแก๊ปที่จ้างทำขึ้นมาเองและสามารถเปลี่ยนกระบอกบรรจุดินปืนสำรองได้ทันทีที่ยิง ถ้าหากจ้างถือปืนซ่อนท้ายมอเตอร์ไซด์ออกไปยิงนก จะได้นกมาเกือบทุกครั้ง มีอยู่ครั้งหนึ่งได้มากถึง 19 ตัว นกที่ได้จะเอามาแกงอ่อม อย่าง ทอด ซึ่งก็เหมือนกับฟังพอนจะมีการดื่มสุราเรียกน้ำย่อยก่อนอาหารทุกครั้ง ส่วนการหว่านแหเพื่อหาปลาที่ถาวรไปหว่านแหทั้งกลางวันและกลางคืน กลางวันถ้าไม่มีงานหรืออากาศร้อนมากๆ ก็จะไปหว่านที่น้ำปึง หรือหนองน้ำที่จ้างขุดไว้ และกลางคืนจะไปหว่านหลังจากกินอาหารเย็นเสร็จแล้วก็จะชวนกันไปหว่านที่ฝายแม่น้ำปึงบ้านท่ามะโก๋ หรือฝายพญาอูดที่บ้านหนองตอง บางครั้งก็จะไปชวนพี่สมพล ที่อยู่บ้านแพะไปด้วย เมื่อได้ปลามาส่วนมากจะเอามาแกงตอนเช้า หรือตอนกลางวันและก็จะเรียกคนที่ไปร่วมกันหามากินพร้อมๆ กัน

สำหรับวิไลหากทานอาหารเช้าแล้ว ก็จะส่งลูกไปโรงเรียนและกลับมาทำงานบ้าน เช่น เก็บกวาดบ้าน ล้างถ้วยชาม ซักผ้า เสร็จแล้วก็จะมานั่งแต่งสินค้าที่บ้านของปราณี บางครั้งหากเพื่อนบ้านที่สนิทกันของไปส่งเป็นเพื่อนไปถามเมื่อ (เจ้าทรง) ก็จะไปส่งเพื่อนบ้าน หรือบางครั้งก็จะไปช่วยเพื่อนบ้านที่มาขอไปช่วยงานแต่งดา เช่น เลี้ยงผี สืบชะตา แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ถ้าไม่มีงานเหล่านี้ก็จะนั่งตักแต่งของไป พอได้เวลาเที่ยงๆ ก็จะไปทานอาหารเที่ยงโดยจะเรียกงานมาทานด้วย ถ้างานไม่มาทานก็จะทานคนเดียว อาหารที่ทานมักจะเป็นอาหารที่ทำไว้ในตอนเช้า หากเบื่อก็จะไปซื้อขนมจีน หรือกล้วยต้มมากินที่บ้าน พอประมาณ 16.00 นาฬิกา ก็จะหยุดงานตักแต่งลายเส้น ไปรับกานดาที่โรงเรียน จากนั้นก็จะไปหาซื้อของสดมาไว้ปรุงอาหารในตอนเย็น และประมาณ 17.00 น. จะไปส่ง กานดาไปเรียนพิเศษ แล้วกลับมาประกอบอาหารซึ่งงานก็จะมาช่วยเป็นบางครั้ง หรือไปช่วยงานเอาวัถกลับบ้าน จากนั้นก็จะเดินเล่นพักผ่อนรอเวลาไปรับกานดากลับบ้าน และรับประทานอาหารเย็นพร้อมกัน แต่ถ้าหากวันไหนที่งานไปดื่มเหล้ากับแสวง วิไลก็จะไม่รองานจะทานอาหารและเข้านอนก่อนงาน ส่วนกานดาเป็นเด็กผู้หญิง อายุ 8 ขวบ ตัวเล็กกว่าปกติ เพราะหมอบอกว่าเป็นโรคไตอักเสบ ที่ไตขับสารอาหารที่เป็นประโยชน์บางอย่างออกไปจากร่างกาย จึงทำให้ตัวเล็กกว่าเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกัน กานดาเรียนอยู่ชั้น ป.2 โรงเรียนต้นแก้ว ถึงแม้จะเป็นลูกคนเดียว แต่ทั้งงานและวิไลก็พยายามอบรมสั่งสอนให้กานดาช่วยเหลือตัวเอง และพ่อแม่ เช่น ฝึกให้ล้างถ้วยล้างจาน กวาดบ้าน แต่งตัวไปโรงเรียนเอง กินข้าวเอง ยกเว้นเรื่องซักผ้าที่วิไลต้องทำให้เพราะกานดาขี้เกียจไปที่จะซักผ้าให้สะอาด เมื่อตื่นเข้ามาประมาณ 6 โมงกว่า กานดาต้องแปรงฟันและแต่งตัวเตรียมไปโรงเรียน แต่งตัวเสร็จก็ไปทานอาหารที่วิไลเตรียมไว้ จากนั้นวิไลก็จะไปส่งที่โรงเรียน โดยให้เงินไปวันละ 15 บาท กินข้าว 10 บาท ค่าขนม 5 บาท ซึ่งบางครั้งก็เหลือ ประมาณ 16.00 นาฬิกาเศษ ก็จะกลับบ้านมาแกะข้าวก่อน (ข้าวมือเล็กก่อนมือประจำวัน) ไปเรียนพิเศษ วิไลจะรับกลับจากเรียนพิเศษประมาณ 6 โมงเย็น ทานอาหารแล้วก็อาบน้ำดูทีวีและเข้านอน อย่างไรก็ตามเมื่อเทอมที่สองงานก็ไม่ให้เรียนอีก เพราะสงสารลูกที่ไม่มีเวลาพักผ่อน หรือไม่มีเวลาวิ่งเล่นแบบเด็กๆ

2.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

การหารายได้และการบริหารเงินของครอบครัวงาน ซึ่งงานมีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 6,000-12,000 บาท จากอาชีพรับจ้างทำงานเหล็ก ปะยาง และรับจ้างไถนา ในช่วงฤดูทำนา รายได้ทั้งหมดงานแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกมอบให้วิไลไว้ใช้จ่ายในครอบครัวเป็นค่าอาหาร เครื่องครัว และค่าใช้จ่ายอื่นๆ อีกส่วนหนึ่งงานเก็บรักษาไว้ และใน

ช่วงเดือนกันยายน จำนงได้ขายวัวทั้งคอกได้เงินกว่า 70,000 บาท ซึ่งจำนงก็เก็บรักษาไว้เองที่บ้านคยไม่ยอมฝากธนาคาร หากจะซื้อของใช้เพื่ออำนวยความสะดวก เช่น รถมอเตอร์ไซด์ เครื่องมือช่าง ก็จะซื้อด้วยเงินสดเพราะไม่อยากจะเสียดอกเบี้ยให้กับร้านค้า สำหรับวิไลมีรายได้จากการทำงานตักแต่งลายเส้นประมาณเดือนละ 3,000-4,500 บาท ซึ่งวิไลก็จะเก็บไว้จ่ายในครอบครัวส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเก็บรักษาไว้ใช้ส่วนตัวโดยจะนำฝากธนาคารทุกเดือน จำนงและวิไลเป็นคนที่ประหยัดจึงกินอยู่อย่างง่ายๆ ประกอบกับจำนงเป็นคนที่ชอบหาอาหารธรรมชาติ ฉะนั้นในบางช่วงฤดู จึงแทบจะไม่ได้ซื้ออาหารจากตลาดเลย ส่วนใหญ่ที่ซื้อก็จะเป็นพวกของใช้ในครัวและผักสด ส่วนค่าใช้จ่ายประจำของครอบครัวจำนงได้แก่ ค่าอาหารวันละ 60 บาท ค่าขนมและค่าอาหารไปโรงเรียน 15 บาท ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าเครื่องครัว และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ส่วนค่าสุราของจำนงประมาณเดือนละไม่เกิน 200 บาท เพราะจำนงไม่ได้ดื่มทุกวัน รวมแล้วประมาณเดือนละ 3,500-5,000 บาท ซึ่งค่าใช้จ่ายบางอย่างอาจมากหรือน้อยในบางเดือน

ด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร ครอบครัวจำนงมีลูกสาวคนเดียว อายุ 8 ขวบ เป็นเด็กที่มีความฉลาดและร่าเริง ในการอบรมและดูแลบุตรทั้งคู่จะช่วยกันดูแล แต่ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหน้าที่ของวิไลในการอบรมเรื่องมารยาททางสังคม การไหว้ทักทายผู้ใหญ่ การรู้จักขอบคุณ การไม่รับของจากคนแปลกหน้า รวมถึงสอนการเป็นแม่บ้านแม่เรือน ด้วยการฝึกทำงานบ้านและทำอาหาร กานดาจึงสามารถที่จะช่วยวิไลล้างจาน กวาดบ้าน ถูบ้าน ได้แม้ว่าจะยังไม่สะอาดเท่ากับผู้ใหญ่ แต่ก็ถือว่าได้ปลูกฝังการทำงาน การช่วยเหลือตัวเอง และครอบครัวให้กับลูกแล้ว ในด้านการทำอาหาร กานดาสามารถที่จะทอดไข่เจียวทานเองได้แล้ว แต่วิไลก็จะคอยดูแลและเปิดปิดแก๊สให้ นอกจากนั้นในเวลาซักผ้าวิไลมักจะเรียกกานดามาช่วย เพื่อปลูกฝังให้กานดาที่ละเล็กละน้อย เวลาส่วนใหญ่หากไม่ได้ไปโรงเรียน กานดาจึงมักจะอยู่กับแม่ แต่ในช่วงการทำงานกานดาเองไม่สนใจที่จะเรียนรู้ จึงมักจะไปเล่นตามประสาเด็กแม้ว่าวิไลจะเรียกมาช่วยแล้วก็ตาม นอกจากนี้เวลาเลิกเรียนวิไลมักจะสอบถามเรื่องการเรียนและการบ้านทุกวัน แม้ว่าทอมแรกกานดาจะไปทำการบ้านกับครูที่รับสอนพิเศษก็ตาม ส่วนจำนงมักจะเป็นเพื่อนเล่นให้กับลูกมากกว่าจะอบรมสั่งสอน และมักจะเล่นแรงๆ กานดาจึงมักจะด่าว่าพ่อ โดยจะเรียกชื่อสร้อยของพ่อ เช่น จำนงมีชื่อสร้อยว่า “แหลม” หรือ “นงแหลม” กานดาก็มักจะด่าว่า “ไอ้แหลม” ซึ่งจำนงก็ไม่ได้โกรธลูก โดยทั่วไปกล่าวได้ว่าทั้งจำนงและวิไล ดูแลเอาใจใส่และอบรมสั่งสอนลูกเป็นอย่างดี

สำหรับด้านการปกครอง จำนงในฐานะผู้นำครอบครัวมักจะรวบรวมอำนาจในการตัดสินใจ ความเชื่อมั่นในตัวเองสูงจึงไม่ค่อยฟังเหตุผลของวิไล บางครั้งก็มีการเดียวกัน

บ้างแต่ในท้ายที่สุดวิไลก็จะเป็นฝ่ายยอมทุกครั้งเพราะไม่ยอมมีเรื่องทะเลาะกัน และด้วยที่มีนิสัยเอาแต่ใจตัวเอง หากงานใช้หรือขอให้ทำอะไรก็ต้องรีบทำทันที เพราะไม่อย่างนั้นก็จะบ่นและพาลไปเรื่องอื่นๆ ทุกอย่างจะขวางหูขวางตาไปหมด เช่น ในการทำงานหากงานอยากให้อะไรมาช่วยจับเหล็ก ทาสี หรือไปซื้อน้ำมัน ก็จะตะโกนจากร้านให้วิไลไปช่วย วิไลก็ต้องรีบละจากงานที่ทำไปช่วยงานทันที เพราะไม่ยอมมีปากเสียงกัน พี่สาวของจ่านงถึงกับพูดว่า “ไอ้ของมันใจเมี้ยนหยิ่งลูกกั๋ง” ในการอยู่ร่วมกันวิไลจะให้อิสระแก่จ่านงมากพอสมควร เวลาที่จ่านงไปกินเหล้ากับเพื่อนสนิทและกลับบ้านดึกๆ วิไลก็ไม่เคยว่า เคยถามเพราะเชื่อใจจ่านง แต่ในขณะเดียวกัน บางครั้งหากวิไลมีธุระจะต้องออกไปทำนอกบ้านกับเพื่อนบ้าน จ่านงมักจะพูดกระแหนะกระแหนะอยู่เสมอ อย่างไรก็ตามทั้งคู่ก็มีการปรึกษาหารือกันในกิจกรรมที่สำคัญๆ เช่น การซื้อรถ การวางแผนการเรียนให้ลูก เป็นต้น

สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนต่างๆ วิไลมักจะเป็นตัวแทนของครอบครัวในการเข้าร่วม เช่น การไปพัฒนาหมู่บ้าน การเข้าร่วมประชุมประจำเดือน การไปทำบุญระหว่างเข้าพรรษา การไปช่วยเพื่อนบ้านแต่งดา งานแต่งงาน บ้านใหม่ งานศพ เป็นต้น การไปร่วมงานบางอย่างมีการกำหนดเวลาเช่น การประชุมประจำเดือน มักจะประชุมตอนเช้าประมาณ 7.30-8.00 น. ซึ่งวิไลก็ต้องซื้ออาหารสำเร็จรูปมาให้จ่านงและลูก จากนั้นก็จะไปส่งลูกที่โรงเรียนแล้วกลับมาเข้าร่วมประชุม ส่วนงานอื่นๆ เช่น งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่หากเจ้าภาพมาบอกวิไลก็จะไปร่วมในวันงาน ถ้าสนิทขึ้นมาอีกนึกก็จะไปช่วยเตรียมอาหารด้วย สำหรับจ่านงจะไปร่วมงานเฉพาะเป็นเพื่อนสนิทกับเจ้าภาพ โดยจะเอารถยนต์ไปช่วยขนของที่ใช้ในงานพิธี งานแต่งงาน อีกกิจกรรมหนึ่งที่จ่านงจะเข้าร่วมคือ การทำบุญทอดผ้าป่า ซึ่งจ่านงมักจะไปร่วมกับกลุ่มหนุ่มสาวซึ่งมีพรรคพวกไปร่วมกันหลายคน มีการดื่มเหล้า และพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน และจ่านงมักจะนำอุปกรณ์เครื่องมือไปช่วย เช่น เมื่อสงกรานต์ที่ผ่านไปมา มีการทอดผ้าป่าและมีการทำบุญไม้ค้ำ จ่านงก็จะไปร่วมกับกลุ่มหนุ่มสาวจัดทำไม้ค้ำ และร่วมขบวนแห่ไม้ค้ำไปจนถึงวัดนอกจากนี้จ่านงยังเข้าร่วมกิจกรรมที่วิไลไม่สามารถเป็นตัวแทนได้ เช่น การไปนอนเฝ้าที่บ้านศพ เพราะหากไม่ไปก็จะมีค่าปรับ 100 บาท หรือถ้ามีธุระจริงๆ จะจ้างเพื่อนบ้านไปนอนเฝ้าก็ได้ โดยมีการจ้างเฝ้า 60 บาท

ด้านการดูแลสุขภาพและห้วงโยยามเจ็บป่วยในครอบครัว ทั้งจ่านงและวิไลมีสุขภาพโดยทั่วไปแข็งแรง แต่ก็ยังมีบางครั้งที่เกิดการเจ็บป่วย ช่วงที่วิไลไม่สบาย จ่านงก็ต้องทำอาหารเอง เอาข้าวไปต้มเอง ส่วนลูกก็ฝากให้พี่สาวไปส่งโรงเรียน รวมถึงดูแลเรื่องอาหารและยาให้กับวิไล ส่วนจ่านงไม่เคยเจ็บป่วย แต่มักจะบาดเจ็บจากการขี่รถแข่ง บางครั้งรักษา 2-3 วันก็จะหาย แต่เมื่อต้นเดือนตุลาคม 2543 จ่านงเอารถแข่งไปขี่ในป่าออบขาน และเกิดอุบัติเหตุ

รถล้มกระแทกกับก้อนหินทำให้ข้างปากแตก แขนถลอก และรู้สึกปวดหัววิไลจึงพาไปเช็คระบบสมองที่โรงพยาบาล หมอบอกว่าไม่เป็นอะไร ทำให้ทั้งคู่รู้สึกสบายใจมากขึ้น ส่วนกานดาถูกสาวคนเดียวกับครอบครัว เคยไปนอนโรงพยาบาลเมื่อกกลางเดือนกันยายน ด้วยโรคไตอักเสบ มีอาการบวมทั้งตัว มีไข้ และความดันโลหิตสูงเมื่อร้องไห้ ทั้งวิไลและจ่านงต้องผลัดเปลี่ยนกันไปนอนเฝ้า โดยเฉพาะวิไลแทบจะไม่ได้พักผ่อน กานดาต้องอยู่โรงพยาบาลหลายวันกว่าจะได้กลับบ้าน

ด้านนันทนาการหรือการผ่อนคลายความเครียดจากการทำงานของครอบครัวจ่านง มักจะไม่มีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน นอกจากการนั่งดูทีวีหลังจากทานอาหารเย็น จ่านงมักจะพักผ่อนด้วยการกินเหล้าบ้านเพื่อนหรือไปกินร้านกับเพื่อนๆ หรือไปเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนที่มีความสนุกสนาน เช่น การทอดผ้าป่า การไปร่วมงานแต่งงาน หรือทำบุญบ้านญาติต่างหมู่บ้าน หรือเดินเล่นแถวหน้าบ้าน หรือการไปยิงนก ทอดแห รวมถึงการไปหาอาหารตามธรรมชาติในเวลาที่ไม่มีงานหรือเวลาที่ไม่รู้จะทำอะไร ส่วนวิไลจะพักผ่อนด้วยการเดินเล่นและพูดคุยกับเพื่อนบ้าน การไปเดินซื้อของที่ตลาดนัดในเช้าวันอาทิตย์ที่หน้าวัดถวายและเย็นวันพุธที่บ้านป่าหมาก หรือหากมีการแข่งกีฬาในตอนเย็นที่หน้าวัดก็จะออกมาดูกีฬา

2.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเครือญาติ

ครอบครัวจ่านงมีการนับถือญาติทั้งสองฝ่าย โดยมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เช่นความร่วมมือกับญาติฝ่ายวิไลของครอบครัวจ่านงมีน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีเลย เพราะพ่อแม่และพี่ของวิไลไม่ค่อยชอบจ่านง เนื่องจากว่าเมื่อสามปีที่แล้วจ่านงและวิไลทะเลาะกันและรุนแรงถึงกับเลิกกัน แต่จ่านงก็ตามไปขอขาคินดี วิไลเห็นแก่ลูกที่ยังเล็กกลัวจะขาดความอบอุ่นก็ยอมกลับมาใช้ชีวิตร่วมกับจ่านงอีก แต่พ่อแม่ของวิไลก็พูดไว้ว่า อย่าให้เกิดเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นอีก

ส่วนกับญาติของจ่านงที่อยู่ใกล้เคียงกันมีความร่วมมือกันหลายด้าน เช่น ด้านการหาอาหารตามธรรมชาติกับนิพนธ์ซึ่งเป็นพี่เขย หรือร่วมมือกับญาติพี่น้องในการให้ความช่วยเหลือญาติ ซึ่งเป็นต้องของพ่อที่สติไม่สมประกอบ จ่านงจะให้ความช่วยเหลือด้านอาหารการกิน ส่วนพี่สาวคนอื่นจะช่วยให้เงินเล็กๆ น้อยๆ ไร่ซื่อบุหรี เมียง และซักเสื้อผ้าให้เป็นต้น นอกจากนี้ยังร่วมมือกันในการทำบุญตามประเพณี เช่น การที่จ่านงร่วมกับพี่สาวสร้างชั้นวางของ ถวายที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้พ่อแม่และแม่

ด้านการช่วยเหลือกันระหว่างเครือญาติ จ่านงเคยทำนามาก่อนแม้ว่าปีที่แล้วเขาจะปรับที่นาไปเป็นสวนลำไย แต่จ่านงก็ยังช่วยทำนาให้กับพี่สาว 2 คน ที่มีที่นาติดกัน

นอกจากนั้นในระหว่างที่อยู่ร่วมกัน พี่สาวของจ่านงยังเป็นที่ปรึกษา ที่ระบายความในใจของน้องๆ เช่น ช่วงที่จ่านงไปติดผู้หญิง วิไลซึ่งเป็นน้องสะใภ้ก็มักจะระบายให้พี่สาวของจ่านงฟัง และพี่สาวยังช่วยวิไลตามหาจ่านงตามบ้าน และที่ต่างๆ ที่คิดว่าจ่านงจะไป รวมถึงอบรมสั่งสอนให้จ่านงรักและรับผิดชอบครอบครัวให้มากกว่านี้ ในช่วงที่ครอบครัวมีการทะเลาะกัน พี่สาวของจ่านงก็จะไปช่วยห้ามปราม และดูแลหลาน ขณะเดียวกันจ่านงมักจะช่วยญาติพี่น้องในการซ่อมรถ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ทั้งงานไม้ และงานเหล็ก เพราะมีความรู้ และเครื่องมือครบครัน แต่ก็ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของจ่านง ขณะนั้นด้วย หากไม่พอใจหรืออารมณ์เสียเขาก็จะไม่ทำ ให้ ส่วนการช่วยเหลือด้านการเงิน จ่านงไม่ได้ช่วยเหลือพี่น้องมากนัก หากจำเป็นจริงๆ และไม่สามารถไปหยิบยืมจากคนอื่นได้แล้ว พี่สาวจึงมักจะยืมจากวิไล ทำให้พี่สาวและวิไลสนิทกันมาก

ด้านความขัดแย้งระหว่างเครือญาติจ่านงซึ่งได้รับมรดก “บ้านเก๊า” หรือบ้านที่ได้รับมรดกจากพ่อแม่ ซึ่งมีสิ่งปลูกสร้างอื่นรุกล้ำในที่ของพี่สาว และจ่านงยังไม่ยอมรื้อ จึงมักจะขัดแย้งกันในเรื่องการแบ่งที่ดิน เพราะพี่สาวอยากจะขยายบ้านให้กว้างกว่าเดิม แต่ไม่สามารถทำได้ จึงเป็นความขัดแย้งเล็กๆ ที่หากว่าใครพูดขึ้นมาก็มักจะทะเลาะกันในระหว่างจ่านง และพี่สาวโดยเฉพาะวันดี อีกเรื่องหนึ่งที่จ่านงขัดแย้งกับพี่สาวคือ ช่วงที่จ่านงไปติดผู้หญิงซึ่งมาทำงานในหมู่บ้าน วันดีซึ่งรัก และเป็นห่วงว่าครอบครัวของน้องจะแตกแยก จึงแนะนำให้วิไลตามจ่านงว่าไปไหนบ้าง อีกทั้งไปต่อว่าผู้หญิงที่จ่านงไปติดพัน ทำให้จ่านงไม่พอใจที่วันดีไปยุ่งกับชีวิตครอบครัวของตัวเอง และกลับมาทะเลาะจะทำร้ายวันดี ญาติพี่น้องต้องออกมาห้ามกัน นอกจากนี้ยังมีเรื่องขัดแย้งเกี่ยวกับการที่จ่านงมักต่อว่า ญาติพี่น้องในเรื่องการยืมของไปใช้ทั้งเครื่องมือช่าง และของใช้ในบ้าน การขัดแย้งกันอีกประเด็นหนึ่งคือ การที่เบ็ดของจ่านงมักไปจโมยกินข้าวหมา (ข้าวเหนียวที่แช่เตรียมไว้หนึ่ง) ของวันดี แม้ว่าวันดีจะได้พยายามป้องกันแต่ถ้าผลเมื่อไหร่ เบ็ดก็จะเข้าไปกินทำให้ทั้งคู่มักทะเลาะกัน

การแข่งขันระหว่างญาติพี่น้องและเครือญาติด้านต่างๆ เช่น อาชีพ ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวจ่านงไม่ชัดเจน เพราะจ่านงเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่มั่นคง มีรายได้สม่ำเสมอ และยังใช้จ่ายอย่างประหยัด จึงมักจะซื้อของใช้เพื่ออำนวยความสะดวกภายในบ้านด้วยเงินสด แต่สำหรับพี่สาว ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า เพราะมีรายได้หลักจากสามีคนเดียว และไม่สม่ำเสมอ อีกทั้งค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันก็มากกว่า มักพูดเสมอว่าที่จ่านงมีฐานะดีในวันนี้ เพราะมรดกที่พ่อแม่ทิ้งไว้ให้ ทั้งๆ ที่ก่อนเสียชีวิตพ่อสั่งไว้ว่า เงินที่เหลือจากการจัดงานศพ ให้แบ่งเท่าๆ กันแต่น้องชายเก็บไว้และแบ่งให้พี่ๆ คนละ 10,000 บาทเท่านั้น

2.3.4 ระบบคิดของครอบครัว

ในการประกอบอาชีพครอบครัวของจำนงมุ่งมั่นที่จะหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ส่วนตัวของจำนงเองเป็นคนที่ทำงานหนักเพื่อสร้างฐานะ ด้วยเหตุที่มีความรู้ต่ำ และไม่มีฝีมือทางด้านการแกะสลัก เพราะนิสัยใจร้อน หงุดหงิดง่าย จึงมักที่จะทำงานที่ใช้แรงกายเข้าแลก แต่จำนงเป็นคนที่ฉลาด มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จึงทำให้มีความสามารถหลายอย่าง เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างเหล็ก ปะยาง รวมถึงการซ่อมเครื่องมือเล็กๆ น้อยๆ รายได้ที่เข้ามาจำนงจะเก็บออมโดยไม่ฝากธนาคาร

ด้านการดำรงชีวิต จำนงใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด อาจกล่าวได้ว่าครอบครัวของจำนงไม่เคยซื้อของจากห้างสรรพสินค้า เสื้อผ้าและของใช้จะซื้อจากตลาดนัดที่จัดขึ้นหน้าบ้าน ในเช้าวันอาทิตย์เย็นวันพุธที่บ้านป่าหมาก และเช้าวันเสาร์ที่ภาคั่ว อำเภอสันป่าตอง ซึ่งจำนงมักจะไปทุกวันเสาร์ เพื่อดูการซื้อขายวัว เพื่อทราบความเคลื่อนไหวของราคาวัวที่ตลาดทุ่งฟ้าบด (ภาคั่ว) วิถีชีวิตของครอบครัวจำนงมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ทั้งการแต่งตัว และอาหาร เวลาทำงานอยู่กับบ้านจะใส่กางเกงขาสั้น เสื้อยืด หรือกางเกงขายาวเก่าๆ เสื้อยืดลายพรางทหาร ส่วนวิไลก็จะใส่กางเกงหลวมๆ เสื้อยืด เวลาไปออกงานก็จะใส่กางเกงสแลคหรือผ้าถุง แล้วแต่ความเหมาะสมกับกิจกรรม ส่วนอาหารครอบครัวของจำนงจะชอบทำอาหารพื้นเมืองต่างๆ และมักจะทำไว้กินมากกว่าหนึ่งมื้อ อาหารส่วนใหญ่ก็จะได้จากการซื้อร้านของชำประเภทผัก ส่วนเนื้อจำนงจะหาจากธรรมชาติ เช่น นก ปลา หอย ปู พังพอน เป็นต้น รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำงานของจำนงที่มีอาชีพเป็นช่างเหล็ก และปะยางรถประจำหมู่บ้าน ในการบริหารเงินจำนงจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นทุนสำรอง อีกส่วนจะมอบให้วิไลไว้ใช้จ่ายภายในครอบครัว สำหรับความสัมพันธ์ในครอบครัวของจำนงไม่ค่อยราบรื่นเท่าใดนักเพราะจำนงเป็นคนอารมณ์ร้อน มุทะลุเอาแต่ใจตัวเองทั้งสองคนเคยเลิกร้างกัน 2 ครั้ง ครั้งแรกเกิดจากความขี้โมโหและอารมณ์ร้อนของจำนง ครั้งที่สองเกิดจากการที่จำนงไปติดพันผู้หญิง และถึงแม้จะอยู่ด้วยกันมาหลายปีจนมีลูกอายุ 8 ขวบ แต่ทั้งคู่ก็ยังไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ กับญาติฝ่ายวิไลความสัมพันธ์ไม่ดีนัก เพราะเมื่อครั้งที่จำนงเลิกกับวิไลครั้งแรกได้มีการโต้เถียงกันระหว่างจำนงกับพ่อตา เรื่องพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของจำนง และพ่อตาได้ประกาศห้ามจำนงไปเหยียบบ้าน ทำให้ญาติๆ ฝ่ายวิไลไม่ค่อยชอบจำนงมากนัก ด้านความสัมพันธ์กับญาติฝ่ายจำนงเองก็ไม่ค่อยราบรื่นเช่นกัน เพราะความเป็นคนที่เอาแต่ใจ พุดชวานผ่าซาก และบางครั้งก็ดูเหมือนเป็นคนขี้เหนียว

ไม่ค่อยที่ช่วยเหลือญาติพี่น้องในเรื่องการเงิน หรืออื่นๆ ทั้งๆ ที่สามารถจะช่วยเหลือได้ (การช่วยเหลือจะขึ้นอยู่กับอารมณ์ขณะนั้นอยากช่วยก็ช่วย) แต่ความเป็นพี่น้องกัน พี่ ๆ ก็จะไม่ถือสาيلمองว่าอย่างไรก็ยังเป็นน้อง กับเพื่อนบ้านก็ เช่นกัน งานจะไม่สนใจใครอยากทำอะไรก็ทำ ไม่สนใจแม้ว่าจะเป็นผู้นำหมู่บ้านก็ตาม

วิถีชีวิตและความสัมพันธ์หลังการเปลี่ยนอาชีพ

การศึกษาความสัมพันธ์ของเกษตรกรทั้งสามครอบครัวพบว่า วิถีชีวิตของครอบครัวบางอย่างได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการเปลี่ยนอาชีพเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง จึงส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ของสังคมซึ่งรวมถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วย หากย้อนกลับไปดูวิถีชีวิตของเกษตรกรที่เริ่มต้นในฤดูทำนามักจะรอให้ฝนตกจึงจะได้ออกไปไถนา ดำนา พ่อบ้านต้องตื่นแต่เช้า แบกจอบจูงควายไปไถนา หรือมีฐานะหน่อยก็จะใช้รถไถนาเดินตาม พอสายๆ แม่บ้านก็จะเอาอาหารเข้าไปป้อนไถนาส่ง ไถนาเสร็จก็จะกักน้ำขังหรือคองดินให้หญ้าเน่ากลายเป็นปุ๋ย ระหว่างนี้พ่อบ้านก็จะปั่นคันทนาเพื่อให้กักน้ำได้ดี พวกผู้หญิงหรือแม่บ้านก็จะไปเอามือเอาริมเพื่อนบ้านส่วนลูกที่ยังเล็กก็จะช่วยงานปักกวาดบ้าน ไปซื้อของให้แม่ ลูกชายที่โตพอจะเป็นแรงงานได้ก็จะไปช่วยพ่อไถนา ลูกสาวก็จะไปเอามือเอาริม เป็นลูกมือทำอาหารช่วยแม่ เมื่อเสร็จจากการทำนาก็จะปลูกผัก ไร่กิน เก็บคา ใบตองตึงมาซ่อมแซมบ้าน หรือไปรับจ้างในเมือง หรือเลี้ยงสัตว์ใช้งาน เช่น วัว ควาย หมู เป็นอาชีพเสริมจนกว่าจะถึงฤดูทำนาใหม่ ด้านการปกครองพ่อบ้านจะมีอำนาจตัดสินใจและเป็นผู้นำครอบครัว ส่วนแม่จะเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้าน และหารายได้เสริมมาช่วยครอบครัวอีกทางหนึ่ง ด้านการพัฒนา มักจะเป็นหน้าที่ของพ่อบ้านหรือลูกชายที่โตแล้ว เช่น การไปพัฒนาถนน ขุดลอก คูคลองส่งน้ำ แต่ส่วนใหญ่กิจกรรมระดับหมู่บ้านหรือชุมชน มักจะร่วมกันทั้งชายและหญิง สำหรับด้านนันทนาการจะใช้โอกาสในการประกอบพิธีกรรมระดับครอบครัว และชุมชน เป็นเวลาผ่อนคลายอารมณ์และพิธีกรรมตามประเพณียังเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มาพบปะ พูดคุย หยอกล้อ และพัฒนาไปสู่การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวในที่สุด

แต่หลังจากการเปลี่ยนมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการแกะสลัก ของตกแต่งบ้าน และสินค้าประเภทแอนติคแล้ว การทำไร่นาเป็นงานหนักที่ไม่คุ้มค่ากับเวลาและเงินทุน ประกอบกับที่ดินมีราคาสูงชาวนาส่วนใหญ่จึงได้ขายที่นาให้นายทุนทำโครงการหมู่บ้านจัดสรร เงินที่ขายที่นาได้นำไปใช้จ่ายซื้อเครื่องใช้อำนวยความสะดวก แบ่งให้ลูกไปลงทุนค้าขายสินค้าแกะสลัก บางส่วนที่รู้จักคุณค่าของเงินใช้จ่ายอย่างประหยัดก็มีชีวิตอยู่ได้อย่างสบาย แต่บางคนที่ใช้จ่ายสุร่ยสุร่าย เช่น กินข้าวตามร้านอาหาร ดื่มสุราต่างประเทศ เล่นการพนัน ซื้อรถมาขับ หรือ

เอาไปลงทุนในธุรกิจที่ตัวเองไม่ชำนาญพอ ก็ขาดทุนและเป็นหนี้สิน ต้องขายบ้านที่ดินเพิ่ม หรือไม่ก็ต้องหลบหนีหน้าเจ้าหนี้ไปจากหมู่บ้านก็มีตัวอย่างหลายราย จากสภาพการณ์ดังกล่าว ทำให้ชุมชนชนบทกลายเป็นชุมชนที่เจริญมากขึ้น บ้านเรือนสมัยใหม่ถูกสร้างขึ้น มีร้านค้าขาย หัตถกรรมผุดขึ้นเป็นดอกเห็ด ระบบสาธารณูปโภคถูกพัฒนาปรับปรุงขึ้นด้วยเป็นนโยบายของรัฐบาล ให้ชุมชนนี้เป็นสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวของจังหวัด จึงต้องมีสิ่งเหล่านี้คอยบริการ นักท่องเที่ยวจากทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศได้แวะเวียนเข้ามาเยี่ยมชมอุดหนุนซื้อหา สินค้าอย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่เคยมีแต่ชาวบ้านเริ่มมีคนแปลกหน้าเข้ามาอยู่อาศัยร่วมด้วย โดยมาในรูปแบบของแรงงาน เจ้าของร้านค้า รับส่งสินค้าและพัสดุรวมถึงการมาค้าขายแบบเข้ามาเย็นกลับ รวมถึงคนรุ่นใหม่ของชุมชนที่ได้รับการศึกษาที่ดีขึ้นได้เปลี่ยนไปประกอบอาชีพรับราชการ และบริษัทมากขึ้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนจึงเปลี่ยนไปจากการทำงานที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ หรือการทำงานที่สอดคล้องกับฤดูกาลก็เปลี่ยนไปเป็นการพึ่งพานักท่องเที่ยวและระบบเศรษฐกิจโดยรวม เพราะงานแกะสลักสามารถทำในร่มไม้ ใต้ถุนบ้าน หรือเพิงที่สร้างขึ้นมาอย่างง่ายๆ ได้ ฝนจะตกแดดจะออกไม่ใช่อุปสรรคแต่อย่างใด หากช่วงไหนเศรษฐกิจโดยรวมดี มีนักท่องเที่ยวมาจับจ่ายซื้อสินค้ามาก รายได้จากการทำงานก็จะมากขึ้นตามไปด้วย

ส่วนบทบาทของสมาชิกแต่ละคนในการทำงาน ก็มีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้นพ่อเป็นช่างแกะสลัก แม่ตกแต่งสินค้าแอนติค ลูกวัยรุ่นรับจ้างทั่วไป หรือมีหน้าที่เรียนหนังสือ และช่วยงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ ภายในบ้าน รายได้ที่ลูกหามาได้เป็นรายได้ส่วนตัวที่มีสิทธิใช้จ่ายตามความพอใจ ซึ่งต่างจากเดิมที่ลูกของเกษตรกรทำงานสร้างรายได้ให้กับพ่อแม่ อาจจะแบ่งไว้ใช้จ่ายส่วนตัวบ้านเล็กน้อย ด้านการขัดเกลาทางสังคมก็เช่นกันเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวมีบทบาทด้านการขัดเกลาทางสังคมสมาชิกในครอบครัวลดลง โดยมักมอบหมายให้กับสถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียน วัด กลุ่มเพื่อน หรือสื่อสารมวลชนแทน ทั้งนี้เนื่องจากการประกอบอาชีพในสังคมใหม่ ต้องใช้เวลาและการทุ่มเทเพื่อสร้างรายได้ให้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย จึงเกิดความเครียดมากกว่าอาชีพด้านการเกษตร อย่างไรก็ตามเชื่อว่าพ่อแม่จะไม่มี การขัดเกลาทางสังคมบุตรหลานเลยก็หาไม่อย่างน้อยที่สุดมีการฝึกให้ทำงานบ้าน มารยาททางสังคมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมในสังคม รวมถึงการฝึกอาชีพที่พ่อแม่ยึดทำอยู่ แต่ผลที่ได้มักไม่เป็นที่พอใจสำหรับพ่อแม่เท่าใดนักเพราะ บุตรหลานมักจะไม่ได้ใส่ใจอีกทั้งการแกะสลักเป็นงานช่างฝีมือที่ต้องใจรัก และความชอบเป็นพื้นฐาน ใช้การฝึกและความอดทน จึงจะประสบความสำเร็จ ดังนั้นหากบุตรหลานไม่ใส่ใจ คบเพื่อนฝูงเที่ยวเล่นการฝึกจึงไม่สำเร็จ พ่อแม่เองก็ไม่สามารถจ้ำจี้จ้ำไชได้เพราะต้องทำงานหารายได้และเด็กรุ่นใหม่ซึ่งได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี ไม่เคยทำงานหนัก หรือได้ร่วมรับรู้ความยากลำบากในการดำรงชีวิตของครอบครัวจึง

มีความอดทนไม่พอ เมื่อถูกบังคับมากๆ ก็จะละทิ้งงานไป พ่อแม่จึงเกิดความท้อแท้และปล่อยให้เป็นอิสระของบุตรหลานที่จะดำเนินชีวิตเอง เหตุผลอีกประการหนึ่งการขัดเกลาของพ่อแม่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะ การที่พ่อแม่ได้ผลักดันลูกออกจากครอบครัวตั้งแต่เล็กๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น รวมถึงการมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันมีน้อย จึงทำให้บุตรหลาน เชื่อถือครูอาจารย์ เพื่อน และสื่อต่างๆ มากกว่าคำสั่งสอนอบรมของพ่อแม่และสมาชิกในครอบครัว

นอกจากนี้การประกอบอาชีพใหม่ยังทำให้สมาชิกมีกิจกรรมร่วมกันน้อยกว่าเดิม เช่น การทำบุญตามความเชื่อ และการทำบุญตามประเพณี ผู้ชายมักจะมอบให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิงและผู้สูงอายุ ฉะนั้นเวลาไปทำบุญที่วัดในวันพระจึงพบว่าผู้หญิงมีจำนวนมากกว่าผู้ชายหรือการพัฒนาชุมชนในลักษณะที่เป็นงานก่อสร้าง มักจะมีการจ้างช่างมืออาชีพจากต่างหมู่บ้านมาทำ เพราะ ผู้ชายจะห่วงเรื่องการทำงานที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวมากกว่าเรื่องอื่นๆ สำหรับด้านการดำรงชีวิต อาหารส่วนใหญ่ได้มาจากการซื้อหาจากตลาด ร้านค้าของชำภายในหมู่บ้าน และพ่อค้าแม่ค้าเริ่มมากกว่าจะหาเอาตามธรรมชาติเช่นเมื่อครั้งในอดีต เนื่องจากอาชีพใหม่ให้รายได้ที่มากกว่าการใช้เวลาไปหาอาหารตามธรรมชาติจึงเป็นการเสียเวลาและไม่คุ้มค่า หากแต่พยายามทำงานให้มากเพื่อที่จะได้มีรายได้มากซึ่งหมายถึงการที่จะสามารถซื้อหาอาหาร และเครื่องอุปโภคบริโภคตามต้องการได้เช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป จึงมีวิถีชีวิตบางส่วนที่ยังคงอยู่ เช่น บทบาทของผู้ชายยังเป็นผู้ในครอบครัว ที่มีหน้าที่เป็นกำลังหลักในการหารายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว ผู้ชายจึงมีอำนาจในการตัดสินใจ และจัดการเรื่องการเงินที่หามาได้ โดยมีผู้หญิงเป็นผู้ช่วยดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมถึงความเป็นอยู่ของสมาชิกทุกคนในครอบครัว ด้านความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีที่สามารถทำให้คนเจ็บป่วย ไม่สบาย จึงต้องมีพิธีเลี้ยงผี สะเดาะเคราะห์ เป็นต้น ซึ่งเป็นรูปแบบวิถีชีวิตที่มีมาแต่เดิม หรือวิถีชีวิตบางส่วนก็เปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบ แต่เนื้อหาสาระบางอย่างก็ยังคงอยู่ เช่น การทำบุญสลากภัตซึ่งเป็นงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต เคยเป็นงานบุญระดับชุมชนที่มีความสำคัญมีพิธีกรรมถึง 2 วัน คือวันแตงดาและวันถวายนาน วันแตงดา หรือวันดาเป็นวันที่ชาวบ้านจะเตรียมของที่จะให้ในพิธีทำบุญในวันรุ่งขึ้น ในวันนี้จะมีเพื่อนและญาติพี่น้องจากต่างหมู่บ้านมาร่วมทำบุญ มีการทำอาหารและเครื่องดื่มจัดเลี้ยงเพื่อนและญาติพี่น้องจากต่างถิ่นอย่างตึกกรั้น สนุกสนานแต่ละบ้านก็เปิดเครื่องเสียงกระหึ่ม พอรุ่งเช้าอีกวันก็จะมีคนนำสิ่งของที่จะทำบุญใส่ภาชนะที่สานเป็นตะกร้า โดยจะจดบันทึกรายชื่อผู้ที่ต้องการทำบุญให้ใส่ในภาชนะด้วย จากนั้นได้รวบรวมปลายตะกร้าที่สานมีกรวยดอกไม้เสียบไว้ข้างบน สิ่งของที่ทำบุญ

เคยมีความพิถีพิถันจัดตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงาม หรือตะกร้าที่บรรจุงานอย่างงดงาม ก็เปลี่ยนมาเป็นสินค้าที่เกิดจากกระบวนการอุตสาหกรรม เช่น ถังพลาสติก เครื่องกระป๋อง เป็นต้น เนื่องจากเป็นงานบุญระดับชุมชนทุกครอบครัวจะทำเหมือนกันหมด คนจึงมีจำนวนมากต้องมีการบันทึกและจับสลากว่าของที่ทำบุญจะมีพระสงฆ์ที่นิมนต์จากวันต่างๆ รูปไหนจะได้เป็นผู้ทำพิธี ให้ศีลให้พร แต่ปัจจุบันมีพิธีกรรมถูกต้องเหลือแค่ครั้งวัน ไม่มีการเลี้ยงเพื่อนและญาติจากต่างหมู่บ้าน พอถึงวันกำหนดทำบุญแต่ละคนก็จะทยอยนำของไปบุญ เสร็จแล้วก็จะไปนั่งทำงานต่อ ทำให้คุณค่าและความงดงามที่แฝงอยู่กับกระบวนการในการทำบุญหมดไป

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว ดังได้กล่าวมาบ้างแล้วข้างต้นว่า บทบาทของสมาชิกด้านการทำงานมีลักษณะเฉพาะตัว นั่นคือแต่ละคนก็มีวิถีทางของตัวเอง เช่น พ่อบ้านทำงานแกะสลัก แม่บ้านตกแต่งลายเส้น ทำสี ลูกไปรับจ้าง หรือไปเรียนหนังสือ มีเวลาสำหรับร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กันน้อย จะมีก็แต่ช่วงทานอาหารเช้า-เย็น และดูทีวีร่วมกันเท่านั้นซึ่งไม่เพียงพอในอดีตทุกกิจกรรม สมาชิกในครอบครัวจะมีส่วนร่วมด้วยทุกครั้งไม่มากก็น้อย ยกตัวอย่างเช่น การทำอาหาร พ่อบ้านจะเป็นผู้ไปเตรียมฟืนหรือถ่านมาให้แม่บ้าน ลูกสาวก็จะคอยช่วยเหลือแม่เป็นลูกมือคอยหยิบจับของ หรือไปซื้อของที่จำเป็นให้ แต่ปัจจุบันมีการใช้เตาแก๊ส ก็ตัดงานของพ่อบ้านไป ลูกสาวก็ไม่ค่อยสนใจโดยให้เหตุผลด้านการเรียน เป็นข้ออ้างในการไม่ช่วยแม่ทำงานบ้าน ลูกชายยังไม่ต้องพูดถึงเพราะงานบ้านถือว่ามีหน้าที่ของผู้ชายที่ต้องทำ หรือการทำบุญในอดีตผู้ชายจะเป็นผู้คอยช่วยเหลือในการเตรียมของทำบุญ เช่น ขุดมะพร้าวทำกะทิ เตรียมสิ่งของที่จำเป็นอื่นๆ ผู้หญิงก็จะนั่งทำขนมอาหาร เด็กก็จะคอยช่วยเหลือหยิบจับของ คอยวิ่งซื้อของให้ ปัจจุบันก็เป็นหน้าที่ของผู้หญิงหรือไม่ก็ไปซื้อจากตลาดหรือแม่ค้าไม่ต้องมานั่งทำ ซึ่งส่งผลให้กิจกรรมที่สมาชิกจะได้ร่วมกันทำมีน้อยลง เมื่อมีกิจกรรมร่วมกันน้อย ทำให้ความเข้าใจ ความเห็นใจ ความสมัครสมานสามัคคีมีน้อยลง หากมีสมาชิกคนใดทำเรื่องเสียหาย หรือทำผิดพลาดจึงมักได้รับการติเตียน ก่อให้เกิดความขัดแย้งและทะเลาะกัน

ด้านความขัดแย้งภายในครอบครัวส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากความเครียดทางเศรษฐกิจ รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็น เช่น ค่าอาหาร ค่าสาธารณูปโภค ได้แก่ ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าฌาปนกิจศพ แต่บางส่วนเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่น่าจะเกิดขึ้น หรือสามารถควบคุมได้ เช่น ค่าสุรา ค่าผ่อนชำระสินค้าประเภทอำนวยความสะดวก ได้แก่ ค่าผ่อนชำระวีดีโอ เครื่องทำน้ำอุ่น รถมอเตอร์ไซด์คันที่ 2 เป็นต้น ค่าใช้จ่ายเหล่านี้มีทั้งค่าใช้จ่ายประจำเดือน และค่าใช้จ่ายประจำวัน ดังนั้นทุกวันหัวหน้าครอบครัวจึงต้องทำงานหาเงินให้ได้ เพราะค่าใช้จ่ายมารออยู่แล้ว หัวหน้าครอบครัวบางคนจึงเกิดความเครียดหรือหงุดหงิด และแสดงออก

ต่างกัน เช่น บางคนโมโหร้าย บางคนเจิบขริม เป็นต้น แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกคนแสดงออกเหมือนกันคือ ใช้สุราเป็นที่ดับทุกข์ถึงแม้ว่าจะมีราคาสูงและช่วยได้ชั่วคราวก็ตาม การดื่มสุรายังเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งด้านอื่นๆ อีกด้วย เช่น ดื่มสุราแล้วเจ้าชู้ กลับบ้านดึกๆ พอรุ่งเช้าตื่นสายทำงานได้ไม่เต็มที่ เป็นต้น นอกจากสาเหตุด้านเศรษฐกิจแล้ว ความขัดแย้งภายในครอบครัวยังมีสาเหตุมาจากสมาชิกแต่ละคนคิดหวังในพฤติกรรมของคนในครอบครัว เช่น พ่อแม่คิดหวังในตัวลูกชายที่ติดยาบ้า ไม่หางานทำเป็นหลักแหล่งต้องขอเงินแม่ใช้ทั้งที่อยู่ในวัยที่สามารถทำงานเลี้ยงตัวเองได้แล้ว รวมถึงการคบเพื่อนไม่ดี ถูกไล่ออกจากโรงเรียน หรือลูกคิดหวังในตัวพ่อแม่ที่ทำตัวไม่ดี เป็นที่นิทาของเพื่อนบ้านไม่เป็นแบบอย่างที่ดีของลูกๆ เช่น กินเหล้าทุกวัน เล่นการพนันถึงกับขายสมบัติส่วนตัว คบชู้ โกงแซร์ ขยายยาบ้า เป็นต้น หรือแม่แต่สามีและภรรยาที่คิดหวังในตัวของคนและกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า “ถ้าคืน (กลับไปเหมือนเดิมก่อนแต่งงาน) ได้ แลเมเงินเป็นแสนเจ้าก้อจะคืน)

ในประเด็นของความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย เกิดการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างชัดเจนในอดีตที่เป็นสังคมเกษตรกรรมญาติพี่น้องจะช่วยกันทำนาด้วยการเอามือเอารำ การซ่อมแซมบ้านเรือน หรืองานเล็กๆ น้อยๆ มักจะขอแรงกันปากเปล่า ถึงเวลาอาหารก็ทำข้าวปลาอาหารมาเลี้ยงดูกันเท่านั้น นั่นเพราะสังคมเกษตร การทำนามีวัตถุประสงค์หลัก คือ ให้มีข้าวไว้บริโภคสำหรับสมาชิกทุกคนอย่างเพียงพอตลอดปี อาจจะขายบางส่วนเพื่อทำบุญ หรือเป็นค่าใช้จ่ายเล็กน้อย แต่หากปีไหนได้ข้าวน้อยไม่พอขาย ก็จะเก็บไว้บริโภคทั้งหมด ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ก็จะได้จากการขายสัตว์เลี้ยง เช่น หมู ไก่ วัว ควาย เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้การพึ่งพาแรงงานในชุมชนด้วยระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานต่อแรงงานจึงมีความสำคัญ การช่วยเหลือเกื้อกูล การถนอมน้ำใจ การสร้างความรัก ความสามัคคีระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน ใกล้เคียงจึงมีความสำคัญกว่าเงินตรา และเหนือสิ่งอื่นใดเป็นหลักประกันว่า ในฤดูทำนาปีหน้ายังมีคนมาช่วยเหลือเอามือเอารำ หรือมาแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างกัน แต่ปัจจุบัน การทำงานเกษตรกรรมมีวัตถุประสงค์หลักประการเดียว คือ หารายได้หรือเงิน เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเป็นกับข้าว อาหาร เสื้อผ้า รวมถึงเป็นค่าใช้จ่ายทุกอย่างภายในครอบครัว เงินกลายเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตเนื่องจากเงินเป็นวัตถุที่มีค่า มีอำนาจที่จะแลกเปลี่ยนเป็นสินค้า ความสะดวกสบายได้อย่างกว้างขวาง ผู้มีเงินมากได้รับการยอมรับจากสังคม คนจึงนิยมสะสมเงินไว้ให้มากที่สุดเพื่อสร้างอำนาจและการยอมรับในขณะเดียวกันก็จะมีคนอีกจำนวนหนึ่งที่พยายามจะสร้างสินค้าเพื่อหลอกล่อให้ผู้สะสมเงิน ยอมจ่ายเงินที่มีอยู่แลกกับสินค้าที่ผลิตขึ้น และมีจำนวนไม่น้อยที่หลงกลติดกับดักกล่าว ทำให้เงินในกระเป๋าเหลือน้อย และบางคนถึงกับยอมเป็นหนี้ก็มี เมื่อเงินมีค่า

เวลาที่มืออยู่จึงมีค่าตามไปด้วย การช่วยเหลือที่ไม่มีค่าตอบแทนจึงไม่มีใครอยากเสียสละ เพราะนั่นย่อมหมายถึงการสูญเสียโอกาสที่จะสร้างรายได้ในวันนั้นไป การช่วยเหลือระหว่างญาติพี่น้องก็เช่นกัน หากเป็นเรื่องยุ่งยาก และใช้เวลามาก มักจะได้รับการปฏิเสธ หรือไม่อย่างนั้นต้องมีการคิดค่าแรงงาน ค่าเสียเวลา ส่วนการช่วยเหลือกันด้านการเงินก็เช่นกัน หากไม่แน่ใจ หรือไว้วางใจกัน เป็นเรื่องยากที่จะช่วยเหลือกัน ดังเช่นผู้ให้ข้อมูลหลักได้เอ่ยยืมเงินกับน้องชายเพื่อนำไปหาหมอรักษาโรคตาอีกเสบ 500 บาท และได้รับคำตอบจากน้องชายว่า “วันนี้มีมึงยังมีวันหน้ามึงจะเอาดีไหนมาหื้อฮา” นอกจากเงินจะทำให้การแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือกันด้านการงานลดลง ทรัพย์สินสมบัติทุกอย่างยังถูกตีค่าออกมาเป็นตัวเงิน ดังนั้นนอกจากจะหวงและสะสมเงินแล้ว ยังหวงและสะสมสมบัติประเภทอื่นๆ ด้วย การยืมของใช้แม้ไม่ได้คิดเงินค่ายืม แต่ผู้ยืมก็ต้องดูแลรักษาให้เหมือนกับเป็นเจ้าของ ทรัพย์สินมรดกเป็นอีกความหวังหนึ่งของทายาท เพราะสามารถตีค่าออกมาเป็นตัวเงิน ความเป็นทายาทร่วมที่มีสิทธิในทรัพย์สินมรดกจึงต้องมีการตรวจสอบพี่น้อง และรักษาผลประโยชน์ของตนเองส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจและระหองระแหงในกลุ่มเครือญาติใกล้ชิดที่การแบ่งมรดกยังไม่มี ความชัดเจน

ประเด็นสุดท้ายที่สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาตินั้นก็คือ ระบบอาวุโสที่มีส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกต่างๆ ในกลุ่มเครือญาติถูกลดความสำคัญลงไปอย่างมาก ผู้อาวุโสที่เป็นผู้ใกล้ชิดเกี่ยวข้องพิพาทระหว่างเครือญาติ เป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้ด้อยอาวุโส ในสังคมเกษตรไม่สามารถทำหน้าที่ต่อไปได้ เพราะการช่วยเหลือระหว่างเครือญาติปัจจุบัน เน้นไปที่การช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก หรือการช่วยเหลือด้านอื่นๆ ก็ถูกตีค่าออกมาเป็นตัวเงิน เช่น ช่วยฝากลูกเข้าโรงเรียน ฝากเข้าทำงาน ช่วยขายที่นา ช่วยพาคนป่วยไปส่งโรงพยาบาล ส่วนจะมีการรับ-จ่ายเงินจริงๆ หรือไม่ เป็นอีกประเด็นหนึ่งแต่หากไม่มีการจ่ายเงินกันจริงก็จะถือเป็นบุญคุณที่ติดค้างระหว่างกันอยู่

ตามธรรมชาติของคนจะยอมรับ เชื่อถือ และเกรงใจผู้ที่เราสามารถพึ่งพิงได้ หรือบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่า เช่น มีวิทยุ ภูมิ ชาติตระกูล ฯลฯ ในสังคมชนบทอดีตผู้อาวุโสถือได้ว่ามีสถานภาพสูง เนื่องจากถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้และผ่านประสบการณ์ต่างๆ มาก่อน ผู้อาวุโสบางคนเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน ดังนั้นหากผู้อาวุโสว่ากล่าวตักเตือน หรือแนะนำเรื่องใดๆ ในหมู่เครือญาติ ผู้ด้อยอาวุโสจึงเชื่อฟัง ยอมรับในคำแนะนำนั้น แต่ในปัจจุบันบรรทัดฐานดังกล่าวได้เปลี่ยนไป ระบบอาวุโส เช่น มีวิทยุ ภูมิ ชาติตระกูล ฯลฯ แต่เพียงลำพังไม่สามารถทำให้คนยอมรับ เชื่อถือ เกรงใจระหว่างเครือญาติได้ แต่คนที่มั่งเงินมากมีทรัพย์สินมาก และสามารถช่วยคนอื่น หรือถูกคาดหวังว่าอาจเป็นที่พึ่งพิงในเรื่อง

เศรษฐกิจจะได้รับการยอมรับ เชื่อถือเกรงใจมากกว่า ดังนั้นพื้นที่ที่มีความอาวุโสแต่ไม่เคยช่วยเหลือพี่น้องๆ (สาเหตุเพราะยากจนหรืออะไรก็แล้วแต่) อาที่ไม่เคยช่วยเหลือหลานในเรื่องเศรษฐกิจจึงมักไม่ได้รับการยอมรับ ฉะนั้น การทำหน้าที่ของผู้อาวุโสดังกล่าว เช่น โกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างพี่น้อง การดักเตือนสั่งสอน จึงไม่เป็นที่เชื่อถือ และได้รับการยอมรับ ปรากฏการณ์ดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าอำนาจของเศรษฐกิจ (เงิน) ได้เข้ามาทำหน้าที่แทนความอาวุโสไปแล้วในสังคมทุนนิยม เมื่อความอาวุโสในกลุ่มเครือญาติลดความสำคัญลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติจึงลดความเข้มข้นลงไปอย่างมาก เพราะหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นไม่มีใครสามารถเข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยได้กลายเป็นความขัดแย้งที่ไม่มีจุดจบ ทำให้เครือญาติอ่อนแอ และอาจล่มสลายไปในที่สุด

สำหรับความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใกล้เคียง ยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักเนื่องจากเป็นความสัมพันธ์ต่างตอบแทนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมักมีพื้นฐานของความชอบฐานะทางเศรษฐกิจ รวมถึงอุปนิสัยบางอย่างร่วมกันอยู่ แต่หากเพื่อนบ้านใกล้เคียงมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิม ความสัมพันธ์ใกล้ชิด การช่วยเหลือเกื้อกูลก็จะเริ่มห่างเหินไป กลายเป็นแค่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมอาศัยในชุมชนเดียวกันเท่านั้น

ด้านระบบคิดของครอบครัวเกษตรกรที่เปลี่ยนไปประกอบอาชีพแกะสลัก และอาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแกะสลัก ไม่ต่างไปจากผู้ประกอบอาชีพในสังคมอื่นๆ นั่นคือ เมื่ออาชีพใหม่สร้างรายได้ให้ครอบครัวมากขึ้น จึงใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ แสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกสบายต่อการดำรงชีวิตให้กับตนเองและสมาชิกในครอบครัว เช่น ซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการพาครอบครัวไปทานอาหารนอกบ้าน รวมตัวกันไปท่องเที่ยวต่างจังหวัดเป็นประจำทุกปี สิ่งเหล่านี้บางครอบครัวอาจมีความจำเป็นและเหมาะสม แต่บางครอบครัวกลับตรงกันข้ามเป็นเรื่องของสังคมที่คนอื่นมีเราต้องมีคนอื่นสามารถไปท่องเที่ยวได้เราก็ท่องเที่ยวได้ เป็นการแข่งขันเพื่อให้เกิดการยอมรับและอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเท่าเทียม แต่เป็นการอยู่ได้ในระยะหนึ่งเท่านั้น เพราะฐานะรายได้มีความแตกต่างกัน และเมื่อถึงจุดหนึ่งที่ไม่สามารถรับได้จึงหาทางออกด้วยการทำผิดบรรทัดฐานทางสังคม เช่น โกงแซร์เพื่อนบ้าน ขายยาบ้า คดโกงเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น หรือหากจะแก้ปัญหาด้วยทางออกที่ดีกว่าก็เช่น มีการเบิกเงินล่วงหน้า จากนายจ้าง ยืมเพื่อน จำนำเครื่องใช้ไฟฟ้า ขายทอง ฯลฯ และในที่สุดครอบครัวก็ล้มเหลว ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นอยู่หลายราย นอกจากจะฟุ้งเฟ้อเรื่องชีวิตความเป็นอยู่แล้ว คนที่มีฐานะปานกลางและร่ำรวย มักจะส่งลูกไปเรียนหนังสือในเมืองเชียงใหม่ เพราะคิดว่านั้นเป็นการแสดงออกซึ่งความรักที่พ่อแม่จะเลือกหนทางที่ดีที่สุดให้

กับลูก หรืออีกประการหนึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความหวังถึงระดับชั้นทางสังคม แต่สภาพสังคมที่มีสิ่งยั่วยุร้ายรุ่นของตัวเมืองเชียงใหม่ ประกอบกับการขาดความเอาใจใส่ของพ่อแม่ ความไว้วางใจ หรือผู้ปกครองตามไม่ทันการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของเด็ก ทำให้เด็กที่ไปหนังสือในตัวเมืองเชียงใหม่ส่วนหนึ่งมีพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น ดิถยาบ้า คบเพื่อนชั่ว มีปัญหาเรื่องชู้สาว จากการศึกษาพบว่า มีนักเรียนหญิงในชุมชนแต่งงานระหว่างเรียนหนังสือ จำนวน 3 คู่ ซึ่งพ่อแม่ต้องจำฝืนใจยอมรับสภาพ และอดทนต่อคำครหาของเพื่อนบ้าน เพื่อมิให้ลูกเตลิด และทำเรื่องเสียหายไปมากกว่านี้

ในบางครอบครัวการไปขอความช่วยเหลือด้านการเงินกับพี่น้อง เพื่อนบ้าน เป็นเรื่องที่ยากลำบาก จะด้วยความยากจน หรือไม่มีความน่าเชื่อถือก็ตามจึงไม่นำเงินไปฝากธนาคาร แต่จะซื้อทองมาใส่หรือซ่อนไว้ภายในบริเวณบ้านเมื่อเกิดเหตุการณ์จำเป็นก็สามารถเอาเงินที่ซ่อนมาใช้ หรือเอาทองไปขายเป็นเงินสดมาใช้จ่ายในครอบครัวได้แสดงให้เห็นว่า การช่วยเหลือด้านการเงินในกลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้านมีน้อยจึงทำให้บางครอบครัวต้องสร้างหลักประกันให้กับตนเองด้วยวิธีการต่างๆ

ด้านระบบคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาระดับชุมชน งานพัฒนามักมีคนมาร่วมน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนครัวเรือนในชุมชน และผู้มีส่วนร่วมใหญ่จะเป็นผู้หญิง เพราะชายวัยแรงงานจะห้วงการทำงานที่สร้างรายได้ จึงส่งให้ผู้หญิงมาแทน แต่บางส่วนก็มีได้ส่งผู้แทนมาร่วมพัฒนา และในกรณีที่ชุมชนต้องตั้งศาลที่ใช้ประทับทรงของเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก ซึ่งเป็นพ่อบ้านของหมู่บ้านที่ประชุมได้ตกลงว่าจ้างให้ช่างมืออาชีพจากต่างหมู่บ้านมาทำการก่อสร้าง โดยให้เหตุผลว่าหมู่บ้านมีเงินกองกลางอยู่แล้ว และประเด็นสำคัญหากให้ชาวบ้านมาทำงานสร้างศาลจะทำให้ส่งสินค้าไม่ทันและเกิดความเสียหาย ซึ่งหมายถึงรายได้จะหายไปด้วยผลประโยชน์ส่วนตัวจึงมีความสำคัญกว่าส่วนรวม อย่างไรก็ตามหากเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะรื่นเริง มีการเลี้ยงอาหารและเครื่องดื่ม คนในชุมชนจะมาร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง บางครอบครัวถึงกับหยุดงาน 2-3 วัน คือ ก่อนจัดงาน วันจัดงานและหลังจากจัดงานอีกหนึ่งวัน ซึ่งเจ้าภาพก็ยินดีรับรองแขกอย่างเต็มที่ เพราะหากครอบครัวอื่นจัดก็มีลักษณะเดียวกัน การจัดงานรื่นเริงในชุมชนเจ้าภาพจึงต้องผ่านการใคร่ครวญเป็นอย่างดีแล้ว และหากรับรองแขกไม่ดีจะทำให้ถูกนินทาได้ ซึ่งไม่มีใครอยากอยู่ในสภาพนั้น